

IZVORUL SOMEȘULUI

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț

Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

ANUL II, Nr. 6 *** DECEMBRIE 2022 *** 78 PAGINI *** www.acris.ro

O întrebare, un răspuns cu primarul Marian-Viorel Forogău ♦ **Zilele prozei** – *Sub semnul lui Liviu Rebreanu* ♦ **Proză:** Ovidiu Pecican, Alexandru Jurcan, Icu Crăciun, Daniel Moșoiu, Adela Cotul, Grigore Cotul, Ioan-Pavel Azap, Leon-Iosif Grapini, Cornel Udrea, Veronica Oșorheian ♦ **Poezie:** Ioan Pinte, Menuț Maximilian, Daniel Moșoiu, Yves Hoza ♦ **Semnal:** *Spiritul locului* ♦ **Cronică:** *Un prozator rafinat, cu personalitate* ♦ Florina Cușmir – *Între poezie și pictură* ♦ **Comuna Șanț** – **Repere în timp** ♦ Folclor ♦ *Lumea psihologică a unui „american” din Șanț* ♦ Profesorul Anton Domide ♦ **Stejarul unirii** ♦ Divertisment

ASOCIAȚIA CULTURALĂ REVISTA „IZVORUL SOMEȘULUI”

Cuprins

O întrebare, un răspuns cu primarul Marian-Viorel Forogău/1
La mulți ani, România!/2
Zilele prozei – Sub semnul lui Liviu Rebreanu/3
Leon-Iosif Grapini: Visul/4
Ovidiu Pecican: În pustă, pe dreapta/5
Alexandru Jurcan: Azilul chimionului/6
Icu Crăciun: Antena vopsită/7
Daniel Moșoiu: Trestia/8
Adela Cotul: Patrioata/9
Grigore Cotul: Urgența/11; Acceleratorul de ioni/12; Trenulețul/13
Ioan-Pavel Azap: Câteva ore din viața ta/14
Leon-Iosif Grapini: Doar trei vise din viața ta/15
Cornel Udrea: Onisâm's Stories/19
Veronica Oșorheian: Jucăria stâlcită/20
Ioan Pinte: Poezii/22
Menuț Maximilian: Poezii/24
Daniel Moșoiu: Poezii/25
Yves Hoza: Poezii/26
Grigore Cotul: Epigrame/27
Toader Dorel Bazga: Epigrame/28
Grigore Cotul: Poezii/28
Valer Pop: Scrisori către Moș Crăciun/29
La mormântul decedatului coleg Vasile Pop/30
Legenda portăresei cerului/31
Mircea Daroși: Gavrilă Istrate – Rapsodul popular din Nepos/32
Vorbe de la Șanț/33
Leon-Iosif Grapini: Tentația Thaliei/34
Valer Pop: Senryū/34
Leon-Iosif Grapini: Spiritul locului – oglindă a plaiurilor bistrițene și nășăudene/35
Icu Crăciun: O nouă carte veselă, marca Grigore Cotul/36
Radu Ilarion Munteanu: Un prozator rafinat, cu personalitate/38
Vasile Ureche: Sfîntirea capelei mortuare multiconfesionale/39
Florina Cușmir – Între poezie și pictură/40
1 Decembrie 2022 – Românie, colț de rai/42
Iacob Naroș: Liviu Rebreanu – 137 de ani de la naștere/44
Icu Crăciun: Regina Elisabeta alias Carmen Sylva/46
Dănilă Filipoi: Capăul de sub Dâmbul Popii/54
Valer Pop: Obiceiul „berii” la Șanț/55
Leon-Iosif Grapini: Comuna Șanț - Repere în timp (2011-2022)/57
Valer Pop: Lumea psihologică a unui „american” din Șanț/61
Alexandru Dărăban: Profesorul Anton Domide/64
Valer Pop: Stejarul unirii/68
Valer Pop: Despre secretul din comuna Șanț/69
Aurel Domide-Șanțanu: ASTRA și Armata/70
Sertarul cu amintiri/72
Leon-Iosif Grapini: Șanț (1935/1936) – În trei ipostaze/73
Valer Pop: Experimente pedagogice la Șanț/74
Cărți primite la redacție/75
Divertisment/76-77
Comuna Șanț – Împrejurimi/78

O întrebare, un răspuns cu primarul Marian-Viorel Forogău

Grigore COTUL

- Domnule primar, tocmai se încheie un an greu, marcat de finalul unei pandemii și de începutul unui război, aproape de granițele noastre, care au generat o criză mondială. Cu toate acestea, în localitatea noastră lucrurile au mers foarte bine. S-au realizat multe, nimeni nu poate contesta asta, și, cu siguranță, există semne că se vor înfăptui multe și în viitorul apropiat. Așadar, întrebarea este: Ce realizări a adus anul 2022 pentru comunitatea noastră și ce proiecte de viitor aveți?

- Înainte de a răspunde, dați-mi voie să salut, cu mare drag, redacția revistei „Izvorul Someșului” și să vă felicit pentru felul în care promovați valorile spirituale și materiale ale localității noastre. Revista este un mare câștig cultural pentru comunitate.

Revenind la întrebare, da, așa este, 2022 a fost un an dificil, dar, în ciuda acestui fapt, a fost anul care mi-a adus și ne-a adus tuturor șanțenilor multe satisfacții. O să vă prezint, în continuare, cele mai importante realizări ale anului pe care îl încheiem, cu precizarea că unele sunt finalizate, altele se află în derulare. Așadar, s-au modernizat drumurile forestiere, etapa I și II, prin PNDL, cu etapa I suntem aproape de recepția lucrărilor, dar și drumurile comunale, prin măsura 7.2., urmează recepția acestora. S-au construit două poduri, tot prin PNDL, la „Rusu” și în satul Valea Mare, recepția acestora va avea loc în această lună, decembrie. Au fost demarate lucrările de modernizare a drumului comunal Cobășel – Valea Blaznei, anul viitor se vor finaliza și vom face recepția. S-a modernizat și asfaltat drumul „Poderei Ducani”, pe o lungime de 250 m, până la Aurel al lui Mănăilă, și s-a asfaltat drumul comunal Cîrțibav, pe 2,5 km. S-a extins rețeaua electrică în comuna noastră, pe pârâul Bucnaru și în partea din jos a străzii Principale. S-a achitat integral costul rețelei electrice de pe Valea Măriilor, în valoare de 920 mii lei, și s-au întocmit documentațiile în vederea predării acesteia la Electrica. S-a achiziționat terenul „Pe Șes”, în suprafață de 0,9 ha, cu suma de 120 mii lei, unde s-a amenajat un depozit de lemne. Am susținut agricultorii prin repararea drumurilor agricole pentru toți cei care au avut nevoie. Acest lucru a fost realizat în regie proprie, cu utilajele primăriei, dar și cu utilaje închiriate. Sunt achiziționate echipamente de protecție pentru școală – proiect prin P.O.I.M. Am demarat proiectul de Cadastru general în comuna Șanț și în satul Valea Mare, dar și lucrări cadastrale pentru intabulare, pe comuna Șanț, a drumurilor comunale și forestiere. Sunt în curs de înscriere în C.F. peste 700 de imobile. S-a distribuit lemn de foc și lemn de lucru la populație, 3 mc foioase și 3 mc rășinoase. Am susținut elevii și studenții cu rezultate foarte bune, prin acordarea unor burse. A fost suplimentat numărul acestora, de la 15 la 20, iar valoarea lor a crescut de la 300 lei la 400 lei pentru elevi, și de la 400 la 500 lei pentru studenți, bursele se acordă semestrial. S-au acordat ajutoare de urgență pen-

tru cazuri de boală, pentru familii nevoiașе și pentru familii care au suportat calamități. Am demarat lucrări de extindere a iluminatului public, cu 135 corpuri de iluminat, în comuna Șanț și satul Valea Mare. Am efectuat lucrări de extindere a rețelei de apă pe uliță la Rogojan și pe strada Principală. Am susținut permanent Ocolul Silvic „Izvorul Someșului Mare”, pentru o cât mai eficientă funcționare, și am ple-dat mereu pentru evitarea oricărui tip de ilegalități. S-a achiziționat al doilea TAF, pentru secția de exploatare din cadrul ocolului silvic. S-a finalizat, în timp record, construcția capelei mortuare multiconfesionale, ale cărei costuri a fost suportate din bugetul local. S-a realizat proiectul tehnic și toate procedurile de licitație pentru modernizarea trotuarelor și a dispozitivelor de evacuare a apelor pluviale și s-au început lucrările acestora, tot cu susținere financiară din bugetul local. Din luna septembrie, se derulează construirea grădiniței cu program prelungit, amplasată în spatele clădirii Primăriei și a Consiliului local. Am organizat și anul acesta „Coșul de Crăciun”, fiecare familie urmând să primească un cadou. În data de 17 decembrie 2022, va avea loc un spectacol de colinde, la care sunt invitați artiști consacrați, dar și artiști din localitate. Nu în ultimul rând, am primit în audiență cetățenii, ori de câte ori mi-au solicitat acest lucru.

Dintre proiectele pe care ni le-am propus amintesc eficientizarea energetică și construirea a trei stații de încălzire pentru autovehicule electrice, modernizarea primăriei și a dispensarului uman, ambele proiecte sunt în faza de avizare în comisia tehnică de la Compania Națională de Investiții, după care vor ajunge la Ministerul Dezvoltării, ca apoi să se înceapă procedura de licitație, asfaltarea și modernizarea drumurilor comunale și agricole până la o lungime de 16 km, în valoare de 81 milioane lei, proiect depus pe „Anghel Saligny”, pentru care s-au obținut 14 milioane lei și s-au început demersurile pentru proiectul tehnic, urmând ca până în vară să se organizeze licitația și pe urmă se va da ordin de începere a lucrărilor, amenajarea parcului în satul Valea Mare, anul viitor vor demara lucrările la parc, precum și anveloparea și modernizarea blocului specialiștilor.

În calitate de conducător al instituției Primăriei, am fost implicat în tot ceea ce ține de competența mea ca primar, și, sunt convins, lucrurile au decurs foarte bine și în relația mea cu angajații primăriei. Cu Consiliul local am o colaborare foarte bună. Chiar dacă facem parte din formațiuni politice diferite, primează interesul comun, acela de a dezvolta și moderniza localitatea noastră.

În final, doresc tuturor șanțenilor multă sănătate, bucurii și un an nou mai bun. Sunt convins că împreună le vom duce la bun sfârșit pe toate.

-Vă mulțumim, domnule primar! Vă dorim multă sănătate, putere de muncă și realizarea tuturor obiectivelor pe care vi le-ați propus!

La mulți ani, România! La mulți ani, dragi șanțeni!

În ziua de **1 decembrie**, în fiecare an, în comuna Șanț, îi cinștim și îi comemorăm pe eroii noștri. Și în acest an, primarul Marian-Viorel Forogău și viceprimarul Anton Moisil - reprezentanții Primăriei și Consiliului local - au depus o coroană de flori la Monumentul din curtea bisericii ortodoxe, ridicat în memoria eroilor șanțeni. La manifestare au fost prezenți preotul Vasile Ureche, directoarea școlii - Reghina Leontina Horga, însoțită de un grup de dascăli, șeful ocolului silvic - Florea Filipoi, funcționari ai primăriei, precum și alți membri ai comunității.

Eveniment

Zilele prozei

Sub semnul lui Liviu Rebreanu

În organizarea Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, a Reprezentanței Bistrița-Năsăud a Filialei clujene a USR și a Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, în parteneriat cu Muzeul Memorial „Liviu Rebreanu” din Năsăud, cu Centrul Cultural „Liviu Rebreanu” din Chiuza, cu Muzeul „Cuibul Visurilor” din Maieru și cu primăriile din Chiuza și din Maieru, în 10-11 septembrie 2022 s-a desfășurat cea de-a 15-a ediție a **Zilelor prozei – Sub semnul lui Li-**

Grigorescu, Ressu și Băncilă, *Re-interpretări*, a Laurei Poantă. Scriitorii și ceilalți invitați au avut parte de mici surprize: Laura Poantă a dăruit fiecăruia, la alegere, unul dintre tablourile expuse, iar organizatorii le-au oferit un cadou conținând, printre altele, volumul *Spiritul locului – Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*, apărut la Editura Școala Ardeleană, o antologie (570 de pagini) gândită de Menuț Maximinian, și un exemplar al *Răsunetului cultural*, numărul din

viu Rebreanu. Au răspuns prezent scriitorii **Simona Antonescu, Icu Crăciun, Andrei Gazsi, Mariana Gorczyca, Leon-Iosif Grapini, Andrea H. Hedeș, Florina Ilis, Alexandru Jurcan, Amalia Lumei, Menuț Maximinian, Alice Valeria Micu, Daniel Moșoiu, Olimpiu Nușfelean, Ovidiu Pecican, Irina Petraș și Laura Poantă**. Sâmbătă, 10 septembrie, la Centrul Cultural „Liviu Rebreanu” din Chiuza a avut loc simpozionul Liviu Rebreanu și un moment comemorativ Andrei Moldovan, iar, în după amiaza zilei, la Muzeul Memorial „Liviu Rebreanu” s-a desfășurat *Gala prozatorilor*, în cadrul căreia fiecare invitat a citit o proză scurtă sau un fragment de roman. Leon-Iosif Grapini a citit un fragment din ultima sa carte *Locul desfătărilor*. A doua zi, duminică, la Muzeul „Cuibul Visurilor” din Maieru, participanții au putut admira excelenta expoziție de grafică după picturi de

septembrie, dedicat Zilelor prozei, ilustrat cu lucrări din expoziția amintită anterior, în care scriitorii invitați au publicat o proză sau un eseu.

Din redacția revistei „Izvorul Someșului” au primit invitație Grigore Cotul - directorul publicației, și Adela Cotul - redactor. Tuturor participanților li s-a oferit din partea redacției noastre numărul din septembrie (5) al revistei „Izvorul Someșului”.

Organizată impecabil și condusă de președinta Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România, doamna Irina Petraș, cu concursul scriitorilor Menuț Maximinian, Icu Crăciun și Olimpiu Nușfelean, care s-au dovedit a fi gazde minunate, manifestarea a fost o reușită.

Redăm în continuare proza *Visul*, scrisă, cu acest prilej, de Leon-Iosif Grapini și publicată în *Răsunetul cultural*.

Proză

Leon-Josif Grapini

Visul

Se făcea că mergeam, desculț, pe un drumeag pietruit, alburui, ce șerpua, urcând, pe lângă liziera unei păduri numite, din motive lesne de înțeles, *pădurea spânzuraților*. Eram eu, dar mă chema altfel, pământul, cu glasul său, un glas al iubirii, mă striga pe nume, *Ion*, că era numele meu nu încăpea nicio tăgadă, numai eu puteam fi Ion, căci mă găseam singur pe aceste coclauri. Nu după multă vreme am descoperit că nu mă aflam acolo doar eu, cum urcam așa, pierdut în gânduri și prin această lume neobișnuită, numai ce văd, în dreapta, un bărbat și o femeie, goi, intrau și ieșeau din pădure ținându-se de mână, de șapte ori au dispărut din fața ochilor mei, ca să apară din nou, de fiecare dată, cu un alt chip și un alt nume, de parcă s-ar fi născut iar și iar, erau, fără îndoială, *Adam și Eva*, iar în stânga, la poalele unui deal semeț, mai mulți tineri în straie țărănești jucau, în lumina stranie a dimineții, *ciuleandra*, dansul lor, din ce în ce mai aprig, mai impetuos, se iuțea pe măsură ce melodia auzită doar de ei devenea mai sălbatică, mai zvăpăiată, ca, în final, jucătorii să se desprindă din înlanțuire și să o ia la fugă, însă nu mai erau cu toții tineri, dar cu toții purtau furci și topoare, era *răscoala* gloatei, răsculații au luat-o în susul dealului, unde se înălța clădirea unui ospiciu, pe poarta căreia a ieșit, în pas de dans, același dans, un domnișor în privirea căruia se citea alienarea. Dintr-odată, ospiciul s-a transformat într-un conac boieresc, ce se mistuia în brațele unor flăcări uriașe, gloata avea în frunte pe unul strigat pe nume Petre, care semăna la alură cu *crăișorul*, acesta din față, Petre, alerga după o domniță înveșmântată într-o rochie albă și lungă, în care se poticnea când și când, tână femeie striga din toate puterile, *proștii, golanii*, și, după ceva timp, lasă-mă, gorilă, lasă-mă, dar ultimele cuvinte strigate nu-i aparțineau fugarei, ci unei mulțimi atacate de un animal cu multiple fețe, animalul, adică *gorila*, nu și-a arătat înfățișarea, din simplul motiv că fumul negru, vârtos, coborând pe versant, a acoperit întreaga scenă. Din spate, am auzit un strigăt de groază, am întors capul, cine a strigat nu mi s-a arătat, mi s-a înfățișat privirii doar doi bătrâni, el și ea, îmbrățișați, care se înălțau la

cer, *amândoi* aveau în jurul gâtului câte un lăncșor subțire, de argint, cam strâns pe pielea grumazului, încât ai fi putut spune că strânsoarea lui i-a lăsat pe bătrâni fără suflare. Nu le-am urmărit înălțarea lină până la dispariția lor în albastrul cerului, căci un huruit de motor mi-a atras atenția, venea tot din stânga, de pe deal, dealul nu mai era colorat în verde, ci în roșu, fiind acoperit în întregime de *jar*, m-am gândit că rămășițele conacului incendiat au luat

-o la vale, dar nu, jarul curgea din pieptul unei tinere așezate în genunchi lângă carlinga unui avion pe scara căruia stătea, gata de urcare, un ofițer, pilot, după cum ușor se putea ghici, un ofițer a cărui privire, scârbită sau indiferentă, era îndreptată spre chipul fetei îngenucheate, din ai cărei ochi se scurgeau lacrimile adunate în două șuvoaie care nu reușeau să stingă jarul ce izvora din inima ei străpunsă de un glonț.

Brusc, s-a făcut întuneric, apoi, încetul cu încetul, întâi o zare, pe urmă o lumină din ce în ce mai spornică împingea întunecimea spre marginile împrejurimilor, tot mai departe, până la capătul lumii, dezvăluindu-mi cuprinsul, de această dată, o întindere nemărginită, albă ca neaua, pământul,

în ciuda a ceea ce s-ar putea crede, nu era acoperit de zăpadă, ori de gheață, cum nu era acoperit cu nimic, nici măcar nu era pământ, ci o suprafață rigidă, extrem de netedă și imaculată, precum o foaie de hârtie, pe care eu, singura pată de culoare, priveam de jur-împrejur uluit și, totodată, curios, încercând să înțeleg noua lume, ca, în cele din urmă, să-mi dau seama că eu eram acea foaie de hârtie, pe care, la un moment dat, o peniță uriașă, ținută de o mână pe măsură, coborâtă din înalt, scria cuvinte, cuvintele se prefăceau în lucruri, pentru început a scris pădure, și pădurea a crescut în dreapta, apoi, drumeag alburui...

Nu aveam niciun dubiu că mâna era a Creatorului, care zămislea lumea, singura mea întrebare era de ce, pentru a-și zămisli lumea, m-a ales pe mine drept coală albă de hârtie.

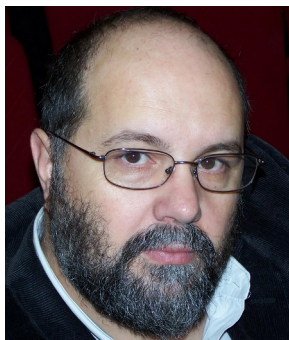
Răspunsul l-am aflat când m-am trezit.

Re-interpretări,

Grafică de Laura Poantă

Proză

Ovidiu Pecican În pustă, pe dreapta

Într-o ogradă mică și năpădită de iarbă înaltă – semn că nu era cine să o cosească și nici vreun gospodar care să aibă iepuri de casă – se așteptau două spinări. Erau doi bărbați, fiecare ca dus în treaba lui. Ai fi zis că nu au treabă unul cu altul. Cămeșoaiile, cam înnegrite pe fiecare, atârnavă lăbărțate de-o parte și de alta a pulpelor lor. Iar picioarele cu tălpile goale ale fiecăruia ieșeau de sub gacii largi și scurți, de sub care li se vedeau gleznele. Subțiri și păroase, negricioase, ale unuia, groase și mai scurte, cam blonzii, ale altuia. Ședeau cu spatele lipite de colnă. Cel spătos avea o mustață bine unsă la colțuri, să stea țepăna, cu vârful răsucite în sus. Ascuțea cu un cuțit mare și lat un lemn fără să fie limpede ce vrea să facă din el.

Celălalt părea mai ostenit un pic fiindcă, deși avea pielea mai întinsă pe obraz și ochii mai neliniștiți, firele crescute în barba lui începuseră să albească înspre gât.

Era soare și cald, iar tăcerea plutea ca în valuri nu numai peste ograda aceea, dar parcă peste tot Cumlăușul. Dară spătosul tuși una bună și bombăni o sudalmă, fără cap și fără coadă. O fi fost de la duhan, se gândea celălalt, plictisit. Dar pe urmă, ca să alunge urâtul, îi aruncă peste umăr:

– Ai zâs ceva?

Mesteca între timp alene un fir de iarbă.

Nu căpăta însă niciun răspuns. Cuțitul cu prășele de lemn slinoase al spătosului se încăpățâna într-un nod și cerea atenție mare. Pe urmă, după ce răzbi, cel care îl mânuia își dădu clopul un pic pe spate și iar pe frunte, într-o singură mișcare, și zise:

– De-aș fi avut ce, zăceam.

– Noa... Că-mi părea c-ai zâs...

Acum ochii verzi ai cioplitorului îl fixară iute pe cel așezat la doi pași de el, lângă pâr:

– Oi fi zâs...

Dar asta nu avea cum să-l mulțumească pe brunetul cu peri ce începeau să încărunească.

– Da' ce să fi zâs?

Bărbatul cu cuțitul în mână pufni, fără să fie clar dacă râde sau nu:

– Ce-oi fi zâs, oi fi zâs. Dac-am zâs... Da' zâs-am oare?

Celălalt căută printre frunze, după soare.

– Mie așe mi s-o-mpărut...

Primul dintre ei dădu din umeri:

– Apăi dacă îi numa că-ți pare...

Omul pe care îl chema Vilmoș mârâi înciudat:

– Nu, c-ai zâs. Numa nu vrei să zâci iară...

Dar cel cu care vorbea, parcă anume, aruncă:

– Dapăi la ce să tăt zâc?

Ar fi vrut Vilmoș să fi înțeles de prima dată.

Mereu pătea la fel...

– De vreme ce-ai zâs o dată...

Căutând ceva pe lama cuțitului, aducându-l mai aproape de ochi, fără grabă, în cele din urmă Jiblea recunoscu oarecum:

– Am zâs... Da'-i parcă nici n-aș fi zâs. Ce, tu știi ce-am zâs?

Vilmoș trebui să recunoască.

– Nu. Că d-aia întrebam...

Jiblea – pe care îl chema de fapt Florea lui Simion sau al lui Șimon, sau cum îi ziceau alții din sat când nu era de față, Flocea lui Papircoș – scuipă o flegmă printre bălării, către gard:

– Noa vezi?... Dă-o-n amaru ei dă zâsă...

Dar Vilmoș, care era nepotul lui moș Vașcăuț și pruncul feciorului lui mai mare, Hore, zis și Jebchen-dău, o ținu una și bună:

– Dă nu zăceai, o dădeam... Da' amu musai să zâci ce-ai zâs...

Ștergându-și de gaci cuțitoiul și frecându-și cu palma stângă pieptul, poate de căldură, spătosul se uită prin el a pustiu:

– Gândești că mai știu io ce-am zâs? Lasă c-oi zăce alta...

Dar cu atâta nu îl mulțumi pe Vilmoș.

– Zi-i amu, dară... – se oțărî acela.

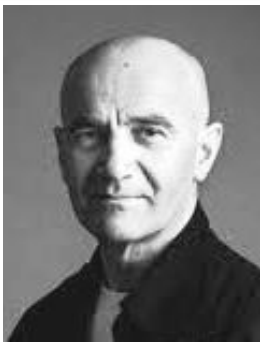
Însă Jiblea, ce părea resemnat, numai nu oftă:

– Amu n-am ce zăce.

– Noa... – luă Vilmoșul o piatră de pe jos și se făcu interesat de muchiile ei.

Nu avea piatra aia nimic deosebit, dar nici de vorbit nu mai prea rămăsese ceva. Și să fi zis, tot pe acolo s-ar fi învărtit, ca mai înainte. Nu o scoteau nicicum la capăt unul cu altul...

Pe urmă Jiblea mai aruncă o flegmă, demonstrativ. De astă dată până departe, peste paie. Din colțul gurii... Era neîntrecut în scuipat, ar fi nimerit, pe semne, și-o muscă în zbor... Socoteala era terminată... Bâzâia parcă numai soarele primprejur. Nici n-ai fi crezut că era cineva în curtea aia. Poate că Jiblea și ațipise... Nu mai scotea nici măcar un mormăit, ceva... Nu mai mișca nimic. Oare chiar vorbise careva înainte?...

Proză

Alexandru Turcan

Azilul chimionului

La ora nouă fără un sfert te plimbai pe strada poștei și simțai că frigul și-a slăbit strânsoarea. Ghetele ți-eră grele, parcă te trăgeau în șanț. Mai aveai ceva dureri de sciatică, însă doreai să le neglijezi. Nu-ți venea să crezi că te apropiai vertiginos de șaptezeci de ani. Oribil! Doar ți s-a spus să fii atent, să cântărești timpul. La ce bun, gândești, oricum nu-l poți reține. Ai trecut pe lângă o biserică ușor luminată și ai închis poarta de fier forjat, să nu rămână întredeschisă. Au trecut două pipițe zgomotoase, apoi o doamnă supraponderală. Curvăsăreala nu mai avea loc în mintea ta – se instalase o stare mocnită la polul energiei hormonale, deși, la drept vorbind, ți-au mai rămas cioburi de țacăneală sporadică.

Mai nou, te trezești noaptea de câteva ori și rămâi cu ochii lipiți de întunericul dens, dușmănos. Uneori te apucă teama și aprinzi veioza, evitând să privești ceasul. Verifici, totuși, dacă ai închis ușa. Te duci până la baie și, în lumina clorotică, privești firul de urină instalat în sinuozități ciudate. Mama ei de viață! Vrei să zici că era mai bine să nu te fi născut? Așa zic toți retardații, ia mai abține-te! Uneori recunoști că prioritățile s-au schimbat, că nu mai pui preț pe atâtea lucruri, care acum ți se par nimicuri. Musai să arunci din sertare o grămadă de chestii fără utilitate. Porți două cămăși din cele treizeci. Pe astea le preferi și le tot speli. Ți pare bine că poți face baie singur, că duci mâna dreaptă la spate să te săpunești. Că nu vine o mână străină – plătită – să-ți cutureiere cu grabă intimitățile. Te bucuri de fiecare dimineață și nu te mai enervează strigătele copiilor. Dimpotrivă. Fiecare pensie de la jumătatea lunii ți se pare un cadou, uitând că ai plătit cu vârf și îndesat cu o muncă grea, cu dimineți coclite, reci, risipite. Nu te mai enervează nici urletul câinelui închis în apartamentul vecinei de jos, care suferă de diabet și de lombosciatică. Te uiți altfel la frumusețea fizică, la dinții perfecți ai tinerilor, la sprâncenele arcuite ale fetelor înflorite. Ai devenit tolerant și luminos. Nu mai cauți pete în soare.

Ai aflat că în imobilul tău sunt patru bătrâne singure, la diferite etaje. Ai început să le cunoști, ba chiar să le faci mici servicii. Toate se tem de singurătate, iar noaptea au insomnii și spaime de sufocare, infarct, hoți. Imediat ți-a venit ideea unei reuniuni la tine acasă. Femeile au sosit cu greu, aducând fiecare câte ceva: o prăjitură, țiucă îndulcită, mere. Le-ai spus pe șleau ideea ta: să dormiți împreună, să învingeți fantomele nopților. La fiecare, pe rând. Cu saltele și improvizatii. O noapte la un apartament, cealaltă dincolo. Nu contează băfele, ci siguranța, liniștea sufletească. Nu se pune problema

de desfrâu la 70 de ani. Nu aveai de dat socoteală cuiva. Așa le-ai spus, și ele au fost de acord, fețele li s-au destins, iar tu le-ai oferit țiuca îndulcită. V-ai declarat un azil al...chimionului, pentru că în țiuca îndulcită trona aroma respectivă. Ați început să vă tutuiți. Se numeau Sabina, Jeni, Nina și Ana.

Prima noapte la tine, desigur. Aveai loc suficient. Ai cuplat doamnele pe cele două dormeze, iar tu pe saltea, acolo pe covor. Din nou țiuca magică, povești, amintiri, chiar politică. Ana nu putea dormi cu lumina stinsă. Nina sforăia jalnic. Jeni lua medicamente în neștire, iar Sabina mergea la baie tot la zece minute. Ai adormit spre dimineață. Spatele ți-era descoperit, te dureau toate oasele, aveai clei pe limbă. Ți-era jenă să te plângi. După ce-au plecat femeile, ai simțit o eliberare. Spațiul se dilatase, aerul revenea în cameră, timid și nesigur.

A doua noapte a fost la Ana, unde a trebuit să suporti becul aprins, dar și două veioze laterale. Ați rugat-o pe Nina să înceteze cu sforăitul de tip horcăit. Ați fost de acord ca Sabina să nu se plimbe mereu la baie, ci să folosească o oală de noapte. Jeni și-a calculat orele pentru cele patru tipuri de medicamente. Ai băut cam mult și ai simțit înțepături la inimă. Becul te orbea, sforăitul femeii era ucigător, ca uruitul unui avion răgușit. Te-ai dus în baie și te-ai privit în oglindă: paloare scheletică. Ai pretextat ceva și te-ai întors la tine acasă. Deodată ai realizat că nu ai cheia și ai revenit la Ana, care a recunoscut că a adunat toate cheile, ca să nu fenteze careva, că înțelegerea e înțelegere.

Noaptea la Nina a fost și mai jalnică. A promis că nu va sforăi, cu condiția s-o lăsați să-și etaleze cunoștințele de istorie. A vorbit în neștire despre tot felul de morți. Că Matei Corvin a fost otrăvit cu plumb. Că papa Adrian patru s-a înecat cu o muscă, iar regele Bela s-a prăbușit cu tronul. Că Edward al doilea a fost sodomizat cu fier înroșit. În acel moment nervii ți-au cedat și te-ai repezit spre Nina, rupând o bucată din cămașa ei de noapte. Cu un urlet straniu te-ai dus spre Ana și i-ai spart veioza mereu aprinsă. Mai apoi, în baie, ai dat peste Sabina și ai aruncat peste ea o cană de apă. Probabil că Jeni a dat telefonul cu pricina, în urma căruia ai ajuns la azilul de boli mintale, situat într-o pădure senină, picurat cu liniște sfântă. După câteva zile, au fost aduși în camera ta trei bărbați: unul sforăia groaznic, altul dorea lumina aprinsă, iar celălalt lua medicamente cu pumnul. Simțai o nevoie acută să mergi la baie tot la cinci minute.

Proză

Icu Grăciun *Antena vopsită*

Locuiam împreună cu nevasta la blocul B1, scara C, apartamentul 14, etajul 4. Blocul nostru n-avea decât parterul și patru etaje. Toată mobila ne-am cumpărat-o în rate, la fel televizorul și aragazul. Butelie am avut dinainte, cât am fost burlac și am stat într-un bloc de nefamiliști. La întreprinderea unde lucram, m-am înscris pe tabel și, după o jumătate de an, mi-a venit rândul să pot cumpăra o butelie. La fel a procedat și nevastă-mea, înainte de a ne cunoaște, care lucra la Fabrica de textile „Veac nou”, așa că atunci când ne-am unit destinele aveam două butelii și două aragazuri. Televizorul alb-negru, cu lămpi, îl țineam în dormitor pe o măsută cu roțile, exact în fața canapelei extensibile pentru ca privirea să-ți cadă perpendicular (avea gust nevastă-mea!), numai că nu prea aveai la ce te uita în cele două ore de program la un singur canal de pe vremea Împușcatului; duminica ne mai băga câte un program de divertisment, un film, iar sâmbăta seara stăteam neclintiți la „Teleenciclopedie”.

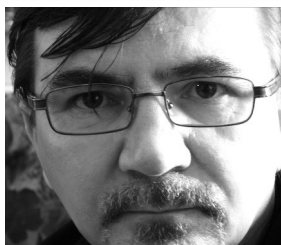
Când am auzit că au apărut televizoarele color am pus leu peste leu și primii de la scara noastră am fost noi care l-am avut. L-a instalat într-o seară prietenul meu, Andrei, o fire mai retrasă, morocănos și scump la vorbă, dar mare specialist în reparat televizoare; dintr-o complezență stânjenitoare am schimbat doar câteva vorbe de prisos. Antena a fost legată în vârful unei jumătăți de catarg rupt, pe care pionierii ridicau drapelul partidului în zilele de festivități. Atacat de patina vremii, în timpul unei furtuni s-a rupt în două, iar eu l-am achiziționat de la profesorul de sport, căci cealaltă jumătate și-o oprise el s-o folosească în același scop. Fusesse vopsit în culorile tricolorului și avea înălțimea potrivită.

După instalarea antenei cu două aripi de aluminiu în vârful ei, ca ale unui vultur stilizat, și i-am găsit poziția potrivită, prima care ne-a intrat în casă a fost vecina noastră de palier, d-na Zorica, cea cu picioarele nefiresc de scurte și cu șezutul jos, cu vederi cam scurte, care venise să împrumute storcătorul de fructe, cumpărat de noi de la niște polonezi, când am fost la mare. Țin minte că atunci am cumpărat de la ei niște săpun și hârtie igienică frumos mirositoare. Ce bucurie pe noi! D-na Zorica, mereu cu sămânță de vorbă sub limbă, „poștărița”, cum era cunoscută la scara noastră, în sensul că ea era cu veștile de la toate scările blocului, ba era la curent cu ce se întâmpla și-n blocurile vecine, deși urca treptele de-abia trăgându-și sufletul, și-a pus mâna la gură și a exclamat cu voința sa neîmblânzită și cu o voce răgușită fără să-și desprindă privirea de pe ecran: „Vai de mine, doar nu v-ați cumpărat televizor

color?” „Nici pomeneală! Nicu a pus o antenă colorată din catargul școlii și uite și dumneata minune: televizorul nost este color!” a zis soția mea cu limba ei afurisită, un pic nechibzuită, mare cunoscătoare de oameni, silindu-se să pară gravă, care avea și darul de a complica mult lucrurile cu cei înceți la minte, fără a-și da pe față gândurile ascunse, obligându-mă să încuviințez cu o ușoară înclinare a capului spusele sale, eu, stăpânindu-mi cu greu buzele care schițaseră totuși un ușor surâs. Pe asta, soția mea o agreea, o lăsa să intre în casă, în schimb, țăfnoasei doamne Retegan, de la parter, îndesată și încăpățânată, încărcată de zorzoane și bijuterii ieftine, aspirantă la cancanuri mondene televizate - nu mai era ceea ce fusese odinioară, în tinerețe o fi făcut și ea să bată câteva inimi, dar își păstrează atitudinea înțepată, ostentativă -, cu soț cam trecut, care credea orbește în ea, dar prefera să tacă și să fie lăsat în pace, cea veșnic pusă pe harță, cu firea ei complicată, dezagreabilă, acră și ciudată și cu fruntea mereu încrețită și ochii înguști, arzători și cu ten măsliniu, nu-i îngăduia să-i treacă pragul și nici nu-i dădea binețe, fiindcă mirosea mai tot timpul a poșircă și tutun și te descosea ca o milițiancă. „Doamna Zorica, vă rog nu suflați o vorbă și la alții, a continuat, coborând glasul, văzând-o că dădea semne să plece, să fie secretul nostru”. Femeia și-a ridicat sprâncenele într-un tremur aproape imperceptibil, neînțelegând prea bine ce se petrece, a încuviințat, rămânând cu gura întredeschisă. O nevastă dezghețată e folositoare la casa omului. De la ea am învățat că viața ne face pe toți egoiști și fățarnici. Datorită ei, nu suport cerșetorii și cerșetoarele sănătoase, bune de muncă. Le alung, de nu se văd!

Ți-ai găsit cu madam Zorica, o adevărată întru-chipare a limbuției, pricepută la bărfă, defăimare și indiferență la consecințe, să păstreze secretul! Femeile vorbesc vrute și nevrute între ele, poate că au inima mai deschisă decât masculii. După cum era de așteptat, peste trei zile toate antenele de la blocul nostru erau colorate, în puterea nopții, în culori care mai de care mai vii. Jalnică ființă, această tanti! Era clar ca lumina zilei că spiritul de emulație s-a dovedit benefic și de această dată, răspândindu-se și la celelalte blocuri. Nu intru în amănunte, mă mărginesc a spune că, privite de sus, blocurile noastre arătau mult mai frumos cu proaspăta cromatică a curcubeului. Un abur alb, ciudat, străveziu, de ceață ireală, cu miros de parfum defunct, se muta de la o antenă la alta, tresărind ca o nălucă spasmodică.

Din volumul de proză scurtă *Nepotul din Italia*,
Editura PIM, Iași, 2020

Daniel Moșoiu

Trestia

Proză

În pânza de lumină subțire, care străbătea oblic camera, ca un halou, spărgându-se în tavan, fumul plutea ușor, amestecat cu praf. Tăie raza de lumină, brusc, cu mâna, și privi minusculele particule, în tulburarea produsă, agitându-se fără niciun sens. Le urmări până când mișcările lor deveniseră, din nou, abia perceptibile. Împinse apoi cu șezutul scaunul și din trei pași fu la geam. Mută cu un singur gest draperia la un capăt al galeriei din lemn și deschise larg fereastra. Cu coatele pe tocul scorotit și cu bărbia sprijinită în palme, privi în curte. Deasupra lui, fumul țigărilor se rostogolea în valuri. Cald, de dimineață. Băieții băteau îndrăcit mingea. Mai încolo, fetele sporovăiau la soare pe grămada de lemne de lângă magazin. Bușteni sănătoși pe care i-a adus Ghiță într-o duminică, după o zi de clacă.

- Măi, Lică, ia vino tu încoa'!

Băiatul stătea cu picioarele adunate pe bolovanul de lângă zidul școlii. Sări numaidecât și rămase o clipă încurcat. Abia zărind chipul profesorului o luă la goană, oprindu-se în fața geamului. Privea în sus, nedumerit, cu gura deschisă.

- Ce faci tu, măi, Lică?

- Șăd, băgău acesta, încercând să zâmbească. Din zâmbetul lui ieși, însă, o grimasă nedefinită. Își lungi mai întâi colțurile gurii spre urechi, după care buza cărnăasă de sus, tremurândă, o acoperi în totalitate pe cea de jos, încât nu mai știa dacă băiatul se chinuia să râdă în felul său sau să plângă.

- Tu de ce nu joci fotbal?

- Hî, hî, se auzi ieșind din gâtul băiatului, care, lăsând capul în jos, își schimba centrul de greutate de pe un picior pe altul. Cele câteva ridicări din umeri, grăbite, aritmice, și privirea ținută în vârful bocancilor săi țineau loc de răspuns. Profesorul aștepta, fixându-i și el, de sus, bocancii grei, bombați la vârf, din piele aspră și tare, imenși pentru picioarele lui subțiri, fragede.

- Pe mine nu mă... nu mă bagă, reuși în cele din urmă băiatul să articuleze.

- De ce să nu te bage?

- Nu știu. Eu stau în spatele porții și... și fug după... după... după lăptă, să nu treacă drumul, în grădină.

- Bine, măi, Lică, dar o cană cu apă poți să aduci?

- De la nenea... nenea Tra... Traian, de-aici? Pot, tovarășe profesor, răspunse el fericit și fără să se mai bâlbâie, pot, m-a trimis și tata astă... astă-primăvară, când eram la coa... coasă, mi-a zis du-te și-adu-mi... adu-mi apă, da' nu de aici, de la... de la fântână, hă, de la Văsălia, că e caldă și puturoasă, nu, de la vete... veterinaru' mi-a zis să-i aduc că acolo e adăncă... și re... rece, hî!

Îi era simpatic Lică. Un soi de simpatie vecină cu mila. Se întoarse și apucă de toartă cana de apă așezată pe raftul de lângă geam. Canceul, cum aflase că-i spun sătenii.

- Ia tu cana asta, o umpli frumos cu apă și pe urmă vii să jucăm și noi fotbal.

Să aducă apă, asta nu era chiar așa de greu, dar să joace fotbal... La asta părea să se gândească ieșind cu pași nesiguri din curtea școlii. Ajuns în stradă, o rupse la fugă.

Își privi ceasul: aproape două ore până să sosească. Avea de gând să-i mai lase o vreme pe copii liberi și abia apoi să-i adune în clasă pentru ultimele pregătiri. Cu o zi

înainte, crezuse că va duce la capăt recapitulările, dar după trei ore copiii s-au apucat să-și construiască avioane din bucăți de hârtie. Tot el i-a învățat și asta. N-avea niciun rost să-și facă iluzii, elevii erau așa cum erau, nu puteau fi schimbați peste noapte, doi-trei mai răsăriți, în toată școala. Irina, din exasperare, ajunsese să rupă din caietele copiilor paginile în care aceștia desenau cai și căruțe în loc să copieze ce le scria ea pe tablă. Până când, unul dintre ei, asupra caietului căruia tocmai atenta Irina, a sărit ca ars, în două picioare: „Bine, bine, tovarășa profesoară, rupeți numa' foile, că o zâs tata că v-a trage ș-o palmă dacă le mai rupeți! Că-i cincizăci de bani un caiet!”.

Ptiu, tabloul! La una dintre ședințele cu directorii de școală se trezise cu el în brațe. Propagandistul inspectoratului le împărți la finele întrunirii tuturor profesorilor tablouri noi, proaspăt primite, dar tot într-o ureche, zise el, trăgând scurt cu ochiul, dar acum în cealaltă, ha, ha. Foarte bine, îi răspunse Matei, foarte bine, pentru că noi n-o aveam nici măcar pe prima. Păi, se poate, tovarășe? îl întrebă individul, reprimându-și de data aceasta orice urmă de ironie. Întorcându-i spatele, ținu să repete pentru toți ordinul: deci, obligatoriu, tovarășe, se înlocuiesc tablourile! Pe cele vechi mi le predați personal la următoarea întrunire. L-a făcut sul, l-a învelit în câteva pagini de ziar și l-a adus acasă, spunându-i învățătorului să ia măsurători pentru rame. Măi, Ghiță, eram singura școală din județ care n-aveam tablou cu tovarășu'! Ehe, îi răspunse învățătorul, cum poți să crezi că noi n-am avut? Și-atunci? L-a băgat Nicu Raicu pe foc! Cum naiba să -l bage pe foc? Uite-așa, într-o dimineață, știi cum era el, l-a luat de pe perete și l-a aruncat în sobă, cu rame cu tot. În ziua următoare, învățătorul a comandat stinghiile la un tâmplar din sat, pe urmă a cumpărat sticlă din satul vecin și, în nicio săptămână, portretul era înrămat. Au mai trecut, însă, vreo zece zile până au bătut cuiul în perete. Ghinion, capsă cuiului era prea mare față de șaiba pe care o fixase meșterul pe rama de sus a tabloului. Nu le-a trecut prin cap să verifice. Acuma, dă-l dracu', zisese Ghiță, că l-om pune noi cândva. Cu o seară înainte, învățătorul a adus, în sfârșit, alt cui. Vezi să nu uiți să-l pui, i-a zis dimineață, înainte de a pleca. Și uite că era să uite! Dar cu ce să bată cuiul, pe care îl găsește pe raftul de sus al etajerei, așezat pe sticla tabloului? N-avea ciocan! A luat din lada de lângă sobă o bucată de lemn, rămasă cine știe de când acolo, a scos apoi, după câteva lovături ușoare, cuiul bătut de pomană și l-a înlocuit cu cel nou. Gaura rămasă în perete era, însă, prea largă. Risca să cadă tovarășu' la pământ! A încercat alături, dar n-a izbutit decât să strice zugrăveala. La întâmplare, a căutat locuri mai potrivite și de câteva ori s-a izbit peste degete cu bucata de lemn. Până la urmă, a nimerit în crăpătura dintre două cărămizi și, după ce l-a fixat, s-a declarat mulțumit, privindu-l de jos, din mai multe unghiuri. Nu stătea el chiar drept, dar reușea să acopere eficient spăturile inutile din perete. Așa, tovarășe, prezența dumneavoastră ne va face șederea mai ușoară aici, își spuse zâmbind și împingând sub etajeră, cu piciorul, bucățile mici de zugrăveală căzute pe jos.

(Fragment)

Proză

Adela Cotul

Patrioata

„La baba asta, Dumnezeu s-o ierte, nimic nu a mers cum trebuie!”, se gândi Reghinuța, privind cum cad primii stropi de ploaie, și, instinctiv, strânse ușor în palmă mănuta nepoțelului ei Pătrățel.

Lelea Varvară, la a cărei înmormântare tocmai asista Reghinuța, a trăit nouăzeci și trei de ani. Dacă ar fi să te iei după gura lumii, după poveștile pe care Reghinuța le-a auzit la socăcit, când ajuta, alături de alte femei, la pregătirea mâncărilor pentru „pomene”, defuncta a fost o femeie rea, fără suflet, lacomă pe avere, care a umblat cu tot felul de „făcături” ca să își atingă scopurile. Baba Cornelia le-a povestit femeilor că, pe vremuri, lelea Varvară, tânără nevestă pe atunci, a reușit, nimeni nu știe cum, să-și lămurească bunicii dinspre mamă să facă acte și să se dea ei spre întreținere, ea, Varvara, să le moștenească averea, sărind, astfel, peste ordinea firească a lucrurilor și lăsând-o pe mama sa și pe fratele ei fără zestrea părintească. Mamă-sa a iertat-o, dar fratele mai mare al acesteia, Solovăstru, se zice că ar fi blestemat-o pe Varvara: „Să dea Domnul să nu te poți bucura de averea pe care ne-ai luat-o hoștește, spurcată care ți-ai dat sufletul la necuratu’!” Varvara a râs atunci și și-a văzut de ale ei, a făcut ce n-a făcut, că n-a avut de îngrijit prea mult de bunici, căci s-au îmbolnăvit brusc și au pierit destul de repede, la interval de două luni unul de celălalt. Parcă prea repede...

Badea Iacob, bărbatul Varvarei, a fost un om bun, dar slab. N-a ieșit în capăt cu ea. De la un timp, s-a apucat de băut și, în scurtă vreme, a lăsat-o văduvă, de tânără, cu doi copii mici, o fetiță și un băiat. Varvara nu s-a mai măritat, în primul rând pentru că n-a mai cerut-o nimeni, iar în al doilea, pentru că nici ei nu-i mai trebuia „vreun trântor bețivan, care să-mi mănânce zilele și sănătatea”. Și-a moștenit, la timpul convenit, părinții și chiar și pe unchiul Solovăstru, care a murit „fecior bătrân”. În lăcomia ei, Varvara și-a obligat fiica să se căsătorească cu un moșneag bogat, văduv, devenindu-i cea de-a treia nevestă. Numai că moșneagul s-a dovedit a fi longeviv. Viorica, fata Varvarei, s-a topit văzând cu ochii și l-a lăsat văduv pentru a treia oară, fără a avea copii cu acesta. Când moșneagul și-a încheiat socotelile cu lumea asta, au apărut și moștenitorii săi, copiii din celelalte căsătorii.

De data asta, Varvarei nu prea i-au ieșit socotelile. Reghinuța privi cu milă spre bătrânelul palid care stătea lângă sicriul Varvarei. Era badea Iacob, feciorul defunctei, singurul ei moștenitor. El nu avea urmași. A fost cândva însurat cu o măiereancă, dar nora n-a fost pe gustul Varvarei, așa că, de gura soacrei, s-au despărțit. Apoi, pe badea Iacob l-a împuns un taur. Mare minune că a scăpat cu viață, dar de atunci n-a mai fost bărbat.

A venit puțină lume la înmormântare, doar câțiva vecini. Cu greu se găsiseră destui bărbați să ducă sicriul, praporii și toate celelalte. Fiind în toiul verii, toată lumea era învăluită cu fânul, cum tot așa, și socrii și cumnatele Reghinuței, făceau fân undeva departe, în Preluci, dincolo de Valea Mare, fiind duși cu săptămâna, dormeau acolo, unde aveau ridicată o căsuță în câmp și un cobăl. Pe Pătrățel, fratele cel mic al lui Ionică, bărbatul său, îl lăseseră acasă, în grija ei. Abia l-a putut convinge Reghinuța pe Ionică să vină la înmormântare și să ajute și el la dus. L-au pus la căratul coșciugului. La scosul moartei din casă, cum scările erau înguste, bărbații mai să scape sicriul și să răstoarne baba, noroc cu Ionică al ei care a contrat cu spatele și a oprit la timp dezastrul. Reghinuța, care l-a rugat insistent să vină la mort, știa că o va lua peste nas de la soțul ei. „Numai pe tine te-o apucat mila! E ușor să faci pe milostiva, doar n-ai tu de cărat toate babele!”, parcă îl și auzea pe Ionică.

Nimeni nu a vărsat nici măcar o lacrimă, nu era jale deloc. Ba chiar, își aminti Reghinuța, la priveghi, baba Cornelia, după ce a tras câteva păhărele de țuică, nu puține la număr, s-a cam amețit și s-a apucat de povestit tot felul de întâmplări vechi, în stilul ei caracteristic, plin de umor, și a făcut tot felul de glume, cam deplasate, nu-i vorba, iar toți cei prezenți s-au pus pe râs, nici măcar badea Iacob, fiul răposatei, nu s-a putut abține.

„Bgetu’ de tineeee! Ai rămas orfan, Iacobe-eee! Vai, vai, orfanuleee, da’ ce ti-i face fără mumă-ta?!?”, bocea baba Cornelia, cât o ținea gura. „Ce ti-i face cu atâta hăram de avereeee?! Și nu-i nime să ți-o papeeee! Tuluoaaie, Iacobe-eee!”

Proaspătului „orfan”, trecut bine de șaptezeci de ani, avea să-i rămână porecla Iacob - orfanu’.

➡ Reghinața nu a luat parte la circ, nu a râs, ba chiar a apucat-o un fel de teamă. Atunci s-a decis. Ea îi va face lui Ionică, cât mai repede, cel puțin trei copii. Mama ei o povătuise să nu se grăbească, să se distreze, că erau tineri, apoi să vină copiii. „După ce apuci a-i face, îi tot ai. Lasă, draga mamei, că e vreme!” îi spuse mamă-sa. „Dacă, Doamne ferește, pățește Ionică ceva, îl împunge un taur ca pe badea Iacob, îl lovește un lemn în pădure, cade din podul cu fân sau câte nu se mai pot întâmpla, și Ionică al ei nu va mai fi bărbat ori nu va mai fi deloc, iar ea va rămâne fără moștenitorii?!”, se întreabă în gând Reghinața, și aproape că-i dădura lacrimile, atât de tare o pătrunse spaima a ceea ce ar putea să se petreacă.

Prohodul din curtea casei era pe sfârșite, s-a grăbit puțin și popa, văzând ce nori negri au întunecat cerul. Iertăciuni scurte, numai de la fiul Iacob și de la cei câțiva vecini. Apoi, au pornit spre cimitirul satului, situat cam la o jumătate de oră de mers pe jos de la casa Varvarei, incluzând și opririle făcute de cortegiul, după cum era obiceiul locului.

Erau doar șase bărbați la dus sicriul, Ionică al ei făcea pereche cu unul Georgică, cel mai mare fecior al Patrioatei. Cum de o porecliseră pe femeia aia Patrioata, tot baba Cornelia o lămurise, în priveghi, pe Reghinața. „Vezi, tu, Ghinuță, femeia asta, Saveta, că așa o cheamă pe Patrioată, n-o fost aptă la cap, din naștere, de-aia nu s-a măritat niciodată. Da', când era tânără, nu era hâdă, tăt mai găsea ea câte-un cioban stătut sau câte-un miner mai băut care „să se îndure” și de ea. Altfel, cum ar fi făcut ea cinci copii, că, într-o vreme, era ca și abonată la casa de nașteri din Rocna. Primu' fecior pe care l-o avut, pe Georgică, l-o crescut bătrânii, părinții Savetei.” Baba Cornelia a făcut o mică pauză ca să-și dreagă vocea cu un păhărel de țuică, după care a continuat povestea. „Era vară și, într-o duminică seara, la joc, s-o căpătat și Saveta la un cioban coborât în sat de la o stână, un iluan, o jucat-o vreo câteva jocuri, i-o luat ceva de băut, apoi pare-se că s-or retras amândoi într-o magazie din dosu' Căminului cultural. Pesemne, după ce și-o gătat treburile, cum o fost mai băută, Saveta să fi adormit. Apoi, ori că iluanu', ori altcineva, în bătaie de joc, i-o furat hainele. Așa că, luni dimineța, pe la cinci, când mergeau mineri la schimb, s-or întâlnit pe drum cu Saveta, înfășurată cu un steag vechi, tricolor, rupt și decolorat, pe care l-o fi găsit amărâta de ea rămas prin magazie. Nu știu care dintre mineri o răs: «Uitați-vă acolo, ce Patrioată!», și așa i-o rămas numele.”

Cortegiul ajunsese cam la jumătatea drumului, și popa făcu prima oprire. Bărbații de la dus au pus și ei jos șiregla cu sicriul. Deodată, un fulger puternic a luminat văzduhul, la scurt timp bubuitu-

ra unui tunet a cutremurat țăriile cerești, apoi a început potopul. Turna de parcă s-ar fi rupt cerul. Într-o clipă, toți, cu popa în frunte, erau uzi learcă.

Reghinața și Pătrățul se adăpostiră sub acoperișul unei porți. Pentru scurt timp, ploaia s-a mai domolit, dând răgaz Reghinaței și băiețelului să fugă în târnațul casei, la lelea Lucreția. Au venit și alții să se adăpostească aici, inclusiv Ionică și baba Cornelia.

Lângă sicriu au rămas doar popa, diacul și badea Iacob. Pe drum venea apa în valuri, de parcă râul Someș își mutase albia. Apoi au început pocniturile. Cădeau din cer bucăți de gheață, cât nucile de mari. Reghinața nu văzuse așa ceva niciodată. Au fugit la adăpost și popa, și diacul. Fiul răposatei, șontăc-șontăc, s-a dus într-un șopru.

Coșciugul stătea singur, în marginea drumului, iar Reghinaței i se părea că sună sinistru sub tropotitul grindinei nefirești. La un moment dat, lângă coșciug, a apărut Patrioata, cu o cușmă mare și groasă pe cap, îmbrăcată cu un caput greu, de pănură. Părea că nu simte nimic, nicio durere, atunci când o loveau bulgării de gheață. A ridicat mâinile și privirea spre cer și a început a striga cu o voce mănioasă: „Ce te-o apucat, Varvarăăă?! De ce dai cu bolovani în noi?! Nu ți-e rușine?! De nu te ostoiești, te lăsăm în mijlocul drumului, de mândra mninune, să te ducă cine a vre'! Auzi, Varvarăăă?!”

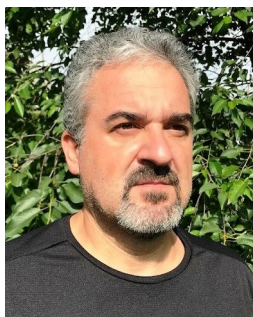
După câteva clipe, grindina nefirească de mare a încetat, ca, mai apoi, să se oprească și ploaia. S-a realcătuțit repede cortegiul, n-au mai făcut nicio oprire până în cimitir. Când primul pumn de țărână a fost aruncat peste sicriu, a răsărit soarele.

În pomene, Reghinața nici nu s-a atins de mâncare, s-a uitat lung cum înfuleca lacomă Patrioata. Privind-o, pe Reghinața a cuprins-o frica. De nu ar fi văzut cu ochii ei, n-ar fi crezut niciodată că o smintită la cap ca Patrioata poate avea o putere atât de mare, încât să oprească un potop trimis de pe lumea cealaltă. Ionică al ei, ca să se încălzească, a tras vreo câteva păhărele zdravene de jinars tare.

În noaptea ce a urmat, Reghinața nu a dormit deloc. Asta, nu pentru că ar fi pus în practică planul ei de a face cât mai repede copii. A trebuit să mai amâne puțin demararea lui, pentru că Ionică al ei, după atâtea păhărele de țărnie, sforăia de zor. Alta a fost pricina nesomnului, au năpădit-o gândurile... În mintea ei se produse o mare ruptură! Crezuse mereu că Sfinții, cei care pot face minuni pe pământ, sunt niște oameni aparte, frumoși, luminați la minte, care nicidecum nu puteau semăna cu Patrioata.

Proză

Grigore Cotul

Urgența

Joi, ora patru dimineța. Pe uliță, la Tâmbușătu, mare agitație. Nu-l cheamă Tâmbușătu, așa-l porecesc pe badea Timoftei, un om tare mic de statură, nu cu mult mai înalt decât un tăietor de lemne, lat în spate cât ușa de la șopru, burtos și negricios, cu totul, în formă de obuz explodat. Explodat, adaug eu, din cauza părului sârmos, prin care niciun pieptene nu-și putea croi făgaș. Obuz, din cauza descrierii asistentei medicale din sat, căreia, de fiecare dată, i se rupeau două-trei ace de seringă în pielea groasă de pe buca lui dreaptă, atunci când îi administra penicilină injectabil. Ce să-i faci? Era un tip tare bolnăvicios. În fesa stângă nu accepta injecții. Probabil, avea pielea și mai groasă. Dar să revenim. Un echipaj SMURD, cu sirena pornită, era oprit în dreptul porții lui Tâmbușătu, iar unul dintre paramedici s-a dat jos din dubă și, privind printre lețurile gardului spre târnațul casei, striga pe un ton ironic: „D-aci primim marfă... ? Alo, s-audeeeeee?” Prin ușa întredeschisă și scârțâitoare din cale-afară, își ițește „permanentul” nepieptănat nevasta lui Tâmbușătu, Filia sau Trifilia, cum e trecut-n buletin, alintată și Trifiluța, și-ndrugă cu voce răgușită: „Aci, dară! C-abia o apucat, bietu’, să apese pe bumbii di la telefon unu-unu-doi, și-apoi s-o-mburdat, lemn, lângă sobă!” Glasul gros și auzul slăbit ale Trifiluței sunt afecțiuni vechi, de tip otorinolaringologic. Adică, pe-nțeles, ORL.

„Nu-ș ce are, că doară s-o culcat bine, la picioarele mele, c-acolo doarme, că-i place și și-ncape! Amu, i-o mai revenit o țără, da’ tăt nu poate sta pom-pom și nici nu poate grăi! Bugăt-ii că suflă! Gânești că are-on smoc de lână-n gură!”, îndrugă, baritonal, Trifiluța. Este mai înaltă cu zece inch decât Tâmbușătu, dar, din cauza reputației proaste avute în sat la etatea tinereții, s-a măritat fată bătrână cu singurul bărbat disponibil și fără pretenții asupra CV-ului pretendentiei. Timoftei și Trifiluța au, laolaltă, un singur fiu, de treizeci de ani, neînsurat, gropar în sat, poreclit Morbidu, cum el însuși se recomandă. Tare puțină lume îi zice pe nume, Morbu.

Morbidu tocmai ce se opintea să-l scoată-n târnaț pe taică-su, prin ușa strâmtă, normală, de altfel, dar ușa de la șopru, cu lățimea cât spatele lui Tâmbușătu, e mai lată decât cea de la casă, iar din târnaț se oferi și mă-sa să-l ajute. Tâmbușătu era pus la costum. La patru ace ar fi prea mult spus, hai, unul. Ca să fie la patru ace, poate îi mai adaugă trei cei de pe ambulanță. Costumul negru și larg e singurul pe care-l are. Toată lu-

mea i-l știe de la nunți sau de la înmormântări. L-or fi gătit așa în caz că dă colțul, de-i este scris sau, poate, Doamne ferește, sau Doamne dă, depinde cine gândește, prinde-un malpraxis, că la noi se mai practică.

Îl cărau amândoi, Trifiluța și Morbidu, de sub-suori, c-abia mai atingea din când în când pământul cu vârfurile ghetelor mărimea patruzeci și șase, picioarele îi încap lejer în patruzeci și doi, însă nu-i mai încap ciorapii de lână de care nu se poate despărți indiferent de anotimp. Avea pusă mască. Singura din casă, pe care o tot fierbeau, să fie conformă, și o purtau pe rând, după nevoi.

La urcarea în dubă, i-au ajutat și cei doi paramedici angajați la SMURD. L-au trântit pe targa deloc confortabilă. Părea conștient. Își rotea ochii să vadă ce se întâmplă-n jurul lui. Pe față i se citea mulțumirea că a fost luat în timp util. Ai lui au pus lângă el o trăistuță din care ieșea colțul unui dosar alb, cu șină. Probabil, conținea ultimele analize, făcute acum vreo cinci ani, când a fost internat cu salmonela, din pricina unor ouă vechi pe care le mâncase fierte și... descompuse.

Toți vecinii erau ieșiți la porți, să-i asigure o plecare cât mai „triumfală”. Nu e iubit deloc de ei. Îi plac scandalurile și procesele, pe care le iscă din tot felul de motive neîntemeiate, toate legate de mejdie. Chiar se auzi, la plecare, o voce de peste drum: „Numai de-a da Bunul și Înduratul Dumnezeu, batăr amu, când s-a-nturna de la spital, să-și găsească folos ștergarele de moarte, morții mării lui, de tâmbușăt!” Au mai fost și alte comentarii și remarci, dar nu pot fi reproduse aici. Le puteți bănuși, fiecare, după cât vă duce imaginația.

Cei doi, Trifiluța și Morbidu, s-au dus grabnic în casă, făcându-și cruci și trântind după ei ușa de la tindă. Băgătorii de seamă s-au retras în curțile lor șușotind și scuipând blesteme printre dinți.

Până la spitalul din oraș erau în jur de 50 de kilometri. O oră de mers, dar cum cei de la SMURD nu erau prea interesați de confortul lui badea Timoftei, cu siguranță, vor ajunge în 40-45 de minute.

Așa s-a și întâmplat. La șase fără puține minute au ajuns în curtea spitalului. S-au deschis ușile dubei și au apărut doi infirmieri apatici, care speraseră să nu mai aibă de cărat pe nimeni, înainte de ieșirea din schimbul de noapte. L-au preluat și l-au dus într-un salon de la urgențe. Era în afara oricărui pericol, după cum au confirmat cei de pe ambulanță, deci supunerea lui unor analize amănunțite se mai putea amâna câteva minute.

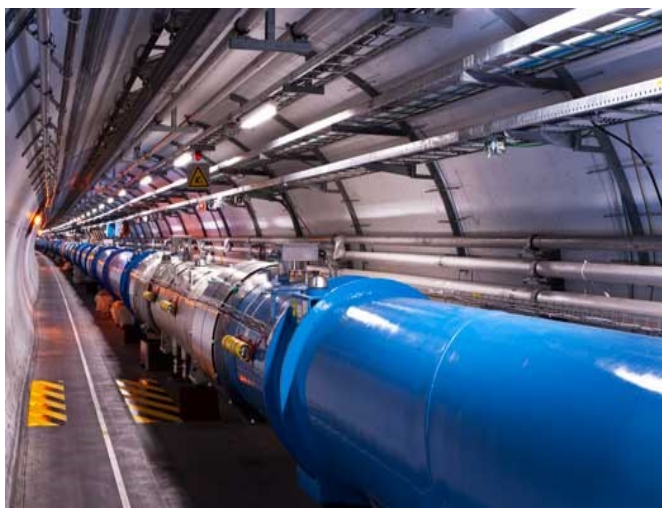
Între timp, Timoftei, constatând că în jurul lui nu se întâmplă prea multe, s-a ridicat brusc, și-a smuls branula, a luat peste braț trăistuța pusă la capătul patu-

lui și s-a-ndreptat spre ușa pe care o bănuia el că-l duce spre ieșire. A deschis-o, a pășit într-o altă încăpere, în care, când a intrat, un medic și două asistente îl priveau siderați. Una dintre asistente l-a întrebat: „Unde te duci, bade? Abia ai venit!”. Tâmbușătu, pășind încet spre libertate, replică: „D-apoi, doamnă dragă, une să mărg? Mă duc tocmai une m-am pornit de-acasă! La tribunal! Îs programat de la opt ș-un fârtai, la camera tri, că am un proces cu gardul lu Iovu, mejdă cu mine!”. „Cum adică? Ce-nseamnă asta?”, se răsti, intrigat, cu mâna-n cap, medicul. „Asta-nsamnă, domnu doctor, că de când s-o scos cursa de șapte, pozna știe din ce pricină, i-o n-am avut cum să mai ajung la oraș! M-am tot frământat tăta noaptea, și, pe la tri, mi-o dat prin cap să sun la mneavostă! Am știut io, când v-am anunțat, că sânteti de ispravă! Așa că, mare mulțămită și Doamne-ajută!”. Cu aceste ultime vorbe pe buze, dus a fost. Fugea, spre poartă, prin curtea spitalului, strângând trăistuța în mână, uitându-se înapoi și strigând: „Când oi găta, oi trece ș-oi plăti! Nu-s io omu să rămân dator!”

Proză publicată
în *Răsunetul cultural*, nr. 10 (114), octombrie 2022

Acceleratorul de ioni

Ion Termopașcu era fochist stagiar la Institutul de Fizică Atomică de la Măgurele. Fusesse angajat printr-un concurs de împrerurări. Cel de dinaintea lui, Fision Haiduc, actualmente defunct, cu o vechime de treizeci și doi de ani în câmpul muncii, a fost izbit în plin de un câmp magnetic scăpat dintr-un tunel în care cercetătorii hăituiău vreo cinci ioni, în speranța că măcar unul o să depășească viteza luminii. Toate au decurs bine până când Fision a deschis frigiderul să-și ia ruda de parizer și, în acel moment, o particulă a evadat din tubul cu pricina, având scopul clar de a depăși viteza luminii țâșnite din becul tip led al aparatului frigorific. Experimentul a reușit, dar, din nefericire, s-au stins amândoi. Și becul, și Fision. Cum nimeni n-a mai avut curajul să ocupe postul de fochist, în urma unui inter-

viu aranjat de șeful tubului cu particule a fost angajat Termopașcu, al cărui nume, Ion, îl recomanda din plin pentru această funcție. Înainte fusese impiecat de mișcări rotative lombare la un centru de recuperare homeopatică din Techirghiol. Se subînțelege că responsabilul tunelului cu ioni, în perioada de concediu, nimerise la o aliniere de vertebre tocmai pe mâinile lui Ion Termopașcu. De-acolo i s-a tras încheierea contractului de muncă pe o perioadă nedeterminată. Nedeterminată din cauza evenimentelor neprevăzute din institut.

De menționat că, lucru' dracului, odată cu sosirea lui Ion în instituție nu s-au mai identificat ioni rebeli, deși niște cercetători plătiți prost, dar entuziaști, se hârjonesc, sporadic spre des, cu particulele neastâmpărate care suprapopulează țeava subțiată de frecșurile inerente.

Viața sentimentală a lui Termopașcu era într-un con de umbră. El credea că-i într-un cilindru. Ce să-i faci? În timpul gimnaziului, nu doar geometria de clasa a 8-a era în spațiu. Era și el.

Protonia Precup era cu vaca. Aceasta, ș' anume bovina, păștea liniștită pe terenul din partea stângă a institutului, unde iarba era mai grasă, fiind umbră de coșul prin care ieșea fumul produs de focul iscat de fochistul Termopașcu. În accepțiunea vacii, fumul era cel care producea umbra cea mai deasă, nu hornul în formă de trunchi de con - noțiune străină lui Ion. Bună rimă. Da' cine să ceară părerea vacii? Privit din partea opusă hornului, terenul se afla în dreapta. Asta, pentru o mai precisă localizare a celor trei, terenul, vaca și Protonia.

Peste mai puțin de cinci minute, Protonia urma să ia pauza de masă. Prefera aceeași băncuță maronie, suflată cu un soi de cenușă, de lângă gardul electric, pe care o prefera și Termopașcu pentru masa de prânz. Îi plăcea în aer liber, întrucât, înăuntru, aerul era fie condiționat, fie plimbat aiurea prin țeava cu particule.

A fost prima dată când cei doi s-au sincronizat. S-au așezat, sfioși, fiecare pe câte un capăt de bancă și și-au expus alimentele aduse de acasă între ei, pe mijlocul băncuței. Fără a avea vreo înțelegere, tacit, fiecare a început să guste din ce avea etalat celălalt. Se priveau tandru, în timp ce vaca păștea, cu aceeași tandrețe, la o distanță considerabilă de gardul electric. Detesta curentul, de vacă e vorba, detesta curentul din sârmă, cel din aer era agreeat, îi mai alunga de pe spinare insectele supărătoare, deoarece coada, cum vom vedea imediat, nu o ajuta deloc. Din cauza unei electrocutări și-a pierdut cornul drept și aproximativ cinci optimi din coadă.

În liniștea aceia atotcuprinzătoare, ceea ce părea că s-ar putea transforma într-o idilă și, mai apoi, într-o poveste frumoasă de dragoste s-a făcut scrum. Deflagrația produsă de acceleratul de ioni de tip tandem i-a pulverizat, efectiv, în eter, pe cei doi viitori îndrăgostiți, cu tot cu băncuță. Viteza luminii a așternut întunericul peste tot în jur.

La orizont, abia se mai putea zări conturul unei vaci unicorn care zbura haotic.

Trenulețul

Când a venit, avea un trenuleț din lemn, de maximum un metru, cu zece vagoane. Începând din a doua seară m-a lăsat și pe mine să mă joc cu trenulețul. Îmi plăcea tare mult să-i dezleg sau să-i adaug vagoane, să urlu „Uuuuuu...”. Uneori, se uita pierdut la mine cum știu să transform un banal trenuleț din lemn într-o poveste veridică. Asta, datorită sunetelor pe care reușeam să le imit. Părinții îl vizitau foarte des. Îi aduceau o grămadă de lucruri, dar și foarte multă mâncare, deși era grăsuț. Chiar mizam pe asta. La mine nu mai venea nimeni în vizită. În ultima vreme, până și prietenii vechi, cu care aveam atâtea prostii făcute în comun, m-au dat uitării. Am ajuns aici doar cu câteva haine. O pijama, o pereche de blugi, două-trei tricouri și un costum demodat, purtat ultima dată la înmormântarea bunicii vitrege din partea tatălui. Îmi era larg. Tatăl meu a fost un îngust toată viața. Așa a și murit. Prins de metrou între peretele tunelului și alt prieten de-al lui, la fel de îngust.

Trenulețul din lemn era destul de uzat. Mai avea vopsea originală doar pe ici, pe colo. Parte din ea era imprimată pe pereții camerei, deoarece, seara, după stingere, aruncam cu vagoanele lui demontate din garnitură, să-i lovim pe cei patru-cinci țânțari însetați de transfuzii. Pe lângă ei, mai cădeau victimă și alte viețuitoare, muște și gândaci de bucătărie desproprietăriți de stăpânii lor rigizi și nevolnici. Când măturam, înainte de stingere, adunam materie primă pentru câteva insectare. Ne bucuram tare mult de speciile noi. Alungau rutina. În fiecare dimineață, la ora șase, izbucnea din tavan, dintr-un dreptunghi obez, o lumină albă, rece, care ne inunda pleoapele ochilor închiși. Aveam impresia că ni se plimbă pe sub gene ultimele ploșnițe active din schimbul de noapte. O tipă zveltă, în alb, ne aducea bomboanele, mie doar din cacao, maronii, lui doar din zahăr vanilat, parcă mai gălbui decât știam, dar originale, după miros. Mereu m-am întrebat de ce această diferențiere, dar n-am avut îndrăzneala să fac cercetări. Eram convins că ale mele, cu cacao, erau mai gustoase. Citeam asta în privirea lui invidioasă. Culmea, eram colegi de o lună și nu făcusem schimb de bomboane. Fiecare ni le sugeam sau le înghițeam, în tihnă, după același ritual, fără aluzii asupra gustului și mirosului emanat. Cu siguranță, tipa în alb știa ce ni se potrivește fiecăruia. Plescăiam satisfăcuți până la ultima particulă, dar nu apucam să savurăm în totalitate gustul, că alte două tipe, în albastru, ne aduceau micul dejun, pe niște tăvi din inox, cu delimitări între sortimentele propuse îngurgitării. De data asta, făceam schimburi de „produse”. Țin minte, într-o dimineață, ne lingeam reciproc tăvile. El lingea pe tava mea zona în care a fost dulceața de afine, iar eu tamponam cu un șervețel locul unde el a avut budinca îndulcită cu vișine, după care sugeam șervețelul până când aroma ultimei vișine dispărea în totalitate. Până la masa de amiază, împărțeam trenulețul în două și ne jucam fiecare cu partea lui. Eram tare satisfăcut când, după tragerea la sorți, îmi

revenea mie partea cu locomotiva. Odată, am detașat-o de ultimul vagon și, cu niște acuașe primite de la vizitatorii binevoitori, mă chinuiam să-i recondiționez albastrul de Voroneț, cu care fusese înzestrată la naștere. Până la masa de amiază, am pictat-o aproape în totalitate. Două tipe, în galben, mi-au schimbat cămașa, pătată cu albastrul de Voroneț, preparat cu atâta grijă, iar altele două, în albastru, ne serveau, cu multă grijă, masa. Aceeași ciorbă de varză, dar, la felul doi, mie mazăre goală pușcă, iar lui piure cu pulpă dezosată de rață îndopată. Privind fix la tava cu mâncare, am avut un moment de rătăcire. Am debransat locomotiva, proaspăt albăstrită, de la cele zece vagoane, am strâns-o puternic în pumnul drept, mi-am arcuit brațul și i-am servit-o fix în freză tipei în alb, care tocmai intra cu bomboanele obișnuite, deși ținta nu era ea. Acest fapt, total

neășteptat, a zgândărit feng shui-ul personalului care ne trata cu atâta grijă. Chiar și colegul meu a cerut să fie mutat cu altcineva, o cunoștință de care tocmai aflase că a sosit în locație, la plecare, mi-a lăsat cele zece vagoane din lemn ale trenulețului și jumătate din pulpa de rață. Locomotiva a fost păstrată ca probă în urma incidentului iscat de mine. Tipa în alb a demisionat, fiind înlocuită de una dintre cele două îmbrăcate în galben, care era bucuroasă că a fost avansată. Am fost mutat într-o încăpere mult mai mică, fără jucării, cu un singur pat și cu pereții capitonați. M-au lăsat să iau cu mine cele zece vagoane. Mi-au adus, după două zile, și acuașele, la insistențele fostului coleg de cameră. Albastrul era folosit în totalitate. Mă gândeam să le vopesc cu negru. Negrul era intact.

Am separat toate vagoanele. Fiecare dintre ele reprezenta pentru mine un mijloc de apărare împotriva singurătății. M-am întristat enorm când am aflat că prietenul meu, cel cu trenulețul, a plecat acasă. De-atunci, eu țin strâns, în pumnul drept, un vagon stingher din vechiul trenuleț din lemn. N-am, neapărat, o țintă. Mă uit spre ușă, ore în șir, sperând la o masă cu pulpă de rață. Pe mâini mai am doar niște albastru de Voroneț, probabil, de la zbaterile nocturne, în care întâlnesc scheletul rigid al patului.

Mai mult de o cameră cu un singur pat nu puteam primi. Mi s-a promis, totuși, o cămașă nouă, cu mâneci mai lungi. Lungi precum zilele și nopțile ce vor urma.

Proză publicată în revista *Boema* nr.8/2022

Proză

Ioan-Pavel Azap

Câteva ore din viața ta

Ți-ai imaginat de nenumărate ori cum te vei apropia de poartă, te vei prezenta la punctul de control, îi vei întinde lui *Geri*, locotenentul cu mustră de șoarece de la Compania a IV-a, ordinul de deplasare, permisia, vei saluta, după ce vei asculta cu prefăcută seriozitate sfaturile lui înțelepte, vei promite că nu te vei îmbăta pe tren, nu vei povesti cu străinii, nu vei face de râs uniforma, vei ajuta bătrânele să treacă strada, în autobuz vei ceda locul persoanelor în vârstă („Și domnișoarelor, tovarășe locotenent...?” „Și, și...!”), la întoarcere nu vei încerca să introduci băuturi alcoolice în unitate, nu te vei abate de la traseu și nu vei întârzia, vei saluta, deci, și vei întreba dacă îi plac țigările de contrabandă, pumnul locotenentului te va ajuta să găsești mai repede poarta, vei ieși în pas de voie, primul lucru pe care îl vei face, va fi să-ți deschei copca și să-ți aprinzi o țigară, apoi vei porni spre oraș, pășind agale pe marginea drumului...

...Un ARO verde, ai crezut în primul moment că e al armatei, oprește brusc în dreptul tău; nici nu l-ai auzit venind. Șoferul se apleacă și deschide portiera:

„Hai, băiatu’, urcă...!”

Eziți, privești înainte, până în oraș sunt doi kilometri, abia ai părăsit unitatea, abia l-ai salutat pe *Geri*, n-ai apucat să tragi decât două, trei fumuri... Arunci țigara, îți scoți boneta și o agăți la centură, urci și trănestești nemulțumit portiera. Omul nu pare grăbit.

„Nu trebuia s-o arunci, și eu sunt fumător...” — și îți întinde un pachet de *Snagov*, îl scutură până când filtrul unei țigări se saltă peste marginea desfăcută: „Ia câte vrei...”

Râde parcă fără niciun chef. Își aprinde și el una, după ce te servește cu foc de la o brichetă cât palma, cu feștilă, simți mirosul de benzină, apoi demarează, fără să te întrebe nimic. Conduce încet, cu grijă, nu are mai mult de 30 de kilometri la oră. Abia la intrarea în oraș ți se adresează, fără curiozitate:

„Învoire...? Permisie...?”

„Permisie...”

„Cât?”

„Cinci zile.”

„Oho, ești boier...!” — și râde iar... „Mergi la gară...?”

Dai din cap fără să-l privești.

„Te duc până în centru, eu merg la Oradea...”

Nu mai schimbați nicio vorbă. Fumezi. Începe să plouă.

„Gata, am ajuns, te las în stație...”

Îi mulțumești, cobori fără grabă, de parcă i-ai face un hatâr, saluți:

„Să trăiți...!”

Te corectezi imediat:

„Bună ziua...!”

„Salut...! Armată ușoară...”

Îți treci mâna prin păr, îți pui boneta pe cap și te adăpostești sub refugiul din stație. Plouă tot mai tare. Privești la ceasul din turnul bisericii. Mai ai aproape o oră până la tren. Lași să treacă primul troleibuz. Te urci în următorul și până la gară încerci să nu te gândești la nimic.

...Intri în compartiment, spui bună ziua, îți cauți locul, scoți din raniță cartea cumpărată în gară, de la o tonetă (Cinghiz Aitmatov — *Cântecul stepei, cântecul munților*), îți pui ranița în plasa pentru bagaje, îți scoți mantaua, n-are agățătoare și o îngheștii peste raniță, te așezi, încerci să faci abstracție de conversația din compartiment. Eviți privirile celorlalți călători, nu ai chef să intri în vorbă.

„Până unde mergeți...?”

„La Hunedoara, trebuie să schimb în Simeria. Dumneavoastră...?”

„Până la capăt...”

„Măcar nu vă mai mutați cu bagajele...”

„Nuuu, și mă așteaptă ginerele în gară, cu mașina și cu nepotica... Nu i-am văzut de la Crăciun...”

„Bună ziua, aveți liber...?”

„E o doamnă aici, a coborât să-și cumpere ceva...”

„Pot să pun măcar bagajul în plasă...?”

Fără să mai aștepte răspunsul, bărbatul saltă de pe umăr o geantă uriașă, de fâș, și o așază în plasa din dreapta, lângă ușa: „Mulțumesc...!” Închide ușa și se sprijină cu spatele de geam. Tăcere. Trenul se pune în mișcare, locul de lângă ușa rămâne gol.

„Femeia asta, săraca, a pierdut trenu’...”

„Nu e nimeni, i-am zis așa, ca să avem mai mult loc... E tânăr, să-și caute în altă parte...”

După ce fumează o țigară, bărbatul de pe culoar deschide ușa, se așază, precizând, fără a se adresa cuiva anume:

„O să stau eu aici până vine doamna...”

Își întinde comod picioarele, nu pare supărat, scoate dintr-un buzunar al hanoracului un ziar și în-

cepe să-l citească de la ultima pagină...

Privești o vreme peisajul mohorât, cenușiu, ud — ploaia pare să se fi instalat pentru totdeauna —, cu gândul aiurea. Răsfoiești cartea cumpărată în gară. Nu te poți concentra, citești de două, trei ori o frază, revii, nu poți să urmărești narațiunea. Renunți. Ieși pe culoar și rămâi în picioare o oră, fumând. După ce trece nașu, încerci să dormi. Reușești, într-un târziu, să ațipești și visezi un vapor alb, un copil alergând după un camion, același copil înotând spre vaporul care devine tot mai mare și mai alb...

Te trezește o zdruncinătură puternică, însoțită de un scrâșnet de fiare... Privești buimac în jur... Cineva a tras semnalul de alarmă. Auzi voci agitate pe culoar.

„A sărit din tren...!”

„Da’ de unde, l-a călcat pe unu’...”

„Nu, dom’le, a sărit, l-am văzut eu... Era un bărbat, așa, înalt...”

„Faceți loc, faceți loc...!” — vocea nașului.

„Ce e...? Ce s-a întâmplat...?”

„Nimic, nimic, nu vă faceți griji...”

„Am plătit biletul, puteam să mor de spaimă, trebuie să ne spuneți, avem dreptul ăsta...”

„Nu știu, cucoană, mă duc să văd, lăsați-mă să trec...!”

„Îl crezi...? Eu nu dau doi bani pe ce spune...”

„Tovarășă, alo...! Cefereul e a doua armată, nu știati...?! Insinuați că tovarășul controlor minte...?! Nu aveți încredere în autoritatea uniforme...?! Ia, spuneți, de unde sunteți, unde călătoriți...?”

Femeia rămâne fără glas. „Știți, eu...” Vocea îi tremură, se bâlbâie...

...După douăzeci de minute trenul se pune în mișcare. Comentariile continuă, pe un ton mai potol.

„A lovit un camion, zob l-a făcut...!”

„Ce vorbești, dom’le...?! Păi, dacă lovea un camion, nu mai plecam noi de aici până dimineață...”

„Mi-a spus unul din primul vagon, a văzut cu ochii lui... Capul șoferului a sărit prin parbriz, s-a rostogolit peste câmp... Nu l-au mai găsit...”

„Nu vă supărați, da’ chiar i-a tăiat capul...?”

„Tinere, te rog să fii serios, să nu-ți bați joc... Aici au murit oameni...!”

„În fiecare zi mor oameni, n-ați văzut ce înfloritoare sunt cimitirele...?”

„Poftim...! Tineretul de azi... Vai de părinții tăi, o să-i lași să moară de foame...”

„N-am cum... Sunt orfan, nici nu mi-am cunoscut părinții...”

„Ce să spun...! Blugii blugi, geaca geacă, adași... Muncesc, bieții, pentru tine, iar mata’ tai frunze la câini și-ți bați joc de oamenii cu păr alb... Nesimțitule...! Aș putea să-ți fiu tată...!”

„Da’ de ce nu bunic...?! Însă, vedeți dumneavoastră, că nu suntem *per tu* deocamdată, eu lucrez la morgă, și-acolo pică banu’... Mai speli un mort, mai furi o haină, o verighetă... Dar cel mai bine căș-

tigi de la studenții mediciniști... Dacă ai un cadavru proaspăt, rezultatul *coliziunii* unei ființe umane cu o mașină, la automobile mă refer, sau cu un tren, plătesc ăștia — pentru o mână, o ureche, un penis, o gambă —, o droaie de bani... Cu un craniu îți iei mașină...”

Omul cu părul alb rămâne cu gura căscată.

„Ce-i drept, n-am avut curajul ăsta până acum... De-aia mă interesează capul șoferului; dacă mă ajutați să-l găesc, împărțim banii...”

Din volumul *Câteva ore din viața ta*,
pseudoroman,
Editura Galaxia Gutenberg,
Târgu Lăpuș, 2007

Proză

Leon-Josif Grapini

Doar trei vise din viața ta

Lui Ioan-Pavel Azap

Trenul s-a repus în mișcare. Gata, a trecut, vă rog să intrați în compartimente, faceți loc, nu mai stați pe interval fără rost, faceți loc să trec, și trece, vorbește și trece, e controlorul, nașul, pe înțelesul șmecherilor, încearcă să străbată printre călătorii rămași la ferestrele coridorului, mai exact agățați de bara metalică ce le separă în două porțiuni, de ferestre e vorba, sau sprijiniți cu spatele de geamul ușilor culisante, închise, desigur, dar se străduiește și să-i liniștească, oamenii încă sunt afectați de incident, de accident, de ce-o fi fost, că lămuriri precise nu le dă nimeni, nici măcar conductorul în trecerea lui grăbită și agitată printre ei, la fel de agitați, spre ultimul vagon, spre a reveni, peste ceva vreme, ca să ceară biletele la control.

Tu stai pe canapeaua învelită în piele falsă, ai deasupra capului ranița și mantaua înghesuite în plasa pentru bagaje, privești pe geam, gânditor, melancolic, ținând o carte deschisă la pagina nouă, e cântecul stepei, cântecul munților, titlul cărții, autorul e cunoscut cititorilor cu pretenții asupra lor, înrăiți cum ai spune tu, deși ai parcurs patru pagini și ceva nu ai reținut nimic, mintea ți-a fost în altă parte, nici măcar conversația cu bătrânul și cu tânărul de vizavi nu te-a scos din visare, practic nu e un vis, ci o rememorare, o întoarcere în trecutul tău apropiat, mai precis în zilele scurse de când ai pășit pe poarta unității militare cu gând să pui armata după cap și să devii, cum se spune, bărbat, ce prostie, de parcă a

fi bărbat include obligatoriu și stagiul militar, doar bătrânii și oamenii de la țară mai pot crede una ca asta, și gândindu-te tu la zilele din urmă, narațiunea lui cinghiz aitmatov nu că nu te-ar fi fascinat în alte condiții, acum însă te lasă indiferent, nu te captivează, revii cu ochii pe foaia tipărită, mai citești un fragment, tânărul moțăie, bătrânul, dacă n-ar privi așa de atent la tine, ai zice că a murit sau, caz fericit pentru el, că doarme, dar te urmărește cu viu interes, cine știe ce o fi în capul lui, bine că tace, după minciuna cu doamna plecată să-și cumpere suc sau dulciuri numai ca tânărul să nu ocupe un loc în compartiment ai putea crede că e un om în etate lipsit de încredere, însă nu te lași pradă acestui gând, îl respingi, o fi vrut și el să stea mai relaxat, poate e doar puțin mai atent cu propria-i persoană, ca să nu zici egoist, revii la preocupările tale, mai parcurgi câteva fraze, fără folos, e clar, nu te poți concentra, printre rânduri vezi plintoane, sala de mese improvizată într-un hangar, că blocul alimentară e încă în renovare, pe locotenentul-major ofițer de serviciu în ziua plecării tale, șmotru pe sectoare, valize aliniate sub paturi, rastele de armament încuiate cu două lacăte și sigilate în trei locuri, sergentul de serviciu pe companie, pe cel dat dracului, care are boală pe ținuta făcută efect, care adoră liniile și colțurile perfecte, alinierea fără cusur a băncuțelor pe ale căror stângii de lemn, trei la număr și vopsite în albastru, uniforma odihnește într-o împăturare desăvârșită, dar are boală și pe chiuvetele frecate cu nisip și cu tix, picuri de apă să nu stagneze pe albul strălucitor, mai citești câteva propoziții, și iar îți vin în gând întâmplări, mișcări și cuvinte cazone, culcături și târșuri prin iarba prăfuită din marginea drumeagului ce urcă spre poligon, iarăși șmotru pe sectoare, încolonarea pentru spălatul de dimineață, cu prosopul împăturat, pe lung, în două, peste antebrațul stâng și cu ustensilele de bărbierit, periuța și tubul de pastă cristal în mâna dreaptă, înviorarea, dar și melodia tânguitoare, tonifiantă, de seara, a trompetei, semnalul stingerii, cititul presei, iarăși plintoanele, e limpede, acest serviciu te obsedează, râsetele batjocoritoare ale veteranilor, adunarea recruților pe rastel și pescuitul în cabina de duș, ești un biba, ce mai, un biban, ce-ar fi să le iei pe rând, fă-ți ordine în memorie, reține doar ceea ce te face fericit din această ultimă zi.

E prima ta permisie, meritată, ai așteptat-o două luni și ceva, au trecut jurământul și prima ședință de tragere, condiții obligatorii pentru acordarea a trei sau cinci zile de libertate în afara cazarmii, în sfârșit a venit și pentru tine permisia mult-dorită, nu a fost nevoie de gesturi și de cuvinte măgulitoare la adresa comandantului de pluton sau de companie, sau de atenții convingătoare pentru comandantul de batalion, ai așteptat să-ți vină rândul, deși, în ultimul timp, ai cam început să-ți pierzi speranța și să te gândești tot mai des la țișările de contrabandă și la țișica de prune, dar n-a fost nevoie să le scrii alor tăi să ți le trimită, în cele din urmă s-a rezolvat, noroc cu ședin-

ța de tragere de săptămâna trecută și cu glonțul trăgătorului din dreapta rătăcit în ținta de pe direcția ta, altfel nu pupai permisie degrabă, adevărul e că punctajul maxim obținut la tragere bate orice pilă, să obții din trei cartușe treizeci de puncte e ca și cum ai avea cunoștințe la cel mai înalt eșalon, ba cântărește chiar mai mult în balanța comandantului tău de companie, ai rătăcit un glonț, însă din cele trei intrate în zece, două erau ale tale, începi să crezi că vei deveni un trăgător de elită și, în consecință, un abonat permanent la învoiri și permisii, ai primit ordinul de serviciu pe care scrie albastru pe alb perioada, cinci zile, de vineri la prânz până miercuri dimineața, de fapt nici nu sunt cinci zile, iar dacă mai scazi și timpul de dus și de întors, abia dacă rămân trei zile pline de stat acasă cu ai tăi și cu iubita, oricum, e un veritabil câștig, alți pifani încă visează la această fericire.

Lasă în urmă toate neplăcerile, plintoane, târșuri, înviorare, căprăreală, și retrăiește această bucurie încă de la ieșirea pe poarta unității, când locotenentul cu mutră de șoarece, ajutorul ofițerului de serviciu, ți-a dat liber, înmânându-ți carnetul de serviciu, ce ține loc de buletin, ordinul de permisie și foile de drum, nu înainte de a te lua la puricat, dungă la pantaloni, ac și ață la bonetă, oglindă în buzunarul drept al vestonului, bani de cheltuială, batistă spălată și călcată, tunsoare regulamentară, unghii tăiate, ciorapi curați, bocanci lună, gata, revino în compartiment, relaxează-te, închide cartea și așază-o pe masa îngustă montată sub geam, întinde-ți picioarele, îngroapă-ți trupul în colțul canapelei și privește melancolic pe fereastră, spre a reuși să retrăiești această zi cu încântare.

Primele lucruri făcute după ce ai ieșit pe poartă au fost să te deschei la copcă și să-ți aprinzi o țigară, libertate, ce mai, apoi te-ai întins la mers, aveai de parcurs mai bine de doi kilometri până în oraș, noroc cu tânărul șofer, de nici treizeci de ani, și cu autoturismul său de teren, ce ți-a dat spaime când a oprit, că era un aro verde, aproape kaki, ați pălăvrăgit o vreme, tu mai reținut, așa ți-e firea, te-a lăsat în centru, de acolo ai luat troleibuzul, din gară, trenul, iată-te ajuns în această clipă, în acest compartiment, privind nostalgic pe geam. Nu te-a interesat conversația celorlalți călători cum nu te interesează nici ce fac ei acum, fiecare își vede de gândurile și de moțăiala lui, un lucru însă ți-a tulburat somnul și liniștea sufletească, acea zdruncinătură puternică și acel zgomot scos de scrâșnetul roților pe șine, da, a fost un accident, se pare că trenul a lovit un camion la trecerea de nivel cu calea ferată, doar un nebun, tânărul ce lucrează la morgă, și el călător, putea să facă glume pe seama șoferului de camion, mort, mai precis pe seama capului acestuia, retezat din gât, aruncat prin parbriz și rostogolit pe câmp, ce conversație lugubră pe această temă între tânărul de la morgă și un domn în vârstă intrigat de atitudinea și de vorbele acestuia, auzi la el, ciudatul, cică studenții mediciniști cumpără organe umane, craniul fiind cel mai scump.

Cu ochii pierduți în miriștile și dealurile ce aleargă spre coada trenului, încerci să-ți amintești ce-ai visat, oare ce-ai visat în timpul somnului scurt avut până în clipa opririi bruște a trenului, parcă ceva îți vine în minte, dar nu știi ce anume, ce enervante sunt eforturile memoriei, când mai să prinzi imaginea, ea dispare, aha, iată că reușești să vizualizezi cu ochii minții, era un vapor alb, și mai era un camion în urma căruia alerga desculț un copil, și mai ce, nu-ți amintești, ba da, același copil înotând spre vaporul alb care devenea din ce în ce mai mare și mai alb, Doamne, nu se poate, ce coincidență stranie, un camion în vis și un camion făcut zob de tren, te cutremură această potrivire de imagini, una visată, alta reală, ia ieși puțin pe hol și aprinde-ți o țigară, se pare că lumea a intrat în compartimente, poți medita fără să te deranjeze.

În capătul coridorului, doi bărbați, ieșiți și ei la un tutun, trag cu plăcere din țigarete și schimbă cuvinte despre accident, cuvinte rostite cu convingere, doar au fost martori, și cu voce tare, că ele răzbat până la urechile soldatului. Ce accident teribil, vezi ce înseamnă o clipă de neatenție, La trecerea de cale ferată te asiguri din stânga și din dreapta nu o dată, ci de două sau chiar de trei ori, cu asta nu-i de glumă, Ai văzut camionul, praf și pulbere l-a făcut trenul, nebunul de șofer, și-a pierdut capul, Și la propriu, și la figurat, Că bine zici, pur și simplu ceva i l-a tăiat, că i-a sărit prin parbriz afară, rostogolindu-se pe câmp, dacă nu s-a gândit la el măcar să se fi gândit la femeie și la copil, I-am văzut întinși pe iarbă, femeia nu era trecută de treizeci de ani, iar băiețelul să tot fi avut vreo trei, patru, când l-au scos din fiarele contorsionate strângea la piept o jucărie, un vaporeș, de fapt o corabie cu pânze, și, ca un făcut, corăbioara, deși atât de fragilă, a rămas intactă, Bietul copilăș.

Dar nu mai auzi nimic, în capul tău imaginile descrise se amestecă într-o vâlmășeală cu cele văzute prin geam, dealurile împădurite, câmpul, șoseaua și plopii, toate înecate în ploaie, oare ai auzit bine, nu este cumva acest dialog rodul închipuirii tale, întorci capul spre cei doi parteneri de conversație, îi privești atent și le asculți cu auzul încordat discuția, da, nu e fantasmagorie, e realitate, bărbații vorbesc despre accident, despre șofer, despre copil și despre vapor, nu mai ai nicio îndoială, ceea ce ai visat s-a petrecut cu adevărat, aceste trei cuvinte, camion, copil, vapor, îți dau fiori pe șira spinării, te înspăimântă, ești convins că ai avut primul tău vis premonitoriu.

Dintre lucrurile ce se scurg cu cea mai mare rapiditate în armată, somnul de peste noapte, învoirea și permisia ocupă primele locuri, acest gând te frământă în timpul serviciului de planton, dar și altele, amintirea zilelor petrecute în sânul familiei și pe sânii iubitei nu poate fi ștearsă degrabă, abia o altă permisie dacă o va pune în umbră pe cea trecută, te-ai întors la timp, ursuz și fără chef de vorbă și de armată, să tot fi trecut de atunci aproape o lună, acum e trecut de miezul nopții și te plimbi în lungul holului

măsurându-l, sunt patruzeci și doi de pași dintr-un capăt în celălalt, de o parte și de alta, lângă perete, de patru ori treizeci și nouă de perechi de bocanci lustruiți răspândesc în aer un miros de piele și de ciorapi nespălați, în lumina firavă a becului spânzurat de tavan bombeurile lor par globuri negre, lucioase, înșirate pe o ață nevăzută, care le ține apropiate și aliniate, cele șase tablouri de pe pereți, reproduceri după lucrări cunoscute ale unor pictori autohtoni, abia se disting pe zugrăveala ascunsă în umbră, dinspre grupul sanitar vin mirosuri specifice, săpun, pastă de dinți, transpirație și urină, măsoară holul în continuare, e o mișcare ce te ține treaz, tot mai des de fură somnul, nu cedezi, ofițerul de serviciu, cel mai al dracului căpitan din regiment, va veni, cu siguranță, în control, nu-i scapă un schimb, cu alți ofițeri de serviciu, în alte nopți, poți dormi buștean, nu pe coridor, ci direct în pat, îmbrăcat totuși, dar cu asta nu ține, e renumit pentru corectitudinea și exigența sa, când face el de serviciu bucătarul-șef nu îndrăznește să-și burdușască geanta personală cu carne, conserve și cașcaval, astfel că mâncarea la cazan e mai gustoasă, bucățile de costiță din tocănița de cartofi sunt mai multe, brânza din macaroane, mai consistentă, însă și dacă te prinde dormind în postul de santinelă sau în serviciul de planton e vai de mama ta, arestul te mănâncă, pleoapele ți se închid alene, te forțezi să le ții deschise, ce-ar fi să vezi câte lungimi de bocanc are holul în lung, dar renunți, la etajul doi se aud pașii plantonului de la a patra, nu te interesează o conversație cu bibanul de sus, picioarele ți se împleticesc, ia încearcă să stai pe vine, cu spatele rezemat de perete, poate izbutești să nu adormi, dar nu ține, îți amorțesc gambele, cel mai potrivit ar fi să te așezi pe o băncuță, când ofițerul va intra în pavilion scârțâitul ușii metalice de la intrare îți va da de știre, așa că deschizi ușa dormitorului tău, intri cu băgare de seamă să nu-l trezești pe caporal, iei băncuța de sub stativul pentru televizor și o scoți afară, o așezi într-un con de umbră și te instalezi comod pe ea, atât de comod, încât în nici patru minute dormi dus și visezi un vapor alb după care aleargă un copil desculț, râzând, apoi îl vezi în vis pe Țiganul din capitală, în spălător, într-o cadă plină cu petale de trandafir roșu, doar me cu capul pe marginea vanei, e îmbrăcat, fără bocanci în picioare, apoi iarăși copilul ce împinge vaporeșul pe marginea căzii, înaintând cu jucăria spre bărbia soldatului îngropat sub petalele roșietice, și te trezești brusc, nu din proprie voință, ci din smucitura umărului, buimac, îl recunoști pe ofițerul de serviciu.

Dormi soldat, ai, întreabă căpitanul cu banderolă pe mâna stângă, așa păzești tu averea companiei, Tovarășe căpitan, în timpul serviciului meu, Lasă, soldat, serviciul tău, n-ai cum ști ce se petrece în jur când sforăi de se cutremură clădirea, Vă rog să-mi permiteți să raportez, Ce să raportezi, Știi, am visat că, O să visezi și mâine seară, dar la arest, pe prici visele sunt mai plăcute, până mă întorc de la etaj ia fă tu cincizeci de genuflexiuni, să uiți de somn și de

vis, și trezește-l pe sergentul de serviciu, mă așteptați pe hol în poziția dreptă. Ofițerul urcă scările, iar soldatul, după ce execută numărul de mișcări, intră în dormitorul plutonului unu, acolo doarme sergentul de serviciu, un caporal pirpiriu și afurisit, n-are ce face, cu toată groaza îl trezește și-i raportează cele întâmplate. La întoarcerea căpitanului, cei doi, caporal și soldat, așteaptă în fața cancelariei, gradatul face un pas înainte, salută și dă raportul, la vezi, caporale, plantonul tău a avut un vis interesant, poate tu ai răbdare să-l asculți, mâine-dimineață să-i raportezi comandantului de companie cât de vigilant a fost soldatul și câtă autoritate ai tu asupra lui dacă și-a permis să doarmă în serviciul de planton.

Nu te-au supărat nici culcaturile și târâșurile pe baza sportivă din spatele pavilionului, nici amenințările caporalului pirpiriu și afurisit, nici pedeapsa cu arest a comandantului de pluton, cum nu te va supăra nici ce va spune comandantul de companie, ceea ce te frământă e cum să faci să previi un eveniment deosebit, o nenorocire al cărei protagonist va fi, fără dubiu, țiganul din capitală, ai insistat să ieși la raport, comandantul de companie n-a avut timp pentru asta, în cele din urmă te-a chemat la el, acum aștepti în fața cancelariei, te neliniștește în continuare visul avut, te îngrozește acel vapor alb, dar și copilul ce aleargă după el, pășind desculț pe suprafața apei, e semn că ceva se va întâmpla cu țiganul din plutonul doi, soldatul din capitală îndrăgostit de o fată tucurie și frumoasă care, în ultima ei scrisoare, i-a dat papucii, vei intra la comandant și indiferent de reacția lui vei spune dintr-o suflare, Tovarășe căpitan, fac arest toată armata, dar permiteți-mi să raportez visul avut, e o premoniție, știu asta, mi s-a mai întâmplat în tren, când am plecat în permisie, ceva se va petrece la noi în companie cu concubinul părăsit de la plutonul doi, ceva rău, dar gândul îți este întrerupt de țărâitul telefonului din cancelarie, de cuvintele, nedeslușite, ale căpitanului ce vorbește la aparat, de ieșirea lui grăbită pe ușă, nici măcar nu te privește, îți aruncă în treacăt, La instrucție, și deseară la arest.

În noaptea următoare, după ora două, unul dintre caporali și-a luat pachetul de țigări din buzunarul pantalonilor, a intrat în spălător, și-a aprins o țigară, dar l-a apucat o tuse convulsivă, a scăpat țigara din mână, tușind, s-a aplecat s-o ridice, însă a rămas cu tusea în gât, cu gura căscată și cu ochii măriți de spaimă, sub chiuvete, țiganul din capitală zăcea într-o baltă de sânge, și-a tăiat venele.

În cele din urmă ai fost ascultat, vestea a umplut întregul regiment, unii ofițeri se uită suspect la tine, alții, subofițeri și gradați, zâmbesc disprețuitor, caz fericit, sau te iau la șuturi, râd de tine și de premonițiile tale, printre cei ce dau crezare, puțini, e drept, se numără și comandantul tău de companie, îți pare că nu se îndoieste nici cât negru sub unghie de puterea ta, e adevărat, de când cu țiganul ce și-a tăiat venele altceva nu s-a mai petrecut, iar tu să afli dinainte, visând, însă ai înțeles că legătura stranie dintre

visul premonitoriu și întâmplare este acel vapor alb și acel copil alergând în urma sa care, din fericire, până acum ți-au apărut în vis numai de două ori.

Mâine ai aplicație, vei participa pentru ultima dată la o astfel de acțiune militară, peste numai trei săptămâni te lași la vatră, deja ai primit în colet hainele civile, sunt depozitate în magazia uz a companiei, abia aștepti să le îmbraci, să-ți iei valiza și să părăsești unitatea și armata definitiv, să strigi în gând, de ce nu cu voce tare, hai, liberare, stai întins pe pat, cu ochii în salteaua de deasupra, și te gândești, ca veteran nu a fost tocmai rău sau neplăcut, au existat și momente pe care ai vrea să le retrăiești, dar bine că se termină, gândul îți este acasă, la cei dragi, la părinți și la iubită, corect e altfel, la iubită și la părinți, nu mai e mult, și vei fi liber, după liberare o lună de zile vei sta la umbră, cu berea rece lângă tine, cu țigara între buze și cu mâna pe sânul iubitei, nu vei face nimic, ce vei face nu se poate spune, să te sature de chiul și de somn, apoi îți vei căuta un serviciu, trebuie să ai un ban în buzunar, cu armata făcută nu-ți poți permite să mai rămâi pe capul părinților, îți vei găsi de lucru, școală ai făcut, minte ai, mână bună iarăși, ca să te plictisești de civilie trebuie să treacă ani în șir, poate întreaga viață, acum încearcă să dormi, mâine-dimineață deșteptarea are loc cu două ore mai devreme decât în mod normal, va fi chiar alarmă, doar e aplicație, închide ochii, în scurtă vreme vei simți cum somnul îți dă târcoale, cum te învăluie și te cuprinde cu aripile lui pufoase, moi și dulci, iată că te-a îmbrățișat cu toată puterea sa, în jur e liniște și pace, e un câmp înverzit, presărat cu flori albe și roșii, tu alergi desculț prin iarba lănoasă, râzi și te bucuri de frumusețile pământului, în față se distinge un punct ce se mărește treptat, devenind în scurtă vreme un vapor alb ce se conturează tot mai clar pe fundalul azuriu al cerului, dintr-o parte, de pe un versant, coboară un soldat cu o armă în mână, din gura țevii atarnă o floare albastră de nu-mă-uita, soldatul apasă pe trăgaci, iar floarea zboară prin aer spre tine, te întorci cu fața spre ea, zâmbind, aștepti să se apropie și o prinzi în palmă, apoi ți-o agăți la bonetă și continui să alergi spre vaporul ce e tot mai aproape, tot mai mare și tot mai alb.

Din volumul
de proză scurtă
Capăt de linie,
Editura EIKON,
Cluj-Napoca, 2012

Cornel Udrea

Onisâm's Stories

Proză

Chestionarul

Povestește Onisâm, la fâgădău, cu on ștampăl în față: ceilalți, unii treji, ceilalți cu o privire concisă, urmare a egalizării cotelor apelor Dunării, bugăt de moi, îl ascultă încet și cu interes, fiindcă Onisâm, le bon raconteur, cum i-a zis on franțuz bolînd ce umbla pe urmele unei variante a Mioriței, era recunoscător celor care i se uitau în gura epicii, și dădea de băut, cu generozitate.

Mă, creștini, amu-s doo săptămîni, dacă nu chiar paispe zile, că-mi intră în odor, unul înaaalt, slaaab, cu capul mic, ca măciulia de catran la bățul de moșină, cu vice-primarele, curpictatu' ceala, mîndru nevoie mare să-mi prezinte omu':

– Dumnealui, Onîsime, îi etnografi! face el, înjimbîndu-se de parcă o văzut-o pe soru-sa inclusă în lotul național de badminton.

– Ala ce-i, mă? se interesează, politicos, dar nu convingător, unul cu față de badog turtit.

– Dacă-aș ști, Ț-aș zice, în orice caz, nu-i ceva de rușine!

Auditoriul, în corpore, dă din cap cu înțelegere. Doar nu ne-om găta noi, dint'on badminton, fută-l grija și priceasna!

– No, faceți bine de-ți intra în casă, dumneta că ești etno...ce-ai zis, iar tu, du-te-n treabă-ți că nu mai am jacdaniels de dat!

Tinerelul străveziu se așează stingher, pe un colț de scaun, zîmbind ca bolnavii, dupe vizita mare.

– Instalează-ț', dară, buicile, pe tăta suprafața, că nu te mușcă. Ni la el!

Din camera din față, se auzi vocea Filegoriei, ceva între o privighetoare cu probleme de familie și on jamjiu la care i-o fost furată cutia cu glaje. Sireacu etnolog, nu avé mare esperență de viață și nici nu auzise așa ceva pînă atunci, ca dovadă, ridicatul repede în încercarea, nedibace, de a fugi în lume.

– Ogoaie-te, copile, îi muiera, mere la oraș, amu' dă cu voroneț pă toval!

– Cine este, Onîsime? Scuză-mă că te inoportunez cu o întrebare interogativă!

Onisâm îi trase cu ochiul tînarului:

– Îi trăbă finanțare, baje dracu' lemne-n...iartă-mă, Doamne, că la financiaru' habitual, îs cîne! Nu-i dau! Îi on domn de la folclor, vre să te baje în...în ce-ai zis copile? în chestionar tu, să fii vedetă etnobotanică!

– Deci, pot să o chestionez și pe doamna Rodovica? Știți, eu mă ocup și cu conservarea dialectală a graiurilor locale, dar și cu eventualele vestigii casnice!

– No, pîntru asta nu-ț bag vină: atîta poți, atîta

faci! Ai nimerit bine: muiera mea o ajuns arheologie, iaba fărbuie că să vede timpul pă fătău!

Tînarul începu a zîmbi, dar nu era zîmbetul lui, se afla, pentru prima oară, în fata unui examen afît de greu.

Filegoria avea auz de liliac. Răspunsul veni prompt, spre bucuria lui Onisâm, care știa ce știa.

– Vă rog să nu vă băgați intempestiv păstă mine, sunt jumate nudă!

– Are dreptate, zăluda, ar urma imagini cu on puternic impact emoțional, habar n-ai copile ce de prunci o avut Dracula! Și la partea muierescă cum intervine gavităția, mai ales la Țițe, de aici apa la jerunți...

Lucrurile se lămuriră, și după ce Onisâm îl servi cu oareșce „perje adaptate”, dintr-o glăjuță de două lităre: băiatul se apucă de completat „Chestionarul general despre evoluția graiului ardelenesc, sub impactul noului lexic, în ofensivă.”

– Mă-ta, tată-to știe cu ce ocupi? Poate sireacii gîndesc că ești la muncă, faci oareșce...no, nu-i bai, numa' să nu pui mîna că Ț-o tau și-o pun în laboș lui Bodri!

– Doamnă...

Risul ei delicat îl înfioră vizibil pe Maximinian Larevedere, așa îl chema pe enolog, nume care îi stîrni lui Onisâm o bunăstare morală și sufletească, ce nu avea să îl părăsească nici după un an!

– Doamnă, cum se spune pe aici, la telefon?

– Depinde de model, domnule, la noi telefoanele samsung sînt apreciate!

Onisîme, fă bine și pune pe culpător oareșce colesteroală, slană, nește lebăr, ciapă, și nește cremvurș de galiță, din puiucul de jos!

Etnograful bugăt încălzit de horincă, ametiț și de expozeul Rodovicăi, îi spuse lui Onisâm, privindu-l cu ochii în lacrimi:

– Dă-l dracului de chestionar! Vreau să beau, să vorbesc porcoșaguri, să mă vîr lîngă nește bughigăi rozosini! Se poate?

Privea în sus, spre Onisâm, ca la o icoană izbăvitoare. Acesta se înduioșă la vederea suferințelor băiatului:

– Se face, copile, bea pînă te-mborzi di pe ho-cherliu' ceala, dar bughigăi rozosin, nu promit! Suna-oi la domiciliu pă Frăsinuța Porcului, ai mai hamîșă femeie de sex opus...dacă nu coresponzi libidăului respectivei, poț să îți faci harachiri la puță!

Aici, Onisâm se opri din povestit. Surd la insistențele comesenilor, ieși falnic și important din fâgădău.

Mai tîrziu, umbla vorba prin sat, că tînarul acela, ajuns politician, dacă tăt nu i-o plăcut munca, a dus-o pe Frăsinuța la oraș, consilieră pe probleme sportive, de educație fizică...

Proză

Veronica Oșorheian

*Jucăria stâlcită**(După un eveniment real)*

Jucăria din poveste era cum n-am mai văzut. Aș fi crezut că este un *ursoi* plușat, dar avea coada prea lungă. Știam, dintr-o altă poveste, că ursul a fost păcălit de vulpe și avea coadă scurtă.

Ceva mă făcea să cred că este o mătă, dar capul era ciudat, cu două fețe - greu de stabilit ce anume ar fi putut fi.

O parte a feței avea niște ochi mari - într-o mirare comică și încremenită -, o gură lăbărțată și sălbatică, iar urechile erau lungi și încrețite.

Cealaltă parte a feței era mai rotunjoară, cu ochi neguroși, aproape adormiți și, cumva, nepăsători.

Jucăria asta era darul făcut de părinți, unui copil, Filip, care împlinea opt anișori.

Filip avea și o surioară mai mică, Măriuca.

Invitații la aniversarea lui Filip erau colegi de clasă, vecini și neamuri.

Vremea era frumoasă, grădina casei era înflorită și înzestrată cu lucruri care pot înșenina bucuria copiilor: un scrânciob cu umbrar, o căsuță cu acoperiș în formă de ciupercă roșie cu buline albe, un bazin cu apă, o groapă cu nisip - lângă care erau uitate câteva lopățele și găletuțe colorate.

Într-un colț al grădinii, o familie numeroasă de iepuri se ospăta cu frunze de lucernă și niște morcovi uriași din care ronțăiau pe întrecute.

Credeai că iepurii sunt la un concurs, nu alta!

În colțul dinspre pârâiaș, într-un fel de grădiniță era așezat cotețul găinilor.

Nu era o fermă în puterea cuvântului! Nu! Era un grup de păsări de casă din rase diferite, păsări una mai frumoasă decât alta, care trăiau în bună înțelegere, ciugulind fire proaspete de iarbă din grădină ori frunze de lucernă dăruite cu bucurie de cei doi copii - Filip și Măriuca.

Părinții au cumpărat păsările după preferințele copiilor, dar, desigur, după ce s-au documentat cât de cât, ca să le poată explica și copiilor cum stau lucrurile - referitor la ouătoare.

Cele negre, din rasa *Orpington*, originare din Australia, pot face aproape atâtea ouă câte zile are anul.

Din rasa asta pot fi și păsări albe, dar și albastre.

Cele roșcate, din rasa *Lohmann*, sunt poate cele mai răspândite în lume și au fost primele procurate de părinții celor doi copii.

Provenite dintr-o rasă italiană, acestea pot avea șase varietăți de culori, dar părinții au procurat numai pui albi și argintii.

Cocoșul din rasa asta este alb, dar mai are un tovarăș din rasa *Marans* - originară din Franța.

Acesta din urmă are un penaj bogat și foarte colorat.

La greutatea lui, de 3-4 kilograme, cocoșul acesta este țănoș din cale-afară și domină întreg păsărețul.

Cum ar veni, el este șeful!

Mai încearcă și cocoșul alb să intre în dispută cu cel colorat, dar fără sorți de izbândă.

Două găini *Cochinchina* se agită printre celelalte, umflându-și penajul bogat. Par încălțate cu papuci din pene.

Filip, foarte mândru de păsărețul din ograda sa, se lăuda prietenilor cum adună ouăle din cuibare. Pentru el este o plăcere, dar și o mare bucurie, în același timp.

Este adevărat, desigur, că celor doi frați, la fel ca tuturor copiilor, le plac foarte mult clătitele, dar și înghețata de casă făcută după o rețetă păstrată de bunica lor, rețetă la care trebuie multe gălbenușuri de ou.

Apoi, preferat este și *laptele de pasăre* - desertul care i-a pus pe Filip și pe Măriuca în încurcătură, atunci când tatăl lor a inventat o poveste năstrușnică - potrivit căreia el ar fi cel care prinde o pasăre măiestră și o mulge, tocmai în miez de noapte!

După ce au crescut mai marișori și au văzut cum măicuța lor pregătește acest desert, cei doi copii cădeau la îndoială, când tatăl lor plămăia alte povești.

*

La un moment dat, un glas melodios cheamă copiii pe terasa largă.

Acoperișul terasei este susținut de grinzi trainice.

De capătul unei grinzi stă spânzurată păpușa plușată.

O pală de vânt leagănă ușor păpușa, răsucindu-i capul când pe o față, când pe alta.

Copiii veniți să-l sărbătorească pe Filip s-au adunat într-un cerc.

Unii așteptau momentul cu nerăbdare, alții erau nedumeriți.

Nedumerit a fost și Filip, atunci când mama lui i -a pus în mână o nuia noduroasă și l-a îndemnat să bată păpușa.

Lovea Filip păpușa, dar cu reținere. Parcă nu-l ajutau nici puterile, nici curajul.

„Ce vină are păpușa, dacă ascunde o comoară?” – gândi copilul.

„Și eu ascund jucăriile Măriucăi, determinând-o să le caute, jucându-ne, desigur!”

„Cine a făcut jucăria așa, ar fi putut să-i facă un buzunar uriaș ori un sac - cum poartă Moș Crăciun. De ce trebuie să o bat?”

„Dă mai cu putere, Filip!” – îl îndemna maicăsa, apucând jucăria de coadă.

„Lovește fără milă, copile, altfel nu ajungi la comoară!” - veni din nou porunca mamei.

„Lovește! Loveșteee!” – se auziseră glasuri pițigăiate și insistente.

Cu privirea deznădăduită, Filip ostenise, și jucăria nu se lăsa stălcită.

Câțiva copilași mai mici priveau cuprinși de groază. Două fete au început să plângă.

Într-un soi de disperare, Filip lovea din ce în ce mai des, îndemnat de glasul mamei.

Pe fața lui Filip apăruseră broboane de sudoare.

După atâtea și atâtea lovituri, păpușa îndărătnică s-a zdrențuit.

Avuția pe care o ascundea în straietele-i cusute răuț nici nu era cine știe ce!

Erau pachetele mici cu ciocolată, cu napolitane, drajeuri, caramele – multe cu ambalajul deteriorat după atâta bătaie.

Copiii s-au repezit să le culeagă.

Cu priviri răvășite, încercau să aleagă câte ceva din ambalajul rupt pe alocuri, dar strălucitor.

*

Zilele de naștere sunt zile de bucurie pentru fiecare.

Mama lui Filip, o femeie foarte frumoasă la chip, s-a bucurat pentru împlinirea celor opt ani ai băiețelului. S-a străduit să fie în ton cu obiceiurile actuale.

Zburdălnicia copiilor din preajmă au ostenit-o destul.

După o zi împlinită, a îmbăiat copiii și i-a culcat.

S-a pregătit și ea pentru odihna meritată.

A visat un vis important: de pe Dealul cu vii, cobora o femeie îmbrăcată în alb.

De fapt, nu era femeie adevărată, ci una din abur - cu chip de femeie.

Semăna cumva cu chipul Maicii Domnului din icoane.

Făptura înainta cu pas larg. Parcă plutea.

Doar un pas a făcut peste pârâul din marginea grădinii.

S-a oprit lângă gutuiul bogat, s-a așezat pe iarba și i-a făcut semn cu mâna.

Cu strângere de inimă, mama lui Filip s-a apropiat de făptura cu chip ciudat.

O singură întrebare i-a pus femeia din vis: „De ce îndemni copilul la violență?”

La ivirea zorilor, mama lui Filip depăna între-bări pe ghemul gândului său:

De ce am cumpărat jucăria asta cu dulciuri?

De ce nu am pus dulciurile în coșul împletit din nuiele?

Acoperite cu un ștergar și dibuite pe nevăzute, prin joc comun, dulciurile ar fi creat aceeași surpriză, fără a tulbura sufletul copiilor.

De ce mi-am îndemnat copilul să lovească cu putere?

Doar pentru că e la modă acum și n-am vrut să fiu mai prejos decât alți părinți nechibzuiți?

De ce, de ce? ...

*

Și eu am trăit o spaimă pe care n-o pot uita - și-a continuat gândul mama lui Filip.

Aceeași întrebare i-am pus-o, demult, Rozinei, prietena bunicii mele, care ne-a dus în Berghin, la Bătaia găștei.

Doamne, cât a mai găgăit găscă spânzurată de picioare pe o șprangă întinsă între doi copaci.

Două femei, venite și ele la obiceiul pe care-l știau de multă vreme, discutau cum vor jumuli penele și cum vor pregăti friptura de găscă – după o rețetă străveche.

Notă:

<https://povestisasesti.com/2013/04/16/>

faschingul-carnavalul-care-sperie-iarna/ - Bătutul găștei era un obicei săsesc practicat de prin secolul al XIII-lea, în spațiul vorbitorilor de limbă germană. Practicat frecvent și în Berghin din județul Alba (potrivit informațiilor primite de la Böss Matei), dar și în Boz și împrejurimi, până prin anii 1970, se pare că a dispărut complet astăzi. Acest obicei avea loc primăvara, de Fasching - carnavalul săsesc. Era un obicei al tinerilor din comunitate, care se lua la întrecere călare, prin sat. Călărețul cel mai vrednic, cel care câștiga cursa, avea privilegiul de a bate găscă și de a-i tăia gâtlejul cu biciul. Astăzi, este considerat un obicei barbar și revoltător pentru apărătorii necuvântătoarelor, dar în vechime era un ritual apotropaic, un sacrificiu într-un înnoire și belșug, ce anima întreaga comunitate. Semnificațiile acestui obicei pierdut în timp ar putea simboliza sacrificarea unei găște sălbatice, vestitor al iernii lungi sau, conform unor legende locale, găștele erau pedepsite pentru că în vremea invaziilor tătare, acestea au trădat ascunzătoarea localnicilor (prin găgăitul lor), ceea ce a făcut să fie descoperiți și înfrânți de cotropitori.

Poezie

Ioan Pinteș

candela

despre candela de la icoana Maicii Domnului
nu am prea multe a vă spune
arde în fiecare zi și în fiecare noapte
până la epuizare
arderea ei e total străină de viața orașului nostru
și absolut nepăsătoare în fața frigului și a frigii
a vântului rece și a viscolului și a ploilor
din luna noiembrie
poate fi atinsă cu mâna de femeile evlavioase
poate fi privită intens de copiii împărtășiți
tremurând asemenea unei aripe de arhanghel
pălpiind îmi face semne gingașe
în timpul liturghiei
seamănă mult cu inima violetei
care palpită în sus și în jos
din prea multă dragoste
ea
e cheița de aur cu care deschid ușile raiului
și mă uit tulburat înăuntru
în sfârșit
descoperind Frumusețea ascunsă și Gloria
ea
candela aceasta focul acesta mic și neîntrerupt
e amenințarea mea cea mare
împotriva întinericului și a morții
din când în când
degajă un firicel de fum albăstrui și subțire
care e aidoma cu sufletul mamelor
de acesta mă agăț încrezător la momentul potrivit
și urc și nu mă vedeți
și credeți că mai sunt printre voi

ca o dimineată

ca o dimineată vine viața
peste trupul acesta al meu și îl dezbracă de noapte
îl duce încet încet înspre amiaza zilei
așa cum ai duce în palme înspre amiaza nopții
masca mortuară a unui câine de rasă
sunt obișnuit să fiu invitat și să luăm masa împreună
sunt obișnuit să stați cu coatele peste sufletul meu

cu pradă să umplem vizuina

cu pradă să umplem vizuina
astăzi a ieșit poporul la marginea râului
șapte vaci slabe mâncau șapte vaci grase
astăzi a ieșit poporul la marginea lanului
șapte spice negre mâncau șapte spice albe
pe urmă a venit seara pe urmă a venit noaptea
pe urmă a venit dimineața dezlegării visului
ne povestim unul altuia
la porți în pridvoare în drum spre emaus
astăzi am ieșit împreună la marginea râului
astăzi am ieșit împreună la marginea lanului
cu pradă să umplem vizuina
cărute cu grâu cremene pentru foc ulcioare cu apă
șapte ani de secetă se arată la marginea râului
șapte ani de foamete se arată la marginea lanului

în întreceri sălbatice

în treceri sălbatice am dăruit
hrană domestică și am îmblânzit animalele
departe de păduri peste podișuri în
arene am înfrumusețat gladiatorii
cu piei de cămilă le-am oferit lăcuste și miere
eroii s-au obișnuit deja cu sărutarea morții
mi-au spus gură către gură
despre olimpiada aceasta
și m-au învățat cum se folosesc armele ucigașe
eu sunt servitor, am zis
de aceea vă dau hrană domestică
pentru pântec nu pentru altceva
eu sunt primul căzut pentru ținutul natal,
am zis
și de aceea vă dau drept exemplu războiul braștelor
pentru imaginația voastră
nu pentru altceva
monument uriaș stă între mine și voi
înălțat pe o mare bucată de pâine
porumbeii păcii ciugulesc lacomi
numele celor căzuți pentru patrie

cântec de înviere

dacă ai norocul să fii un serafim
 și-i timpul prielnic și direcția de zbor
 e pe deasupra cimitirului
 poți să auzi vocile poezilor cum se înalță la cer
 și poți vedea cum focuri de aur ard în mințile lor
 și cum poemele se nasc
 precum copiii care nu vor să vină
 pe lume trase cu forcepsul
 oh câtă grijă maternă și câtă iubire acordă poezii
 cerului albastru și aerului tare și rarefiat
 de deasupra oamenilor
 cât de încântați sunt ei când stau pe terasă
 cu o sticlă de bere în față
 și privesc insistent
 un pekinez care tocmai trece pe zebră
 strecurându-se abil printre picioarele pietonilor
 asemenea paznicilor de far
 dau în fiecare zi și în fiecare noapte
 piept cu uraganul
 soarele stă în loc luna
 „trece pe cer așa sfântă și clară”
 și numai
 stâlpul de foc înalt și zvelt ca o ispită
 ridicat dintr-o dată între ei și marea roșie
 precum zidul berlinului în fața inspirației
 îi mai surprinde...
 au ei poezii vii o tehnică anume
 lângă ei Dumnezeu se face mic
 mic de tot
 un omuleț acolo care se lasă dus de mână
 și încântat îi urmează ascultător
 până la marginile pământului
 privește și El uimit
 cum printr-o mișcare absolut surprinzătoare
 grația lor atinge perfecțiunea

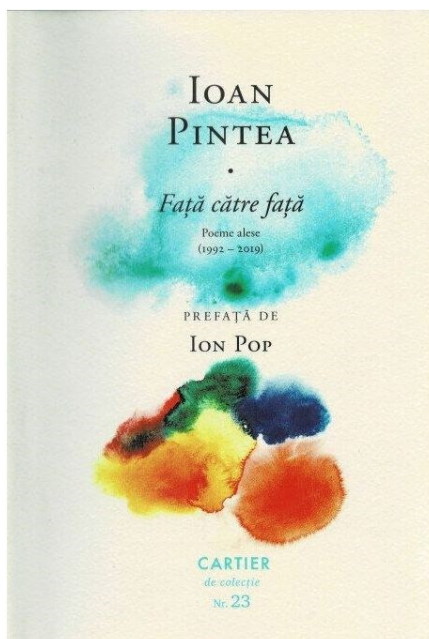
dacă ai norocul să fii un serafim
 și-i timpul prielnic și direcția de zbor
 e pe deasupra cimitirului
 observi cum înviem unul câte unul și cum glorioși
 ne înghesuim la ferestre
 și pur și simplu nu știi ce să mai zici
 pentru că toată lumea
 vede-n sfârșit:
 câțiva poeți un Dumnezeu mic și un pekinez
 trecând pe zebră
 strecurându-se abil printre picioarele trecătorilor

***

nu există colivii pentru păsări
 numai inima ta pentru mine

de dragoste

melancolia ta e ca o floare de mac ușor atinsă cu inima
 și se scutură pe terasă în confeti metalice
 foițe ascuțite de tablă galvanizată
 parcă sunt cioburi de sticlă
 parcă sunt ace de oțel inoxidabile
 buchețele ruginii de fier vechi
 peste care dansăm nevinovați și desculți
 melancolia ta e ca o floare de mac

trei lumânări

le văd cum ard împreună
 seamănă cu grațiile

viața se aprinde și se stinge
 asemenea lor

sunt frumoase
 și ard până la capăt

un lucru e cert
 în fața lor nu se pot ține
 predici despre iluzie

se poate spune scurt
 în fața fumului lor ultim
 doar atât:

ce grațioasă flacără, viața!

puțină lehamite

nu
 lehamitea nu e un corp străin în sufletul meu
 nu nu
 ea e supremul medicament
 pentru a rezista în fața maimuțelor
 ea e singura otravă recomandată
 pentru moartea șobolanilor
 în cazul de față
 singură ea
 numai ea
 lehamitea
 numai ea
 e arma atomică
 împotriva maimuțelor și a șobolanilor
 ea
 lehamitea
 e soldatul universal
 e jean-claude van damme
 e chuck norris
 și matrix
 și silvester stallone
 nu
 lehamitea nu e un corp străin în sufletul meu
 nu nu

Menuț Maximilian

Ultimul înger

Înger în pod
Aproape
de Dumnezeu serafimilor
Fărădelegile mele
sunt acum fărădelegile lui

Dimineața de trei ori mă lepăd
La primul cântat de cocoș
De Hristosul ars cu fierul roșu în
palmă

Sfânt, sfânt...
Cântă îngerul cu mulți ochi
Și aripi frânte
De povara păcatelor
Sunt zidirea căzută
Din pagini de carte

II

Umbra îngerului
se lungește sau scade
pe peretele casei
După cum lumina soarelui
îl însoțește

Într-o cutie cu acte
Poze cu neamuri: heruvimi și sera-
fimi
Duhuri netrupești

În copilărie
se ruga de dimineață
După ce își spăla obrazul la fântână
Mâinile
se împreunau deasupra apei
„Ferește-ne pe noi de tot răul
cu cinstitul tău acoperământ”
Iar inima îi tresălta

III

Roți de foc
poartă îngerii
În nopți de Bobotează
Leacuri băbești
Și cete de Luceferi
Necăzuți în ispită

Om între cărări
Înghițit de pânțelele pădurii
Lupi albi
urlând la lună
Și îngeri-păsări
ce te scot în luminiș

Înger în oglindă
Bărbierit până la os
la răsărit de soare

Îngerul meu face fântâni
*Bem apa vieții
precum Iisus
la fântâna lui Iacov
de la femeia samariteană.*

VII

De când stă la noi
Îngerul e om
Barba e aspră și colțuroasă
Ochii se schimbă
din albastrul cerului
în verdele pământului
Fața din albă
devine roșie
ca mărul copt

Râde
când atinge pământul
Se pierde
în mirosul trandafirilor
Și mintea
începe să priceapă
fîrea omului
Doborât de patimi
cântând
Aliluia

VIII

De pe creasta muntelui
Oamenii
ating cerul

Fuioare de ceață
pe poteci lumești
Privind
lung spre infinit
Drum de înger

străjuind
cruci de piatră
Spatele lui
cară oameni
frânți de păcate

Spre hotarele
neștiute ale lumii
Pești uriași

Copil în zbor
printre îngeri și păsări

Crucea din deal
Prag de biserică
Soarele se odihnește
pe chipul sfinților
ce stau cuminiți
pe ziduri
Așteptând
Bătrâni și uscați de vreme
locul plin de ceruri

IX

Înger prin apă
Șarpe pe uscat
Iarbă cuminte
sub pași
Urcuș
spre nicăieri
Doar fumul
din hornul caselor
este viu

Mireasa nopții
are mâini albe
Ce nu știu
de munca pământului
Iar faldurile veșmintelor
scoase din cotloane
Au miros îmbătător
de pudră
pe obrazul uscat
al unei bătrâne
De trandafiri uscați,
De lucruri
pământești

Daniel Moșoiu

Statistică

Sînt în Clujul ăsta o groază de poeți
cei mai mulți pe metru' pătrat
cam un poet la suta de locuitori
pe cei mai tineri îi vezi la arizona
fiecare la cîte o masă sau toți la una
pe cei mai bătrîni nu-i prea vezi
dar le simți greutatea în spate
sînt mulți dom'le
abia ai loc să respiri de ei
aiuriți cum sînt și mașinilor le e frică să-i calce
de altfel, dacă n-ar fi ei s-ar închide bodegile
și cafenelele ei sînt sarea și piperul orașului
și mor greu al naibii de greu
cîte unul la zece ani
de aia trăiesc și eu aici înghesuit
între cei o sută de oameni care-mi revin
în mod echitabil și care
habar nu au de poezie

Poți ieși Cioran

Lucru mare să fii student la filozofie
așa spun și profesorii noștri
să gîndești jumătate din zi
sau chiar o zi întreagă
să-l citești în original pe sartre
să vorbești delirant de heidegger e o chestie
așa extraordinară să fii student la filozofie
nici nu vă dați seama e lucrul dracului
de-aici poți ieși cioran
pe cuvîntul meu de onoare

13.

Cînd mergem la filarmonică
ne luăm costum ne punem cravată
ne bărbierim ne privim în oglindă
ne luăm pantofii cu tocuri
cămașa albă de gală
și lîngă femeii în rochii de seară
prelungim fiesta
stingem lumina
și ascultăm muzică pînă cînd
se plictisește orchestra
încît instrumentiștii obosiți trag ei înșiși cortina

doar dirijorul auzind de unde nu știe nici el muzica
rămîne pe scenă
și cu bagheta tremurîndu-i în mînă
fără reflectoare
își continuă concertul
în timp ce noi
dintr-o suflare
interpretăm partitura
la instrumente imaginare

14.

Stăm în cinematograful pe peretele din
fața noastră aparatul proiectează
o sală de cinematograful unde ne vedem pe noi urmărind
cum pe peretele din fața noastră aparatul proiectează
o sală de cinematograful în care ne zărim tot
pe noi urmărind pe peretele din fața
cum aparatul proiectează tot o sală de cinematograful
care de fapt nu e sală de cinematograful
pentru că acolo filmul
nici nu se inventase

15.

Astăzi ca din pămînt m-am întîlnit
cu-n pitic care era atît de mic încît
n-am mai apucat să-l întreb uimit de ce e
așa de mic pentru că mi-a luat-o înainte
și m-a întrebat cu mirare
de ce dracu sînt așa de mare

16.

Mergeam pe stradă atît de îngîndurat
încît pînă la urmă m-am lovit de-un copac
șapca mi-a căzut de pe cap
geanta din mînă era gata s-o scap
trecătorii au început să rîdă de mine
înfundat
atît de amuzați erau încît m-am rușinat
și n-am mai apucat să le spun că de fapt
copacul era cel îngîndurat

Yves Hoza

O scurtă caracterizare

Sunt un dascăl cu 45 de ani de experiență didactică, culegător de plante medicinale, degustător de ciuperci și cunoscător al muntelui, un ornitolog veteran, îndrăgostit de natură și de literatură, fără talente deosebite de organizator, un om care cultivă prietenia ca pe o floare rară. Doresc să rămân un învățător cu deschidere spre idei și lucruri noi, dezinvolt în studii și proiecte naturaliste, plin de pricepere didactică, nerv ornitologic și spirit inventiv. Gândesc să adaug o picătură de pasiune și talent întru protecția naturii, a păsărilor și a florilor în marele ocean al educației ecologice, pentru toți cei pasionați de natură.

Viața la țară (Rime naive din zona rurală)

Tare-s bucuros să sparg butucii,
Să-mi șterg, cu mâneca, mucii,
Să mângâi, pe coaja aspră, nucii,
Să fur, din caierul bunii, bucii
Pentru-al plugușorului bici,
Să am grijă de cățel și bibilici,
De mîța Fufilina și vecina Irina,
De cocoșul Răgușilă, de cot-co-dak,
De prietenii care nu mă plac,
De botgroși și mugurari agățați în merii cei mari,
De vecinul cel nemernik, care nu m-a invitat la piknik!
Am așa o pe umărul stâng gust și aspreală
Din jir, coajă de fag și arin de rujală,
Aștept pe umărul drept o bătaie de nuiiele plângătoare,
Mi-e dor de zonele rurale, de cele două căpițe, de vâlcele,
De măgurele și dumbrăvioare, de umeri și stele,
De trupul tău, de buzele tele!

Origami cu inimioare de lăstuni

Ceva din mine a plecat
În alt sat,
În altă țară,
În altă vară,
Pe alte continente
La aiurea sentimente,
Nu mai iubesc pe nime
Dragostea doar cu Tine...

Ceva din mine s-a dus
Spre apus...
Dă-mi, Doamne, un răsărit
Să mai pot fi iubit,
Alintat și prostiț,
Amăgit și rostuit,
Făcut praf și puf,
Tăvălit în ofuri și uff!

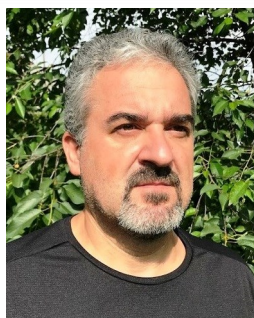
Puțin a rămas din suflete
O lacrimă de miere și-un fir de oțel,
Firimituri și bucățele,
Cuvinte moi și tăcere,
Cămăruțele inimii goale,
Norișori la colțul dulăpiorului
Unde păstrez pe marginea raftului
Pitite într-o cutie
Inimioarele lor de hârtie!

Peisajul din cămăruță sau ce-i trebuie fericirii:

Umărul tău parfumat lângă mine amirosind a Tine,
Greierășul din peretele ceasului ronțâind melancolic clipele senine,
Păsări la fereastră țesute din fire de mătase albastră,
Un soare cu burlan lângă geam, nori filiformi sub tavan - pictură proaspătă de Chagall,
Un turn de cărți pe un raft, cioburi cu maci și petale de trandafiri măturate sub pat,
Un borcan cu miere de mere și altul cu gogonele puse la murat,
Un izvor cu apă de aur în ulcica de pământ lutos,
Un pahar verde cu vin pelin și-n același timp duios,
O iluminare din candela cu aromă din ulei de lavandă
Simțuri, sentimente, elemente într-o lentă și dulce sarabandă.

Regele Sar-ma-la

Dorm, adorm lin și dulce-n a mea cămăruță
Învelit în salteluță, ca păsatul într-o sărmăluță
Mă fac covrig, mă destind asemeni viermelui din gogoasă
Ce-și țasă dinspre dinafară spre înlăuntru-i firele de argint,
Inima și ea doarme iară copleșită-n cocoașa trupului meu de vânt,
Îs căptușit cu puf de somn ca furnicile de mac cuprinse-n cozonac
Îs vin din vis amețit de struguri și ierburi pentru grauri și-un pitpalac.
Gândurile bine ascunse foarte bine sub tâmpile ațipesc rotunde-n catifea
Luna răsare, lângă ea o stea, nu mai au hoții nimic ce să-mi ia!

Epigramă

Grigore Cotul

EȘEC

Chiar de l-a ademenit
Cu un vin și-o vorbă dulce,
Soțul ei a adormit
Înainte să se culce.

NĂZUINȚĂ

Ajung la pensie curând,
Și timpul sper să-l pot petrece
Muncind pământul și plantând
În cele șapte-opt ghivece.

PRECAUȚIE

Pe la vecina mea de sus,
Aș trece, însă nu-i momentul,
Că soțul ei, de-un timp, e dus
Și nu-i mai prinde tratamentul.

DECLARAȚIE

Eu, cu soția, pot să spun
Că ne iubim ca-n prima zi
Și-avem atâtea în comun...
Excepție cei doi copii.

LA PSIHIATRIE

Pacientul e bolnav,
Însă-i foarte norocos,
Că, fiind atât de grav,
L-au convins că-i sănătos.

IN MEMORIAM...

Prin câte locuri am umblat,
S-au ridicat, recent, statui,
Dar, peste tot, am constatat
Că porumbeii... nu-s destui.

PREMONIȚIE

Un sunet groaznic, funerar,
Vibra în toată România,
Și m-am trezit... Of, ce coșmar!
...se prăbușea economia!

PARADOX

Știm - prostia-i infinită,
Dar avem destule date
Că e, totuși, împărțită
În ediții limitate.

COLEGI CU GREUTATE

Îi văd pe unii cât s-au împlinit
Și cât de mândri calcă, azi, prin școală:
E vorba doar de cei ce-au absolvit
Un curs de dezvoltare personală.

IN VINO VERITAS

Că adevărul e în vin
O spune un proverb latin...
Eu nu am nicio confirmare,
Dar sunt în plină căutare.

1 Iunie

Să fie-n casă armonie,
Soția-i cumpără mereu
Copilului o jucărie,
Cum am și eu.

VARA NU MAI E CA ALTĂDATĂ

Afară, cum e frig și ploaie,
Prin casă, haine-mpăturesc
Și-am dat de un costum de baie,
Dar nu mai știu să-l folosesc.

DIN FOLCLOR...

Frunză verde de aloe,
Chiar de nu vă e pe plac,
Nimeni nu avea caiac
... ca Noe!

REGRET

Vă spun, din câte mai rețin:
La băile termale,
Atunci când n-am putut să vin,
Am fost adus... de șale!

PRECAUȚIE

Să-i scutesc pe salvamari,
Cum eu nu înot prea bine,
Unde-s apele mai mari,
Iau gonflabila cu mine!

SCOP ATINS

După două flirturi scurte
Și vr'o patru-cinci mesaje,
În sfârșit, îi face curte
Cu o firmă de pavaje.

INTIMITATE

Pe-o saltea, în stațiune,
Stau lipiți ca doi păuni:
Ea - vibrând de-afecțiune,
El - gemând de-afecțiuni.

SOȚIA MEA E O NOROCOASĂ

Se tot ținea în urma ei mereu
Un cerșetor înalt, cu ochii mari,
Și când s-a-ntors spre el să-i dea un leu,
El i-a întins o sută de dolari.

TOTUL E SĂ CREZI...

Moșul vine pe-ndelete,
De cadou n-ai cum să scapi...
Într-un an, mi-a pus în ghetă
Niște șlapi.

DILEMĂ

Mă întreb sperând, firește,
Că răspunsu-l voi găsi:
Prostul, dacă nu gândește,
Cum se poate răzgândi?

LA ȘTIRI...

Văd statistici și mă doare
Că, din câte-am înțeles,
Astăzi, tot mai rar se moare
Prin deces.

LA UN POST TV

Ne-a anunțat un tip mărunț,
Adus la știri cu pile mari,
Că bani de pensii nu mai sunt,
Deși mai sunt pensionari.

DIALOG CU FRIGIDERUL

L-am văzut atent la știri,
Curios ce se petrece,
Și i-am zis: „Vor fi scumpiri,
Tu rămâi la toate rece!”

CHESTIE DE IMAGINE

Un demnitar, dar nu spun cine,
Nu are niciun fel de trac
Și dă pe sticlă foarte bine...
(De obicei, își ia coniac.)

CURIOZITATE

Cum n-am mai rezistat să tac,
I-am pus nevastei o-ntrebare:
„Când dai pe-o unghie cu lac,
Se cheamă digitalizare?”

CĂDEREA ÎN PĂCAT

Întreb și eu, firește,
Că poftele mă storc:
Să mă dezleg la pește,
Când pot s-o fac... la porc?

SE PIERD TRADIȚIILE

Dintre fetele frumoase
Care sunt la noi în burg,
Numai două știu să coase,
Însă una e chirurg.

Epigrame

Toader Dorel Barga

Profesor de biologie, Maieru, Bistrița-Năsăud

Duel etern

Tu cu pâine, el cu piatră,
Lung duel pe-al vieții plai:
Tu din pietre faci o vatră,
El din pâine... mucegai.

Soție țesătoare

Cum din fire e rapace,
Prin a vorbelor priboi,
Voi gusta puțină pace
Cât va țese la război.

Probleme conjugale

Soața mea, în mod sublim,
În cămin e tir cu ace.
Pe la mall când poposim
Pacea ei, peri albi îmi face.

Facturi mari la energia electrică

Trecând și luna, zac în letargie,
Mi-e frig și parcă locuiesc în mină,
Zdrobit de tot, sleit de energie,
Că n-am plătit factura la lumină.

Pensionar la

„piramida energetică a Bucegilor”
Energie am o droaie,
Sunt agil precum un linx,
Voiajând prin vânt și ploaie,
Să văd babe pe la Sfinx.

Pesimism

Sunt alpinist de primă clasă
Și nu privesc în gol, sfios.
De locuri plane nici că-mi pasă,
Prefer să fiu... prăpăstios.

Paiful și bârna

Introducând și paiele sub lupă,
Nu e greșeală care să îi scape.
Cât e de bun se recunoaște după
O bârnă ce-i plesnește ... între pleoape.

Funcționar public

Lenea l-a făcut om mare,
Șade sobru după tușă,
Iar când joacă-n deplasare,
Scrie „OCUPAT” pe ușă.

Servilism

Șeful meu, persoană fină,
Îmi oferă mare leafă,
Și de-o vreme, la cantină,
Am ajuns să-i suflu-n ceafă.

Pluviale

Inundații păcatoase
Mătură prin bătătură:
Unora le plouă-n case,
Altora le plouă-n gură.

La târg

Când strigam în gura mare
„Am o soacră de vânzare!”,
Tăbărau mulțimi zorite
Numai ca să mă imite.

Se strânge cureaua

Țara toată-i numai frici
Gurile-s cam sparte.
Ne-au privat de ludovici
Pentru bon aparte?

Ursita

Noi cu toții știm, femeia,
Alintată și „costiță”,
Pretutindeni este cheia
Care strânge piulița.

Tehnologie de vârf

Cipuri, sateliți, clonare,
Toate-s pocnete de bici,
Însă țara noastră are
Cel mai avansat chirpici.

Groapa comună

În viață nu puteau să se înghită,
Dar un obuz cu forțele-i caduce,
I-a îngropat sub glia înroșită
Și-au devenit, deodată, frați de cruce.

Bombardieri și pițipoance

Să fiu bine înțeles
Mă exprim mai drastic:
Cei cu aur și-au ales
Damele din plastic.

Poezie umoristică

Grigore Cotul

AM IEȘIRILE MELE

Ies când vrea nevasta-n parc,
Ies că-i de citit contorul,
Ies când trebuie să-ncarc,
Pe la shop-uri, căruciorul...
Ies când merg la bancomat,
Ies când îmi plătesc factura,
Ies cu dările la stat,
Ies când termin băutura,
Ies, cu drag, la câte-un meci,
Ies când e de dus gunoiul,
Ies s-aduc ceva din beci,
Ies cu treburi de tot soiul...
Ies cu-amicii la o bere,
Ies să-i iau nevastei roze,
Însă nu mai am putere
Să mai ies și bine-n poze!

URĂTURĂ AFERENTĂ

Dragii mei, poftiți la masă
Pe la cine s-o putea,
Să vă fie casa, ca să
Locuiți cu drag în ea!
Masa plină de bucate
Împărțite în bucăți,
Să puteți gusta din toate,
Nu mai mult ca-n alte dăți.
Băutura, după gust,
Să v-o toarne o puștoaică:
De la un pahar cu must,
Pân' la țuica de pufoaică,
Iar la anu', care vine
Să mă-ntrebe ce-am de dat,
Am să-i dau, c-așa e bine,
Fiecăruia un sfat...
Gata! Măine-ncepe greul,
Și-ar fi bine să se știe:
De-auziți că crește leul,
Nu-i decât cacofonie!
De urat aș mai ura,
Dar îmi pare lungă cale
Și mă tem că va dura
Pân' la oala cu sarmale!

Valer Pop

Scrisori către Moș Crăciun

Sărbătorile de Crăciun se apropie, iar odată cu ele sosește și Moș Crăciun, așteptat de copii tot anul. În scrisorile adresate Moșului, cei mici își înșiră dorințele mult visate de-a lungul anului, cu speranța că acestea vor deveni realitate în Ajun. Toate scrisorile către Moș Crăciun sunt speciale, sunt emoționante și poartă în ele dorințe dintre cele mai surprinzătoare. Dincolo de inocență și de frumusețea fiecărui cuvânt scris, copiii așază pe hârtie un strop din miracolul Nașterii, din bucuria sărbătorii.

Am selectat câteva scrisori scrise de copii cu mânuța lor.

Dragă Moș Crăciun, eu sunt Mihăiță din clasa a II-a. Dacă vii cu daruri pe la mine, ca în alți ani, te rog să nu uști să-mi aduci pe lângă ce vrei tu și o minge din păr de cal, așa cum avea bunicul când era mic.

Îți mulțumesc!

Mihăiță

Dragă Mosule, eu sunt Mona. Știu că esti darnic și bun. Am fost cuminte tot anul. Când vei trece pe la mine nu vreau nimic mai mult numai să o aduci pe mami din Spania, că nu mai pot de dor de ea.

Mulțumesc, dragă Moș Crăciun!

Moș Crăciun, tu știi ce să-mi aduci mie. Eu sunt Neluțu. Anul trecut când a murit tată tu nu ai putut veni și la mine. Eu acum te aștept și vreau cel mai mult să-l învii pe ticiu. Toți copiii au tată, numai eu nu am. Te aștept cu el și să-ți mulțumesc mult.

Neluțu

Dragă Moș Crăciun,

Îți scriu să îți spun că am fost fetiță cuminte, i-am ascultat pe părinți, mă spăl pe dinți și sunt ordonată.

Te rog, Mosule, să îmi aduci, dacă poți, o păpusă și un ponei,

Cu drag, Ana

Din presa vremii

La mormântul
decedatului coleg Vasile Pop

*Repausat la casa părintească
din Cetan în 28 ianuarie 1880*

I

Din astă lume-amară, ce-i zic deșertăciune,
Te-ai dus, te-ai dus la ceruri la-al nostru Creator;
Te-ai dus tu, suflet blând! și plini de-amărăciune
Lăsat-ai o mulțime de inimi cu dor!

Precum pe marea lată plutește cu-nsetare
Naierul¹ cu-ngrijire ținând înspre uscat,
Așa tindeai amice și tu într-o sperare:
De-ajunge-un scop terestru, în ani înaintat...

Dar, iată, naia-ți mică pe undele fatale
Lovită de viforul amar, cotropitor,
S-ascunde în vârtejul cel negru și mortal,
Ce-i zic: „mormântul rece”. Aspect îngrozitor!

În floarea tinereții, în anii de plăcere,
În primăvara-ți jună, oh! Tu te-ai depărtat,
Ducând cu tine doruri, suspine și durere
Acelor ce te-amară: văzând că i-ai lăsat.

Te-ai dus, te-ai dus de-aici în sferele ușoare.
Lăsat-ai în durere și lacrimi torenți:
Pe scumpii consăngenii-ți: frați dulci și surioare!
Mai triști însă lăsat-ai pe dulcii tăi părinți!

Privește-ne cum plângem, cum plângem cu tristețea
Colegii și amicii, pe care i-ai avut,
Căci floarea vieții tale se-ascunse-n neagră ceață.
Când azi pe-a ta cruce depunem un sărut;

Oftând că cel Potente, din lumea-asta de jale,
Luându-te pe tine sub sfântul scut al său.
Să fii ferice-n ceruri, ferice între stele,
Să fii părtaș mării, ce este-n Eliseu!

Primește, oh! Primește oftările sincere
Ce-acuma le depunem, amice decedat!
Pe crucea-ți mormântală, tributul de durere,
Cu toții câți în lume pe tine te-am amat!

Notă: 1. Corabie, naos, navă.

Pamfilu I. Grapini, teolog IV

II

Grozavă-i vijelia, când trece prin pădure
Și arborii tineri îi culcă la pământ;
Dar, vai! Mai crudă-i moartea, când agera-i secure
O-nfinge-n pieptul fraged al junelui plătând.

În frageda junețe, când traiu-i fericire,
Și zilele-s senine, ca cerul fără nori,
Când toate ne desfată cu dulcea lor zâmbire:
Au, nu e crud atunci să lași părinți – să mori!?

Când totul e speranță, iubire și viață,
Când soarta ne surâde, ca și aurora-n zori,
Când lumea ne întinde pocălul cu dulceață:
Au, nu e trist atunci să lași pe frați – să mori!?

Când toate-s mângâiere, deliciu și plăcere,
Când primăvara-i mândră, și câmpul plin cu flori,
Când nu știm de suspine, de chinuri și durere:
Au, nu-i amar atunci să lași surori – să mori!?

Oh! Da, e crudă moartea, amară, nemiloasă,
Sub lovitura-i cade bărbatul viguros,
Bătrân, june-n putere de coasa-i veninoasă
Se stinge, se topește de suflul ei gheșos.

În dar ne e tăria, în dar știința-i mare,
În dar avem avere, tezaur pe pământ,
Căci moartea-ngrozitoare cu recea ei suflare
Pe toate le răpune, le spulberă în vânt...

Cu ochi scăldați în lacrimi, cuprins de-amare chinuri,
M-apropii de mormântu-ți, să-ți dau un mic tribut,
Și frânt de întristare, durere și suspinuri,
Să-ți dau o salutare și ultimul sărut.

Repauza-ți zic, în pace, model de pietate,
Virtuți și fapte bune, să fii ferice-n cer,
Și sufletul tău nobil și plin de bunătate
Gusteze-n veșnicie divinele plăceri...

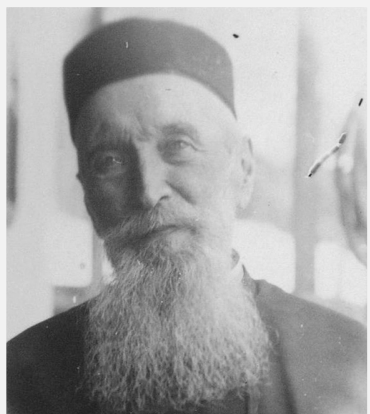
Veniți părinți cu mine, frați triști și surioare,
Veniți amici, rudinii, cu-o inimă și-un gând,
Să-i împletim cununa de mândre florioare
Și-n doliu să le depunem pe recele-i mormânt!

Gherasim Domide, teolog IV

Gherla, în ziua înmormântării decedatului, 31 01 1880

Din Preotul Român, Gherla, 1880, nr. 3, pp. 90-93

Legenda portăresei cerului

În claustrul¹ Sfintei Ana, în ambitu² - ntunecos
Merge tânăra portesă³ de aspect trist dureros,
Și privește printre grile unde florile răsar,
De tot tristă în simțire-i că-i închisă-așa amar.

Dar, ah! Pacea-i însuflă puteri în lucrarea sa,
Căci păcatul și minciuna nu-i conturbă liniștea,
Ea cunoaște, precum bine în ăst loc se poate ști,
Vanitatea și plăcerea cea prea scurtă-a vieții,

Și cunoaște cum aluzia, ura și negrul păcat,
Inimi blânde să înșele, să-ncerce neîncetat.
Dar sedusă-n noaptea neagră iasă-n luciul auriu
Și-și înalță mâna-i mică către piatra cu viers viu:

„Sfântă Maică, ce în lume în orice eu te-am chemat
Vezi! Ca mine nimeni încă-atât te-a-mbrățișat,
Iat-acum ultima dată-ți mai presar mândre flori
Și-ți zic, ah! Numai acum aprind lampa spre-a da zori.

Apoi cheia-ncredințată o depun la al tău picior,
Poate-a fi alta mai demnă să-ți păstreze-al tău amor”.
Și cu plânset se aruncă peste zidul înălțat,
Veselă și mulțumită că din claustru a scăpat.

Și cu grabă de tot mare se tot duse, nu privi,
Neștiind că-n astă lume multe rele-a suferi.
Și viața neferice a avut ca să petreacă,
În care inima, simțirea în păcate se înecă.

Și ca pasărea ce zboară de pe-un pom pe alt mai mare,
În plăceri se tot înecă făr' de-avea cumpătare.
După doi ani de plăcere, în care toate le-a gustat,
A aflat cu-amărăciune: cum că ea s-a înșelat;

Că viața-i numai umbră, plăcerea: vis ce dispare,
Și se vede ticăloasă și căzând în disperare,
Se trezește-n ea păcatul, acea viperă-adormită,
Și-și revocă-n minte timpul când ea fu mai fericită,

Și icoana părăsită viu-n ochiul său privește
Și spre-ntoarcere curândă dulce inima-i șoptește.
Fără teamă de claustru, de pedeapsa meritată,
Plecă iar la locu-i veșted, de păcate apăsată,

Și tot merge cu grăbire fără liniște și pace
La un loc, și iat-ajunge, neputând mai mult să calce,
Că-s picioarele zdrobite de prea multă alergare,
Și ajunge de und' se duse mișcată de îngâmfare.

Și făcu să sune-ndată semnalul de-un nou sosit.
„Oare-acum primi-m-or iară cei pe cari i-am părăsit?!”
Dar îndată se aruncă peste poarta-n înălțime
Și privește iar aievea părăsita imagine,

Ce în liniștea secretă îi începe și-i vorbește:
„Fii în pace, Domnul iartă celui ce se pocăiește;
Și prin lacrimi, reînturnare din păcatu-i îl ridică,
Pe omul ce se căiește de o faptă de nimică.

Nime încă pân-acuma lipsa ta n-a observat,
Căci oficiul ce-l avuse-și eu, dragă, l-am ocupat.
Vezi și-acuma floricele, pe care tu le-ai răsădit
Înainte aceste imagini cât de bine au prășit,

Și candela ce-ai aprins-o cu mânuța-ți delicată
Nu s-a stins, ci tot lucește de amoru-ți fermecată.
Dar-ascultă că acum sună clopotul cu repeziciune,
Mergi cu cele surioare și înalță o rugăciune”!

Și la cor se și pornește tânăra de portăreasă,
Află locu-i tot acolo căci, ah! nime i-l luasă.
Cu piciorul cel suleget⁴ trecu pragul, și-o privesc
Că-ngenunchia-n ruga caldă la Părintele ceresc,

Și cu inima, cu suflet se îndrepta ca să joare:
Că a fecioarei va să fie, să-i servească până moare.
Și când ora cea fatală, cu a morții dureri grele
O cuprind, ea enarează tuturor faptele-i rele,

Și cu frica evlavioasă o ascultă cu-ntristare
Pe cea ce-n scurt va să moară, să fie fără suflare,
Căci, iubind, toate-au iubit-o pentru inima-i nobilă,
Pentru ruga ce-nălțase ca o gingașă copilă.

Dânsa moare, nu mai este, ah, amară, tristă soartă!
Și de-atunci claustrul se cheamă: „la a cerurilor poartă”.
Și mulți ce-s loviți de soartă se mai văd rugând cu-
ardoare
Pe aceea ce arată calea, poarta salvatoare!

Gherla, în 1 martie 1879
Pamfilu I. Grapini

Note:

1. Loc retras, în sensul de mănăstire.
2. Aspirație, Dorință de a întrece pe alții.
3. Portăreasă.
4. Despre oameni sau despre părți ale corpului: delicat, fin, gingaș, subțiratic, subțire, zvelt.

Alexandru Dărăban, text cules și adaptat
din Predicatoriul săteanului român, Gherla,
Cursul V, 1879, nr. 4, p. 110-112.

Medalion

Gavrilă Istrate

– Rapsodul popular din Nepos

Mircea DAROȘI

Gavrilă Istrate este un creator al unui gen literar care a suscitat un mare interes în ultima vreme din partea cercetătorilor pentru a descoperi alte adevăruri decât cele scrise despre Primul Război Mondial. Scrisorile lui versificate sunt un mod de exprimare a sentimentelor de dor și jale pe când era pe front.

El este autorul a peste 600 de scriori, dintre care multe versificate. Asemenea lui au procedat și alți luptători din satele vecine, dar valoarea artistică a versurilor lui Gavril Istrate este incontestabilă. Poetul are simțul versului încărcat de muzicalitate, dar și de măiestrie artistică. Am putea spune că prin versurile sale curge fiorul poeziei lui Coșbuc, ritmul dulce al lui Alecsandri și încărcătura filozofică a neamului românesc.

Un admirator al acestor impresionante scrisori versificate, ascunzându-se sub pseudonimul I. Licov, scria într-un articol în ziarul „Biruința” din Cluj, apărut la 18 oct. 1926, că, la Nepos, „își trăia ultimele zile un țaran de pe urma căruia aveau să rămână câteva zeci de poezii originale”. O parte dintre poeziile respective, copiate într-un caiet special, spune Gavril Istrate, fiul, i-au fost înmânate învățătoarei Virginia Grivase, care îi promisese poetului că se va ocupa de publicarea lor.

Această promisiune devine realitate. Autorul rămâne plăcut surprins că primește acasă un exemplar din broșura „Dor și jale. Patimi și suferințe”, apărută la Editura Tipografiei Diecezane din Gherla, 1920, sub îngrijirea lui Emil Precup, directorul Liceului „Petrul Maior” din acel oraș.

Broșura respectivă este o culegere de poezii în care, printre cei 15 autori, se află și Gavrilă Istrate din Nepos. Cele mai multe creații, 17 la număr, sunt semnate de talentatul poet neposan. Această plachetă de poezii a fost reeditată în 1997, la Sibiu, sub îngrijirea prof. universitar Dumitru Acu, președintele Asociației ASTRA, și dedicată tuturor celor care au luptat și s-au jertfit pentru binele și progresul neamului românesc.

Mai toate creațiile lui Gavrilă Istrate au un ton religios, sunt încărcate de sentimente curate, care înnobilează sufletul. Credința și nădejdea în Dumnezeu, bucuria împreună cu durerea și împlinirea datoriei, iubirea de patrie și nostalgia, dragostea nemărginită față de soție și copii, precum și nădejdea într-o soartă mai bună, sunt principalele idei care pot fi întâlnite în

aceste poezii. Scrise toate în atmosfera apăsătoare a războiului, epistolele lui Gavrilă Istrate pornesc din sufletul său inundat de dorul și grija fierbinte pentru cei de acasă. Poezii ca: **Rămas bun, Ți-aș scrie de-aș putea, Cărticică-n cornurele, Dorită familie, Frunză verde de mătăasă** și altele sunt adevărate elegii clădite pe soclul gândului simplu, nespus de frumos și curat:

„Și ți-aș scrie de-aș putea
Dorul meu și jalea mea,
Dar n-am destulă hârtie
Dorul meu să ți-l pot scrie,
Dorul meu care m-apasă
După cei rămași acasă.”

Este foarte aproape de poezia lui Coșbuc și pe undeva și de creațiile eminesciene:

„Aș vrea să-mi văd odată
Căsuța văruiță,
Pe maica supărată,
Nevasta văduvită,
Pe tata nins de vreme,
Copiii plini de dor,
Să-i mai sărut odată
Și-apoi să mor, să mor.”

Poezia care a stârnit un interes cu totul deosebit este „Versul primăverii 1915”. Aici dorul și jalea pricnuite de plecarea pe front sunt prezentate cu o sensibilitate răscolitoare:

„Toate-ar trece așa pe rând,
Dacă ar fi dorul mai blând,
Dar dorul unde se lasă,
Lacrimilor face casă,
Inima o tot apasă.”

Din mărturisirile fiului său rezultă că în afară de poeziile cuprinse în broșura „Dor și jale”, poetul mai avea și altele pe care le-a găsit într-un carnețel și, în perioada celui de-al Doilea Război Mondial, le-ar fi încredințat profesorului Octav Botez, dar acesta a decedat în 1943, și carnețelul n-a mai putut fi recuperat.

O soartă tot atât de neplăcută au avut cele 100 de poezii populare pe care tot fiul poetului le încredințase profesorului de muzică Alexandru Ionescu Butaș, pentru a fi puse unele dintre ele pe note, dar nu mai știe ce s-a întâmplat cu ele.

Despre poetul Gavrilă Istrate au scris de-a lungul vremii: Arion Rogneanu, Pop Petru, Teodor Tanco.

Articolele acestora au fost publicate în diferite reviste și ziare în care aduc un elogiu acestui minunat om al Neposului.

În revista „Vatra” nr. 8, 1935, p. 210-213, Ariton Rogneanu își intitulează articolul „Rânduri despre un țaran-poet”, Pop Petru, în „Plaiuri nășăudene” nr. 2-3 din 1943, „Un poet țaran din ținutul Nășăudului - Bădița Gavrilă Istrate din Nepos”, Teodor Tanco dă medalionului său titlul „Rânduri despre țaranul poet Gavrilă Istrate”.

Dar Gavrilă Istrate a rămas în conștiința sătenilor săi și ca un vajnic luptător pentru dreptate și libertate. Un articol de mare întindere a lui V. Șotropa din „Arhiva Someșană” nr. 13 din 1930 confirmă acest lucru. O scrisoare trimisă din Bistrița, unde se afla închis cu alți nouă țărani din Nepos, pentru că au îndrăznit să plece la Viena să înmâneze o plângere împăratului Francisc Iosif, în legătură cu abuzurile sașilor din districtul bistrițean, este dovada cea mai grăitoare a dorinței sale de-a se împlini dreptatea de care era atâta nevoie.

În presa vremii au apărut numeroase articole din care se părea că demersurile neposenilor nu vor rămâne fără rezultat. Ele exprimau o realitate a situației din această comună. Iată câteva dintre titlurile ziarelor vremii: „O deputăție de țărani la Maj. Sa”, „Țăranii din Nepos își caută dreptatea”, „Oala nedreptăților se sparge”, „Afacerea țăranilor din Nepos”, „Țăranii din Nepos sunt chemați la ascultare din porunca Maj. Sale”, „Ascultarea țăranilor din Nepos”, „Tot necazul neposenilor” și multe altele.

Cei care l-au cunoscut pe Gavrilă Istrate spun că a fost un bun gospodar și un priceput meșter în prelucrarea lemnului. Era un om iscusit în dulgherie, fapt pentru care a primit invitații să lucreze la construcția unor case, la repararea unor biserici, a făcut parte din

echipa care a ridicat iconostasul bisericii din Nepos, a refăcut podul de lemn de peste Someș, pe care îl construise, la sfârșitul secolului XIX, tatăl său, Toader Cifor Istrate, și pe care, într-o nouă fază, în 1949, avea să-l reconstruiască Grigore Istrate, primar în vremea aceea în Nepos.

În viața lui scurtă, printre multe altele, spune Gavrilă Istrate, „tatăl meu a mai fost subprimar, cum se spunea pe atunci, și primar într-o vreme în care aveau căutare, în Transilvania, cel puțin, oameni care nu făceau politică militantă. De numele lui se leagă, pe această linie, indignarea Someșului, în partea de răsărit a satului, la Gura Văii Corbului. A funcționat, de asemenea, o perioadă de după război, pe un post de învățător, dar a trebuit să-l părăsească repede din cauza insistenței mamei sale, care-și vedea pământul nelucrat din cauza aceasta”.

Cei doi soți, Gavrilă și Maria Istrate, l-au cunoscut pe Liviu Rebreanu pe vremea când era ajutor de notar în Nepos, și în arhiva lor se găsesc două documente (chitanțe) emise de viitorul scriitor, care datează la 12 iunie 1909 și 7 iulie 1909. Gavrilă Istrate a rămas în memoria consătenilor săi ca unul care n-a trecut degeaba prin viață, lăsând în urma sa o valoroasă moștenire artistică și imaginea unui gospodar renumit în satul său natal și pretutindeni.

Vorbe de la Șanț (Regionalisme culese de Lucian Claudiu Grapini)

școmârlă s.f. – fum (miros) înecăcios rezultat din arderea mâncării (*Tuluoaie ce școmârlă ai făcut în colibă!*)

cotarcă s.f. – coș de nuielă (*Băiete, ie cotarca și adă lemne în casă!*)

bușteș adj. – om cu obraji grași (*Doamne, bușteș mai îi!*)

budâi s.n. – vas din lemn făcut din doage, butoi (*Și-a umplut budâiul cu căpețani de cureci puse la murat.*)

copcileț s.n. – dulăpior (*Ia coleșa și bag-o în copcileț!*)

coleșă s.f. – mămligă (*Un bărbat moale ca o coleșă.*)

budilarăș s.n. – portofel (*Are budilarășul doldora de*

parale.)

harampauă s.f.pl. – clește (*Adă harampauăle, să scot cuiele din puricături.*)

puricătură s.f. – stinghie subțire, prinsă în cuie de peretele de lemn, pentru a susține tencuiala

fideu s.n. – capac (*Ai pus fideul la crastol?*)

crastol s.n. – castron, cratiță

nahău adj. s.m. – om cu mintea îngustă, prost (*Soția: M-am măritat cu un nahău. Soțul: Iar eu m-am însurat cu o dudă.*)

dudă adj. s.f. – femeie nepoliticoasă, proastă

fandălă s.f. – tigaie (*Ia fandăla și fă-mi o papă!*)

papă s.f. – omletă (*Dă-n găină să se ouă/Să vă fac o papă vouă.*)

Semnal

Tentația Thaliei

Leon-Iosif GRAPIN

Icu Crăciun este vicepreședinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, șeful Reprezentanței Bistrița-Năsăud a Filialei clujene a Uniunii Scriitorilor din România, redactor-șef al revistei „Cuibul visurilor” din Maieru și redactor al publicației „Răsunetul cultural”.

Dincolo de aceste funcții, Icu Crăciun este un scriitor polyvalent (prozator, dramaturg, eseist, publicist, critic și istoric literar) și extrem de prolific, este scriitorul care tace și face, cu alte cuvinte, lucrează la mai multe cărți deodată, editează aproape anual un volum, uneori, chiar două sau trei cărți în același an. Suflet nobil, Icu Crăciun își răsfășă, an de an, prietenii și apropiații cu scriitura sa tipărită, oferită cu generozitate. Scrie ca și cum s-ar grăbi undeva. Întrebându-l, mi-a mărturisit că scrie dintr-un fel de teamă, are multe proiecte, iar timpul oricând s-ar putea să-și piardă răbdarea, așa că graba e

mare. A nu se înțelege de aici că scrisul său este atins de superficialitate, nicidecum, dimpotrivă, e o scriitură adâncă, așezată, atent cântărită, care se citește cu plăcere. În proza lui te cucerește, în special, construcția povestirii, ineditul ei, portretizarea, aglomerația de epitete și comparații seducătoare și reconfortante, umorul savuros. Romanul său biografic *Când vor înflori mălinii*, apărut în 2018, o construcție epică solidă, a cărei valoare este certificată și de nominalizarea lui la premiile Filialei clujene a U.S.R., l-am citit fără a-l lăsa din mână.

Făcând un bilanț al cărților sale publicate, de la debutul editorial din 2003 (*În căutarea Graalului*) și până în prezent, dacă nu am greșit la numărătoare, se adună, în 20 de ani, 22 de titluri (șase romane, cinci cărți de proză scurtă, un volum de teatru, unul de reflecție, unul de istorie literară, șase de publicistică literară, unul de publicistică culturală și o antologie a autorilor măiereni).

La acestea se adaugă volumul *Tentația teatrului*, Editura PIM, Iași, 2022, (560 de pagini), apărut în vara acestui an, un proiect mai vechi, la care a lucrat efectiv în ultimii trei ani și pentru care s-a „înarmat” cu o uriașă bibliografie, fie achiziționată contra cost de la anticariate sau librării online, fie împrumutată de la biblioteci.

„Se știe că teatrul, aidoma presei, a îndeplinit și îndeplinește o funcție socială extrem de importantă, contribuind la îndreptarea moravurilor și cultivarea gustului estetic. Din păcate, după 1989, presa a câștigat teren în defavoarea teatrului, deși nu încapă îndoială că valoarea unei producții dramatice este semnificativ superioară textului jurnalistic”, scrie Icu Crăciun în argumentul cărții, lăsându-ne să înțelegem unul dintre motivele acestui demers literar. Îndrăgostit de teatru, el însuși autor al unei cărți în domeniu (*Teatru pentru toate vârstele*, Editura Casa Cărții de Știință, 2011), Icu Crăciun vrea, prin acest volum, să reaprindă apetența pentru acest gen literar, aducând în fața cititorului autori de teatru intrați în memoria colectivă îndeobște ca poeți, romancieri sau chiar politicieni, lăsând la o parte pe cei care și-au câștigat notorietate ca dramaturgi. Fiecărui îi dedică un studiu aprofundat, în care reține, pe lângă datele biobibliografice, geneza și istoricul pieselor de teatru, receptarea lor în presa vremii și în rândul publicului spectator, făcând un rezumat al acestora și exprimându-și aplicat aprecierile proprii în calitate de critic literar. Astfel, sunt cuprinși în volum 51 de autori de teatru, printre care Gheorghe Asachi, Mihail Kogălniceanu, Ion Creangă, Mihai Eminescu, Hortensia Papadat-Bengescu, Liviu Rebreanu, Ion Rațiu, Valeriu Anania, Marin Preda, Eugen Barbu, Augustin Buzura...

La întrebarea cui îi este adresată noua apariție editorială răspunde însuși autorul: „Cartea aceasta se îndreaptă spre toți cei care iubesc teatrul și sunt interesați de acest gen, dramatic, în care s-au inițiat destul de mulți autori prezenți aici. Ea nu se adresează cu predilecție teatrologilor, ci este accesibilă și celor care vor descoperi că poezii sau prozatorii lor preferați au scris și teatru”.

Și acest volum, elegant și surprinzător prin tematica abordată, în care autorul își demonstrează pe deplin abilitatea de istoric și critic literar, evidențiază personalitatea literară remarcabilă a lui Icu Crăciun.

Valer Pop

Senryū

ceartă cu soțul –
a rămas cu buzele
umflate

ochi frumoși –
cobor doar la stația
următoare

mizerii în plen –
parlamentul nu are
canal de scurgere

boala vitezei –
în mașina din canal
concert de broaște

întuneric beznă –
prin nămolul din canal
clientul barului

lumea tot mai rea –
pelerinii înconjoară
biserica în genunchi

cor în biserică –
pe scena căminului
muzică rock

îngheț în dormitor –
în Piața Victoriei
furnicar de oameni

probleme grave –
întrunit în ședință
sfatul bătrânilor

alt guvern –
alte tunuri vor fi
îngropate

pustiu de iarnă –
bătută doar cărarea
spre cimitir
la brutărie –
bătrânei îi lipsesc
10 bani

rea de gură –
grindina tocând mărunț
florile de tei

Semnal

Spiritul locului - Oglindă a plaiurilor bistrițene și năsăudene

Leon-Iosif GRAPINI

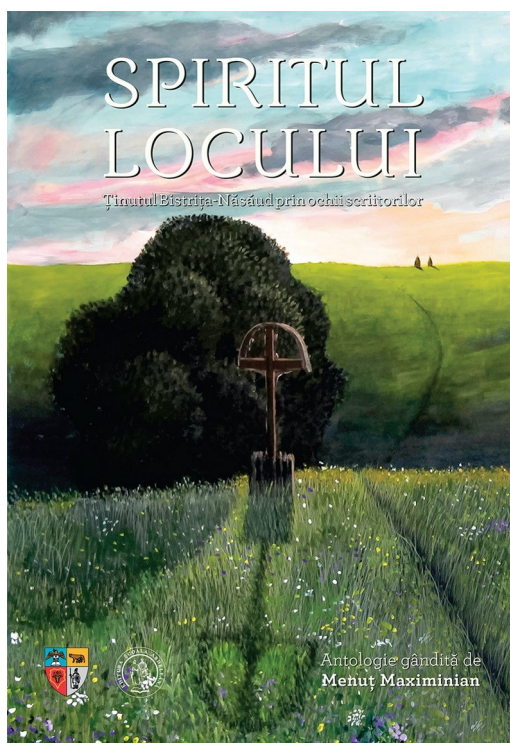
În luna septembrie a acestui an, la Editura Școala Ardeleană a văzut lumina tiparului volumul *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*, o impresionantă și valoroasă antologie gândită de Menuț Maximinian – președintele Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, cu un *Gând* de Ioan-Aurel Pop – președintele Academiei Române, și cu un Cuvânt de însoțire, *De unde ești de loc?*, semnat de Irina Petraș – președinta Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj, un proiect editorial coordonat de Gabriela Ciornei și realizat sub egida Consiliului Județean Bistrița-Năsăud. Volumul este editat de Societatea Scriitorilor din Bistrița-Năsăud în parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Cluj și cu revista *Răsunetul cultural*.

Președintele Academiei Române, Ioan-Aurel Pop, își încheie *Gând*-ul, un periplu prin istoria și cultura județului Bistrița-Năsăud, întins pe două pagini, astfel: *O adevărată școală de cultură și de eliberare națională a fost liceul (azi Colegiul Național) din Năsăud, cu a sa societate culturală a elevilor, intitulată „Virtus Romana Rediviva”, unde au studiat mari spirite ale neamului românesc, în frunte cu George Coșbuc, cu Iacob Mureșianu și cu Liviu Rebreanu. După 1918, s-a ridicat mult orașul Bistrița ca centru românesc. Urmașii marilor bărbați care au făcut România Întregită fac azi biblioteci, centre culturale, reviste, între care și „Răsunetul cultural”. Ei, scriitorii, prin antologia „Spiritul locului”, gândită de Menuț Maximinian, sfințesc locul cu verbul lor și ne conving mereu că „la început a fost Cuvântul”.*

Proiectul, inițiat de regretatul critic literar Andrei Moldovan, fostul președinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, a fost preluat de talentatul și prolificul scriitor Menuț Maximinian, actualul președinte al SSBN, care, gândindu-l într-o altă formă, mult îmbunătățită, l-a continuat și, iată, l-a finalizat. „Ne propunem să descoperim, împreună cu colegii noștri, acel spațiu cu încărcătură afectivă pentru fiecare dintre noi, fie cel al nașterii, fie altele care ne dau energii pentru creație, de unde ne tragem esența ființei spirituale concretizată mai apoi prin scris. Fără acea matrice spirituală a sufletului nu ai cum da forme scrisului, pentru ca mai apoi să dăruiești cititorilor o literatură ce nu este opacă, care după ce a ieșit din atelierul de creație să prindă aripi. Bistrițenii vă vor oferi

o oglindă a plaiurilor natale”, își susține, printre altele, demersul întreprins, Menuț Maximinian în *Argumentul* antologiei.

Volumul, de 570 de pagini, este structurat pe cinci capitole; **Efigii. Locuirea esențială** (Andrei Mureșanu, Liviu Rebreanu, George Coșbuc, Ion Pop Reteganul, Vasile Fabian, Veronica Micle, Vasile Gr. Borgovan, Iuliu Moisi); **Călători pe meleaguri bistrițene** (Alexandru Odobescu, Nicolae Iorga, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Henri H. Stahl, Radu Petrescu, Nicolae Manolescu, Jean Poncet, Cornel Udrea); **Dinspre scriitorii locului: Nostalgii, stampe, evocări**, cu două părți, **I** (Nicolae Bosbicu, Tudor Cățineanu, Vasile Cihorean, Ben. Corlaci, Vasile Dâncu, Emil Dreptate, Gavril Istrate, Vasile Lechințan, Alexandru Cristian Miloș, Alexandru Misiuga, Ion Moise, Andrei Moldovan, Dumitru Munteanu, Luca Onul, Francisc Păcurariu, Gheorghe Pleș, Darius Pop, Valentin Raus, Octavian Ruleanu, Radu Săplăcan, Gavril Scridon, Teodor Tanco, George Țara, Ion Urcan, Sever Ursa, Lucian Valea, Ana Zegrean – scriitori care nu mai sunt printre noi) și **II** (Adriana-

Rodica Barna, Nicolae Băciuț, Emil Bălăi, Ioana Bradea, Constantina Raveca Buleu, Mircea Gelu Buta, Ion Buzăși, Constantin Catalano, Ioan Cioba, Elena M. Cîmpan, Pompei Cicean, Dan Coman, Alin Cordoș, Dorel Cosma, Cornel Cotușiu, Icu Crăciun, Melania Cuc, Mircea Doroși, Vasile George Dâncu, Vasile Sebastian Dâncu, Zorin Diaconescu, David Dorian, Ana Dragu, Macarie Drăgoi (Episcop al Europei de Nord), Florica Dura, Vasile V. Filip, Dinu Flămând, Daniela Fulga, Leon-Iosif Grapini, Andrea H. Hedeș, Vasile Leac, Cleopatra Loringiu, Macavei Al. Macavei, Valentin Marica, Andrei Marga, Menuț Maximinian, Marin Mălaicu-Hondrari, Ioan Mărginean, Alice Valeria Micu, Petru Adrian Mirce, Gheorghe Mizgan, Gavril Moldovan, Maxim (Iuliu Marius) Morariu, Victoria Fătu Nalațiu, Iacob Naroș, Ioana Nicolaie, Ovidiu Nimigean, Olimpiu Nușfelean, Maria Olteanu, Adrian Onofreiu, Veronica Oșorheian, Florin Partene, Liviu Păiuș, Alexandru Petria, Veronica Petruț, Ioan Pinte, Adrian Podaru, Aurel Podaru, Ovidiu Podaru, Ovidiu Pojar, Flore Pop, Damaschin Pop-Buia, Mircea Prahase, Virgil Rațiu, Aurel Rău, Dora Alina Romanescu, Traian Parva Săsărman, Marcel Seserman (Mircea Măluț), Ana Pop Sirbu, Adrian Suciu, Irina Szász, Ioan

→ L. Șimon, Veronica Știr, Victor Știr, Flavia Teoc, Călin Teuțișan, Dorin Tudoran, Alexandru Uiuu, Alex Văsieș, Delia Velescu, Ștefan Veșcari, Ion Vlad, Cornelia Vlașin, Gelu Vlașin, Niculae Vrăsmaș, Ion Radu Zăgreanu); **Invitați** (Radu Afrim, Alexandru Cățcăuan, Dan Coman, Maxim Dumitraș, Alexandru Gavrilaș, Marcel Lupșe, Ada Milea, Ioan Pinte, Alexandru Pugna, Gavril Țarmure, Cornelia Vlașin); **Personalități ale județului Bistrița-Năsăud** (Nicolae Bălan - Mitropolit al Ardealului, Gavriil Bănulescu-Bodoni - Mitropolit al Kievului și al Basarabiei, Miron Cristea - primul Patriarh al României, Iuliu Hossu, Ion Oarcăsu, Constantin Pavel, Iustin Ilieșiu, Ion Th. Ilea, Maria Ivănescu, Vasile Rebreanu, Vasile Rebreanu, Grigore Bălan, Alexandru Husar, Zaharia Sângeorzan, Vasile Scurtu, Emil Boșca Mălin); și ultimul capitol, **Academicieni năsăudeni**, (Simeon Florea Marian, Iuliu Moisil, George Coșbuc, Iulian Marțian, Virgil Șotropa, Miron Cristea, Iuliu Prodan, Constantin C. Moisil, Nicolae Bălan, Nicolae Drăganu, Liviu Rebreanu, Emil Isac, Augustin Vancea, Leon Daniello, Sever Pop, Tiberiu Morariu, Dumitru Protase, Florian Porcius, Grigore Silași, Iacob Mureșianu, Tudor Drăganu, Tiberiu Brediceanu, Traian Ionașcu, Grigore C. Moisil, Tudor Bugnariu, Constantin Stamati, Gavriil Pop, Ion Creangă, Gustav-Oswald Kisch, Iuliu Hossu, Mircea Ion Savul, Lucian Blaga, Gheorghe Silaș, Dorel Banabic), capitol realizat de Ioan Seni, de fapt o trecere în revistă a academicienilor care fie au absolvit o școală din județul Bistrița-Năsăud, fie se leagă „conjunctural sau familial” de aceste meleaguri.

Așadar, pe lângă scriitorii de azi și de ieri ai județului Bistrița-Năsăud, regăsim în antologie personalități marcante ale literaturii și culturii românești, care, în scrierile lor, au făcut referire la ținutul bistrițeano-năsăudean, precum și oameni de seamă, originari din acest loc, care, deși nu s-au dedicat scrisului, prin activitatea lor au sporit faima acestor meleaguri.

Fiecare text este însoțit de fotografia autorului, iar cele mai multe dintre materialele cuprinse în carte sunt presărate cu câte o fotografie aleasă de semnatarul acestuia sau de realizatorii antologiei. Doar din simpla enumerare a acestor nume ne putem da seama de valoarea indiscutabilă a acestui volum cu totul remarcabil.

Marile figuri literare – Rebreanu, Coșbuc, Blaga –, dar și toată Istoria mare și puzderia de istorii mărunte și deloc neînsemnate sunt aduse împreună în carte pentru a da consistență unei biografii comunitare. Vocile antologiei nu lasă în umbră niciun detaliu. Istorie, relief, literatură, obiceiuri, oameni de văză, istorisiri sentimentalo-nostalgice valorează spiritul locului, adăugându-i tușe și contururi inconfundabile. (...) Spiritul locului e o secvență din harta identitară românească fără de care alcătuirea de Ținuturi și Țări românești și-ar pierde din greutate și sens. Probă și multe răspunsuri care au venit în întâmpinarea generoasei idei lansate de Meniș Maximilian - concluzionează, în Cuvântul de însoțire, doamna Irina Petraș.

O nouă carte veselă, marca Grigore Cotul

Icu CRĂCIUN

Repet: nu, epigrama nu este literatură de frontieră! În opinia mea, este o creație aidoma oricărei specii a genului liric, ne solicită gândirea și imaginația, cu alte cuvinte reverberează în conștiința noastră. Folosindu-se de jocuri de cuvinte, polisemie, exagerare, aliterare, sarcasm și satiră, epigrama face o critică întotdeauna constructivă, menită să ridiculizeze metehne, nesăbuite, abuzuri sau neajunsuri comune, specifice umane. Prin spirit și umor, ea încearcă, în speranța unor schimbări pozitive, ca oamenii să-și vadă greșelile.

Cu ironia sa subtilă, dar mușcatoare, Grigore Cotul critică în noua sa carte *Dureri de... cot* (Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2022), prefăcută de scriitorul Petru-Ioan Gârda, aspecte incorecte din societatea contemporană, reprezentată de persoane și instituții, dar mai cu seamă mentalități; temele sale se completează de minune cu caricaturile lui Costel Pătrășcan, introduse cu discreție în acest volum, umoristul pentru care politicienii nu se simt vinovați de dezastrul din Sănătate, fiindcă sunt *asimptomatici*, dar iată că vine Grigore Cotul cu o soluție și ne propune ca Ministrul Sănătății să fie unul „De la pompele funebre”.

Această nouă carte, din câte știu eu a patra, te face să fii optimist, îți dă posibilitatea să râzi de defectele sau ineptiile politicienilor incuți și corupți, dar încă nu știu dacă aceste critici ajung la cine trebuie. Ei trăiesc într-o lume separată, iar disprețul față de lege și electorat este endemic, nu au simțul ridicolului, surdă cu o seninătate dezarmantă, fiind persoane cu curențe culturale, impostura intelectuală este la ea acasă, pentru că falsitatea le-a dat rang de putere. Oricum, e bine că îi arată cu... epigrama, era să zic *cu degetul*. Din câte știu, deocamdată, n-a primit amenințări și înjurături, pesemne pentru că aceștia sunt imuni la impostură, sfidează, nu pricep ironia, încât, vorba poetului, *se sparie gândul*. Grigore Cotul știe că *plicologia* funcționează cu brio, iar șpagile sunt atenții care deja țin de cultura noastră. Sunt convins că dacă s-ar trezi Păstorel, l-ar chema la el și i-ar șopti discret: „Ești de-al meu, tinere! Înțeapă-i până ajung aici, că bag eu pe foc!”

Cartea aceasta, împărțită în patru secțiuni: 1. *Dureri de... COT*; 2. *Tematice*; 3. *EpigRebus* și 4. *Poezii*, exemplifică cu bun-simț și eleganță dictonul *Ridendo castigat mores* și, fiindcă a fost scrisă în anii pandemiei covidiene, e firesc ca multe din epigrame, cu titluri funcționale sau conceptuale, să atace tema aceasta chiar din prima secțiune (vezi *Paradox*, *Pentru o viață*, *Soluție*, *Excepție de la regulă*, *Imunizare*, *Observație după prima doză*, *Infidelitate*, *Vecina*, *Greul abia începe*, *Priorități în alegerea centrului de vaccinare*, *Confir-*

mare, O măsură necesară și suficientă, Specialiștii ne vor doar binele, Nedumerire, Renunțare la măști, Măsurii noi la nunți, Ridicarea restricțiilor în ziua de Paște, Mutații, Estimare, Congres, Șase luni de la rapel, Exemplu de bune practici etc.). Nu lipsesc autoironia (vezi Năzuință, Deziluzie, Deznădejde, In Memoriam, Gândire pozitivă, Notorietate pe facebook, Alegere, Opțiune, Tratament eficient, Vis împlinit), eterna soacră (În tot răul e și-un bine, Pentru liniștea soacrei, Soacra și-a pus proteză), politicienii, guvernanții, inclusiv președintele (Stare de fapt, Discurs de partid la școala de vară, Lubește-ți dușmanul ca pe tine însuși, Memoriu către Ministerul Educației, 1 Iunie – Ziua Porților deschise la Palatul Parlamentului, Ghinion, 1 Decembrie – Discursul președintelui, Președintele și golful, Analfabetul funcțional, Conducătorilor noștri, 4 Noiembrie – Ziua Bunului-simț, Palatul Parlamentului, Palatul Victoria, Palatul Cotroceni, 16 Ianuarie – Ziua Statului Degeaba, Chestie de imagine, Gândire pozitivă, Unui ministru în funcție etc.), mersul anapoda al economiei românești (Premoniție), infractorii (Infracțiune), birocrăția în așteptarea digitalizării (Sustenabilitate temporară), hibeile canalelor de televiziune (La un post Tv, Știre bombă de Paști, Indignare, Concluzie etc.), relațiile conjugale (Mesaj de la nevastă, Avem telefoane identice, Curiozitate, Vindecarea de nostalgie, Răbufnirea unui soț îndurerat etc.); cert este că intransigentul Grigore Cotul nu cruță pe nimeni cu umorul său de înaltă calitate. La urma urmelor, cine se prinde e bine, cine nu se prinde tot bou rămâne.

Secțiunea a doua, *Tematice*, cuprinde teme impuse de diferite concursuri organizate de diverse localități, concursuri de unde autorul s-a întors de fiecare dată premiant. La Gura Humorului tema a fost *Smiling City*, din care îmi permit să citez *Orașul zâmbitor*:

„Atunci când urbea s-a zidit,
Spre-ai fi un zâmbet semnătura,
Eu cred că Domnul s-a gândit,
Humorului, să-i pună Gura”.

Tema *Păcăleli de azi și... ieri* o ilustrez citând *Întrebare retorică*:

„Pe acest sărac popor,
Cine poate să-l disculpe,
Dacă-nvață, de minor,
„Ursul păcălit de vulpe”?!”.

Din tema *Azi Stan, mâine căpitan* vă propun *Succesul în politică*:

„Mai toți, din jurul lui, au spus,
Aflând că l-au numit pe post:
Putea s-ajungă mult mai sus,
Dar nu-i suficient de prost”.

Definițiile rebusistice, în versuri, cele mai multe în catrene, din secțiunea a treia, *EpigRebus*, completează deliciul acestui volum. Câteva mostre: pentru NEANT: „E un vid nemărginit,/ Însă îndoileli nu-ncap/ Că a fost descoperit/ La parlamentari în cap”; pentru ȚĂȚE: „Le ntâlnești, adesea, la țară,/ Le găsești în parlament,/ Chiar oriunde pot s-apară.../ Evident”; pentru RACLE, o definiție demnă de umor negru: „Sunt modele diferite,/ Pe mărimi sau pe culori,/ Și-s din vreme pregătite.../ Poți să mori!”; pentru (A) TIVI: „E un verb ce pare-a fi/ O metodă de salvare/ Sensul său e de-a opri/ Un proces de destrămare”; pentru PĂCAT: „Chiar aicea pe pământ,/ Papa, prin a sa clemență,/ Respectând Cuvântul Sfânt,/ Îl trata cu indulgență.” și multe altele.

Poeziile, rondelurile și gazeturile din secțiunea a patra, demonstrează că autorul are talent și-n alte specii ale genului liric.

Vă invit să cetitiți și acest op al lui Grigore Cotul și vă asigur că vi se vor descreți frunțile.

Caricatură: Costel Pătrășcan

PLĂȚIȚI PENTRU
FAPTELE VOASTRE?

NU!
AICI CURENTUL,
GAZELE ȘI APA
SUNT GRATIS!

Cronică literară

Un prozator rafinat, cu personalitate

Radu Ilarion MUNTEANU

Leon-Iosif Grapini este ofițer de carieră, colonel în rezervă. Absolvent al Liceului Militar „Mihai Viteazul” din Alba Iulia și al Școlii Militare de Ofițeri Activi „Nicolae Bălcescu” din Sibiu. Absolvent al Facultății de Geografie a UBB Cluj. Fost redactor-șef la ziarul „Orizont militar”. Cetățean de onoare al localității natale Șanț (sic) din județul Bistrița-Năsăud. Are 10 volume publicate, de poezie, proză scurtă și romane, 5 premii literare.

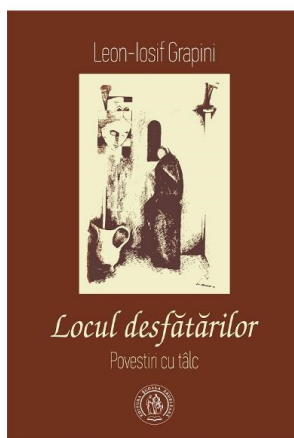
Volumul de proză scurtă *Locul desfătărilor – Povestiri cu tâlc* este cel mai recent. Produs de Editura clujeană Școala Ardeleană, 2021. Este girat, pe coperta a patra, de vocea autoritară a Irinei Petraș, care i-a urmărit cariera literară. Ca cititor, mai ales unul cu afinitate maximă pentru proza scurtă, mă socot nu doar privilegiat, ci capabil de a confirma întregul diagnostic al scriitoarei care-l girează. În continuare, încerc să ilustrez, prin prezentul raport de lectură – cititorii vor aprecia sau nu dacă este sau nu o cronică, și e cam târziu să se pretindă una de întâmpinare -, precizia textului girant.

Autorul se concentrează asupra unei lumi mai mult sau mai puțin mărunte. Pe ici, pe colo, rurale. Unul dintre procedee e personificarea personajelor care monologhează, dezvoltându-și identitatea în final: un papagal, un covor, un cal, o colecție de cărți (în povestirea care dă titlul culegerii), altele. O sperietoare chiar. Nu e un simplu joc, o simplă anecdotă, sunt chiar povestiri cu tâlc. Tâlcul e multiplu. Contextul acestor monologuri zugrăvește subtil diferențele medii. Cel mai reușit astfel de text e ultimul, metaforic dincolo de procedeu. Cititorul e lăsat, până la final, să creadă că acele cărți sunt o colecție de iubite. Nu e imposibil ca întreaga invenție narativă să fi avut rolul de a pregăti cititorul pentru această metaforă scrisă adânc.

În fine, monologul sperietoarei, dezvoltându-și identitatea căreia prilejuiește o explozie de humor auctorial, este o meditație profundă.

Uneori monologul unui personaj are identitate asumată. E adresat de un țăran bătrân vecinului de salon, care-și păstrează muțenia. Autorul nu scapă, astfel, ocazia de a comenta, din perspectivă rurală, fenomenul pandemic. *Țăranul asimptomatic* (invenție lexicală cu același humor subțire) prilejuiește prozatorului etalarea non-abuzivă, aproape didactică, a limbajului rural.

Alte povestiri reușesc a zugrăvi tablouri aproape folclorice. O nuntă satească și o clacă la seceriș. Proze picturale, fotografii rafinate dintr-un album de etnografie și folclor. Cititorul e plasat într-o subtilă ambiguitate. Nu poate decide cât e autentic, cules poate în copilărie, și cât

invenție livrescă. Aici am întâlnit în premieră absolută cuvântul *druște*. Adică grupul de fete cu rol tradițional, simetric *colăcarilor*. Personajul narator e în general dedublat. Aici începe la modul clasic, tradițional, ca prezentator al tabloului de gen, subliniat ca atare din titlu (*Invitație la nuntă*). Pe alocuri, aruncă, fugar, câte o privire către public, de după cortină. Trecând subit de la limbajul popular la cel colocvial. Pentru doar un moment. E încă un procedeu narativ personal. De altfel, volumul e relativ plin de procedee personale. Nu spun neapărat originale, ci marcă proprie.

Un alt pseudo-dialog monologal rostește un bătrân, la cârciumă, unor tineri, în *La un pahar de vorbă – Poveste pentru oameni mari*. Tocmai când cititorul observă că abundența monologurilor de orice fel ține loc de epica absentă.

Șirul textelor e condimentat de un fragment de roman. Prezentat ca fiind construit după o întâmplare adevărată. Un text straniu, fermecător.

Între atâtea texte meditative, iată și unul comic. De fapt satiric. Și realist. Povestea unui reportaj la sat. Unul dintre cele mai nespecifice, mai impersonale, dar cu utilitatea lui.

Așteptam și o povestire ai cărei eroi să fie militari. Nu putea lipsi. Dar iată, două. *Spectacol cu peripeții*. Comic. Dar la limita banalului. Și, mai consistent, *Ranița cu bucluc*. Nu poți să nu te întrebi cum ar fi scris povestirea asta maiorul Brăescu. Nu Bacalbașa.

O proză autentică, etalând știința autorului și în acest domeniu, o demonstrație de spirit, cu remarcabil humor negru, *Sicriul*.

Una dintre cele mai lungi povestiri, dacă nu cea mai lungă, cu final neașteptat, este *Fata bătrână*. O colecție de obiceiuri rurale legate de acest personaj generic, numit popular și piatra din casă.

Scriitorul adaptează tonul împrejurărilor. *Unirea, la Capătul lumii* e un requiem patetic. Cum trăiesc sătenii unei comunități ardelenesti ziua Marii Uniri.

Vorbe de la Șanț e un poem închinat graiului local al satului natal.

În fine, despre piesa cheie, *Locul desfătărilor*, am vorbit.

Una peste alta volumul e o autobiografie sentimentală sui-generis.

Pe Leon-Iosif Grapini l-am întâlnit în direct într-una dintre antologiile de proză gestionate de Horia Gârbea, produsă de Editura Neuma, în 2017. Cu piesa *La Lupu*.

Sfințirea capelei mortuare multiconfesionale

Preot paroh Vasile URECHE

Religie

Sfânta noastră Biserică învață că toți creștinii, atât cei vii, cât și cei morți, alcătuiesc o mare familie: un trup tainic, al cărui cap este Mântuitorul Hristos. Nu numai cei care trăiesc, ci și cei care au murit în credința creștină stau într-o strânsă legătură cu Hristos. Acest lucru îl arată limpede Apostolul Pavel, când spune: „Căci dacă trăim, pentru Domnul trăim; și dacă murim, pentru Domnul murim. De aceea, fie că trăim, fie că murim, ai Domnului suntem” (Rom.14;8). Deci nu numai cei vii sunt membri ai Bisericii, ci și cei morți. De aici rezultă că cei vii au datoria să rămână în neîntreruptă legătură cu cei morți, așa cum sunt mădularele trupului, care nu pot sta despărțite unele de altele. Legătura care îi unește pe membrii Bisericii este iubirea vie, lucrătoare. Iar față de cei adormiți această iubire se arată în primul rând prin rugăciunile în care cerem lui Dumnezeu iertarea păcatelor lor. De aceea Sfinții Părinți, crezând în înviere și mărturisind legătura strânsă care există între suflet și trup, au hotărât ca Biserica să facă pomenirea celor plecați din lumea aceasta, să se roage pentru ei, mijlocind pentru odihna și iertarea păcatelor lor.

În vremurile pe care le trăim este și o recomandare ce prevede că atât păstrarea trupurilor celor adormiți, cât și slujba înmormântării să se

celor adormiți sunt oseminte cu un mare grad de sacralitate, datorită credinței creștine trăite, a participării la viața Bisericii, a împărtășirii cu Trupul și Sângele Domnului, fapt pentru care edificiile sau locurile în care se fac pomeniri, precum și cimitirele sunt socotite locuri sacre.

În ultima vreme este o preocupare laudabilă ca în toate parohiile care doresc să facă un lucru potrivit pentru cei care pleacă în eternitate să se ridice capele mortuare.

Prin grija laudabilă a autorităților locale, a îngăduit Dumnezeu să se zidească și la noi o astfel de capelă, un edificiu religios secundar, care aparține comunității noastre creștine, indiferent de confesiune. Este un loc în care o să se vorbească mult despre viață, despre viața pământească, dar și despre viața de după moarte, viața veșnică. Un loc în care va fi multă durere, se vor vărsa multe lacrimi, dar întotdeauna ne vom întoarce privirile spre Dumnezeu, Cel care zice acele cuvinte pline de nădejde: „Eu sunt Calea, Adevărul și Viața”.

Astfel, în anul mântuirii 2022, în luna octombrie, ziua 21, s-a sfințit noua capelă mortuară de către Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul, înconjurat de un sobor de clerici, iar, la finalul slujbei, ierarhul a rostit un cuvânt de învățătură și i-a felicitat pe toți cei implicați în edificarea capelei, în frunte cu primarul localității, domnul Marian Forogău.

Pentru toate dăm slavă lui Dumnezeu și cerem odihnă veșnică înaintașilor noștri!

face în condiții de maximă siguranță și igienă.

Păstrarea sicriului și săvârșirea slujbei de înmormântare nu se cuvin să fie făcute în condiții improprii, deoarece, pentru noi, creștinii, trupurile

Florina Cușmir – Între poezie și pictură

Florina Cușmir: M-am născut în comuna Șanț, am 24 de ani, am absolvit Comunicare și relații publice, nivel licență, la Facultatea de Științe Politice, Administrative și ale Comunicării, UBB, apoi m-am îndreptat spre un masterat la Universitatea de Artă și Design din Cluj-Napoca, în Practici Curatoriale Contemporane. Scriu poezie din clasele gimnaziale, iar în liceu mi-am descoperit pasiunea pentru artă, creând lucrări în acrilic și ulei. Încă de la finalizarea facultății, lucrez în Social Media Marketing, reușind să-mi folosesc simțul creativ și în promovarea diverselor branduri în mediul online. Cred că arta este cheia care ne deschide mințile și inimile spre ceea ce nu este simplu de înțeles în viață și că doar prin cultură putem crește ca oameni și ca societate.

Metamorphoză în cuțit

Cold _ warm echoes

Regeneration

târziu

dacă mi-ai fi spus
acum câțiva ani
n-aș fi crezut
că poate fi târziu
atât de devreme

cea mai reală iluzie

trăiești demult
la limita dintre două apusuri
și-mi spui cu blândețe că
iubirea poate fi cea mai reală iluzie
pe care o trăim conștient

nu te condamn
dar niciodată n-ai știut
să calculezi distanța dintre sufletele
noastre
mereu ai crezut că soarele care apu-
ne
e doar un actor prost
ce trage cortina în urma lui
și trage ultimul fum din țigara altuia

degeaba

„ce faci atunci când
îți dai seama că iubirea
nu există în lumea
în care trăim noi”

au fost ultimele cuvinte
pe care le-am auzit
înainte să mă trezesc
și mă întreb
cum ar fi dacă
nu iubeam niciodată
și trăiam așa
de la o clipă la alta
degeaba

pânze de păianjen

ai simțit vreodată
că toate pânzele de păianjen
pe care le-ai construit
în tine
se rup
la prima ploaie

și o iei de la capăt
și îți dai seama

că oamenii
sunt vulnerabili
și proști
și ai nimănui

tot ce își dorește o femeie

cel mai mult îmi plăci
când dormi
pentru că taci
și respiri încet
așa cum își dorește de fapt o femeie
de la un bărbat
să tacă și să respire încet

despre dor

sunt convinsă că dorul
e ultimul simț
care dispare
sau poate nu dispare niciodată

rămâne acolo ca o rană
ce nu se mai vindecă

indiferent de câte ori mori

Metamorphosis (1)

Bipolarity

Eternally feminine

Metamorphosis (2)

Copil în lumină

Metamorphosis (3)

Picturi:
FLORINA
CUȘMIR

Composition

Housewife

Fertility

1 Decembrie 2022

ROMÂNIE, COLȚ DE RAI

În cinstea zilei de 1 Decembrie, la Centrul Cultural „Dimitrie Gusti” din localitatea Șanț, conducerea Școlii Gimnaziale „Enea Grapini” a organizat expoziția *România, colț de rai*, cu lucrări ale talentatelor eleve **Hădărău Alexia Ioana, Filipoiu Bianca, Anton Iulia Maria, Cotul Dana Miruna și Unguroiu Larisa Valeria**.

La vernisajul expoziției au fost prezenți primarul comunei Marian-Viorel Forogău, preotul paroh Vasile Ureche, dascăli și elevi ai Școlii Gimnaziale „Enea Grapini”, părinți și bunici ai tinerelor artiste, funcționari ai primăriei, alți membri ai comunității locale.

Reghina Leontina Horga -
directoarea Școlii Gimnaziale
„Enea Grapini”, Șanț

Cotul Dana Miruna

Hădărău Alexia Ioana

Filipoiu Bianca

Filipoiu Bianca

Cotul Dana Miruna

Filipoiu Bianca

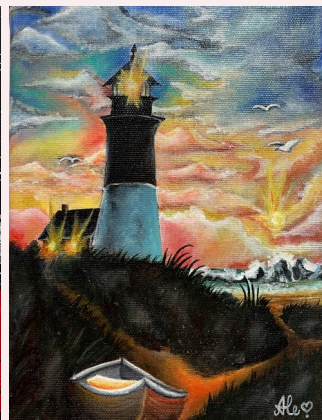
Anton
Iulia Maria

Hădărău
Alexia Ioana

Imagini de la vernisajul expoziției

Unguroiu Larisa Valeria

Hădărău Alexia Ioana

Unguroiu Larisa Valeria

Anton Iulia Maria

LIVIU REBREANU – 137 de ani de la naștere (1885-1944)

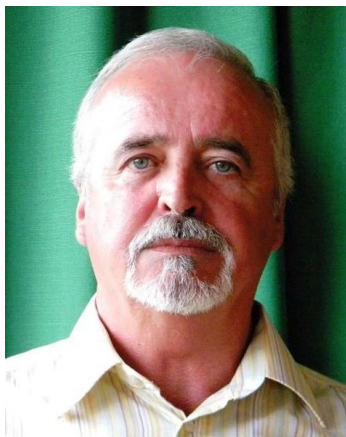
Iacob NAROȘ

Mihai Zamfir, profesor de stilistică, istorie literară și literatură comparată la Facultatea de Litere a Universității din București, reexaminează scriitorii cunoscuți prin ochii cititorului de la început de secol XX. Primează, așadar, valoarea estetică a textului și apoi celelalte criterii (istorie, anecdotică filozofică sau politică). E vorba de o istorie stilistică a literaturii române, se urmărește adevărul esențial al fiecărui autor în parte, specificul lui și unicitatea operei. Să vedem cum este privit Rebreanu, mai ales că despre stilul lui au fost atâtea păreri contradictorii. Volumul se intitulează *Panorama alternativă a literaturii române*, Ediția a doua, volumul I., Editura Cartea Românească și Polirom – *Critică și istorie literară*, 2012 și 2017. Rebreanu apare la p. 217-233, având un motto semnificativ: „Arând pe ogorul romanului”.

Uimitor în timpul vieții și după moarte, Rebreanu, încă mai stârnește perplexități, calificarea lui ca mare romancier e valabilă și astăzi. O biografie atipică - născut la margine de Transilvania, într-o familie săracă, Liviu a obținut faima numai printr-o muncă îndârjită și o ambiție de mic spre a deveni scriitor. A îndurat ani de internat ca elev de gimnaziu și liceu în limbă străină, apoi rigorile Academiei Militare de la Budapesta, ca să ajungă, la 21 de ani, ofițer. Atras spre literatură, începe să scrie în limba maghiară. Arestat dintr-un motiv dezonorant (nereguli financiare), va abandona uniforma, va trece în „țară” și, la 24 de ani, în 1909, va începe o nouă existență. Se poate ca inconștient, acesta, ca să-și împlinească destinul și visul în care doar el credea, să-și fi provocat el însuși ieșirea din armată.

La București, sărac lipit, fără relații, de unul singur, practică jurnalismul. Va progresa ajungând unul dintre cei mai cunoscuți scriitori, și bine remunerat și personalitate deplină a culturii (academician, prozator tradus în 16 limbi, lăudat de critică la modul superlativ etc.).

Biografia sa e de alură balzaciană, stăpân pe limba maghiară, cunoscător de germană, Rebreanu a învățat târziu o limbă română convenabilă. De aceea, n-a fost lăudat „de stilul frumos”, pentru el, scrisul era „ca aratul pe câmp”. A progresat treptat, când a

trecut de la nuvelă la roman, stăpâna o limbă română proprie, cenușie, dar exactă. Din 1919, se îndreaptă spre citadin, avea experiențe stranie (armată, închisoare, dar și satul nășăudean de care s-a rupt nevindecabil).

Aceasta se vede în nuvelele clasice cu atmosferă tragică sau deprimantă: *Răfuiala* – crimă din gelozie; *Nevasta* – femeia, torturată de bărbatul tiranic, care se bucură de moartea lui; *Proștii* – istoria tristă a unor țărani care pierd trenul din vina răutății personalului gării; *Ofilire* – sinuciderea unei fete înșelate de

iubit. O tematică diferită cultivă Rebreanu ca bucu-reștean: lumea măruntă a orașului (micii funcționari, hoți, prostituate etc.), drame inspirate și după spiritul cehovian din care traduce volumul de nuvele *Gura lumii* (1916). Celelalte proze scurte sunt doar *exerciții*; în timpul războiului prim, a scris două nuvele reușite: *Catastrofa* și *Ițic Ștrul, dezertor*. Așadar, cele mai reușite sunt narațiuni de tip străvechi, simple compozițional, cu personaje-prototipuri. Când trece în mediul citadin e mai puțin reușit, așa se va întâmpla și cu romanele. *Calvarul* – ce face trecerea spre roman este considerată de critic „ca o nuvelă descusută”.

Ion (1920) – cel mai bun roman de tip european, social, anti idealist, purtător de mesaj pesimist, de tip schopenhaurian, roman tipic, de *belle époque*, ce ne arată un peisaj social fără fard, personaje strivite, dominate fără scuză. Romanul e și o epopee cu suflu specific și geografie imaginară, spațiu mioritic și timp etern, repetabil la infinit. Ansamblul comunității umane (căsătoria, iubirea instinctuală), satul ca atare e un nucleu restrâns și autarhic, condus după legi veșnice, ostil intelectualilor, administrației locale, negustorilor și cărciumarilor. Din satul potopit de căldură se disting personaje-prototip: Vasile Baci – avariție ancestrală; George – naivitatea obtuză; Florica – senzualitate triumfătoare; Ana – femeia-victimă asuprită de toți; Glanetașul, tatăl lui Ion – țăranul petrecăreț și lenes; Zenobia – nevasta aprigă și autoritară; învățătorul Herdelea – funcționarul amărât; fetele Herdelea, Laura și Ghighi – inocența vârstei; Titu Herdelea – tânărul cu faimă de poet; popa Belciug – bătrânul egoist și retras.

Ion – personajul central, bruta insensibilă, asemena lui Ahile, eroul arhaic dă dovadă de eroism amoral, fără milă, dar harnic, inteligent și impunător, impulsiv, necontrolat; se ia după instinct, moare ca un semizeu. Îi privește ca inferiori pe intelectuali, dovadă că renunță la școală. Intelectualii frapază, sunt marginalizați.

Pădurea spânzuraților – roman în patru părți sau secțiuni, cu Apostol Bologa, un personaj dilematic, deoarece are incertitudini abisale, nu reușește să împace credința cu revolta, naționalismul funciar cu universalismul, vitejia cu lașitatea, apartenența la Imperiu cu condiția sa de român persecutat. Secțiunile sunt împărțite în capitole compuse din paragrafe contrastante, sunt prinși în acțiune orășeni din târguri ardelenești, pasionați de politică, ofițeri și soldați, țărani de diferite naționalități din Transilvania. Ne miră, zice criticul, liberalismul politic din Ardeal, conversațiile dintre ofițeri, apologia comunismului din Rusia prin locotenentul Gross. La casina din Parva, intelectualii discută despre revoluția din Rusia și ideologiile europene.

Răscoală – e catalogată ca fiind epopeică, cu o mulțime dezarmantă de personaje individualizate prin câteva detalii. Sunt reușite episoadele din mediul rural, Amara, dar și lumea micii burghezii bucureștene, cât și cei din înalta societate (boierul Iuga, Titu Herdelea, Nadina și Grig), pulsația mulțimilor anonime. Petre Petre este catalogat ca: „ciudată și întunecată figură”, Titu Herdelea are „puseuri erotice”, iar Rebreanu ne apare neutru, astfel că romanul pare un fel de Iliadă domestic-burgheză petrecută cândva în noaptea timpurilor.

Adam și Eva – roman de nivel secund, se preocupă de filozofia reîncarnărilor succesive, dar expusă naiv și nebulos, plus considerații de ordin filozofic „brumoase”. De apreciat nuvelele ca atare, în special cele de istorie antică și mitică. Se amintește inspirația lui Rebreanu după Flaubert (*Salambo*). Scrisul lui Rebreanu capătă astfel o dimensiune universală, dar când autorul iese din formula epopeică, romanele își pierd strălucirea.

Romanele *Ciuleandra*, *Jar și Gorila* sunt considerate parțial reușite, iar *Crăișorul Horia și Amândoi* – rebuturi. De menționat observația că, atunci când autorul face analiza unei personalități, are șanse mai puține de reușită.

Rebreanu s-a autoiluzionat că ar fi un romancier „total”, că n-ar fi teme interzise pentru el. Ca

stilist, el și-a însușit maniera romancierilor europeni din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Scriitorul nu idealizează pe nimeni, dar găsește maniera proprie de a se pune pe aceeași lungime de undă cu anumiți eroi. Este memorabilă următoarea scenă: metamorfozează iarba cosită într-o femeie învinsă ce-și privește bărbatul și stăpânul. Natura se acordă cu sentimentele eroilor, subtil. Stilul indirect liber e prezent și domină cu autoritate. Lexicul folosește neologismul natural, culoarea e cenușie, dar multicoloră, în unele romane se continuă linia Flaubert-Maupassant-Zola. Peste romanul *Ion* plutește un aer de dezastru, care l-a speriat pe Nicolae Iorga. Limbajul e puțin tranzitiv, analiza psihologică nu-i iese totdeauna autorului, realitatea e surprinsă mai bine prin gesturi decât prin comentariu.

Piesele de teatru au valoare strict documentară, notele de călătorie sunt șterse, fără nerv, dar de bun simț. *Jurnalul e extravertit*, soluția stilistică are o linie proprie, uneori e căutat atemporalul. O notă pozitivă o au dialogurile cu un real simț dramatic, plus scenele de ansamblu ce sunt unice în literatura noastră.

Iată cum dintr-un publicist vag, pururi în căutarea de combinații lucrative, himeric, boem, de blondul culorii vântului, confident

secund, dar care prin apariția miraculoasă a romanului *Ion* a devenit un om învestit cu o autoritate incontestabilă, cu mașină la scară, președinte aproape inamovibil al Societății Scriitorilor Români etc. (E. Lovinescu, *Memorii, II, capitolul VIII*).

De remarcat originalitatea și modernitatea criticului cultivat și subtil care, pe 16 pagini de format mare, ne sintetizează esența operei lui Rebreanu pe înțelesul multora dintre fanii lui. G. Călinescu în a sa *Istorie monumentală* îi acorda lui Rebreanu doar 6 pagini de format uriaș, plus 42 de referințe complementare. N. Manolescu în *Istoria critică a literaturii române*, Editura Cartea Românească, Ediția a II-a, 2019 – ne vorbește despre Rebreanu pe 10 pagini, format mare, plus 50 de referințe adiacente.

Astfel că noi, cititorii de ieri și de azi, cred că și cei de mâine, nu putem decât să fim mulțumiți cu aceste trei mari puncte de vedere, în așa fel încât să-l înțelegem pe Rebreanu așa cum a fost și cum va fi pe mai departe, adică întemeietorul romanului românesc modern.

Medalion

Regina Elisabeta alias Carmen Sylva

Icu CRĂCIUN

(Urmare din numărul trecut)

Chiar dacă sunt lipsiți de griji materiale, și regii sau reginele sunt supuși aceluiași încercări și tragedii umane, aceluiași lovituri ale destinului și fragilității interioare aidoma celorlalți oameni. Literatura Carmen Sylvei (pseudonimul latin cu care și-a semnat scrierile însemnând „cântecul pădurii”), a fost variată și fecundă; a cultivat toate genurile, „de la cântecul liric până la poema filosofică a frământărilor omenești de a ajunge la un ideal în veci neatins, apoi drama, de la cea modernă până la cea istorică mitică, în sfârșit romanul sub feluritele lui aspecte, aproape toată gama sentimentelor vibrează în opera ei” (D. Caracostea), care se încadrează în post romantismul german, nu o dată abordând subiecte locale, specifice sufletului românesc. Câteva volume de poezii au făcut-o cunoscută în rândul literaților; amintim titlurile: *Patrie, Căntece de mare, Căntece de lucrător, Mamă și copil, Balade și romanțe*, unele traduse în românește. Pentru a-i cunoaște activitatea literară (inclusiv eseuri, satire, articole avangardiste, basme pentru copii) vă propun să consultați articolul *Ce-a scris Carmen Sylva*, semnat de D. R. Mazilu, din *Revista Fundațiilor Regale* (an. X, nr. 12, din 1 decembrie 1943), unde sunt trecute 79 de titluri de cărți; cele traduse în românește le vom scrie și noi la finalul acestei prezentări.

Titu Maiorescu a publicat în 1882 articolul *Literatura română și străinătatea* în care primele cuvinte sunt de recunoaștere a aportului Carmen Sylvei la traduceri cuprinse în *Rumanische Dichtungen. Deutsch von Carmen Sylva. Mit Beiträgen von Mite Kremnitz*, cu o caracteristică *Widmung an meine Heimat*, (ediția I, Leipzig, W. Friederich, 1881; ediția a II-a în 1883, *Rumanische Dichtungen, Dritte Auflage*) cu traduceri din prietenul ei, Vasile Alecsandri, cel care a determinat-o să se descopere și a cuprins-o în cuvântul NOI, adică *Noi, poezii...*, ceea ce a făcut-o să spună cu mândrie: „Noi, Alecsandri și eu, vom trece braț la braț la nemurire”. Așadar, Regina-poetă a făcut primele traduceri din: Vasile Alecsandri, M. Eminescu, D. Bolintineanu, Al. Candiano-Popescu, G. Crețeanu, C. Conachi, Iacob Negruzzi, R. Torceanu și Th. Șerbănescu, dând posibilitatea străinilor să ne înțeleagă și să ne judece așa cum merităm. În versuri fără rimă a tălmăcit *Der Rhapsode von Dimbovitza*, cântece populare românești culese de Elena Văcărescu. Cartea care a făcut-o cunoscută în Germania a fost *Aus Carmen Sylvas Konigreich, I. Band. Pelesch Marchen* și a contribuit, la rândul ei, la cunoașterea noastră în străinătate, unde scrie despre *Vârful cu Dor, Furnica, Piatra Arsă, Jepii, Caraimanul, Peștera Ialomiței, Omul, Valea Cerbului, Cetatea Babei, Piscul Căi-*

nelui, Ceahlăul și Valea Rea, fiecare cu povestea sa, la care adaugă *Balta și Puiu*, apoi, într-o altă ediție, *Râul Doamnei și Dâmbovița*. În 1885 i-a apărut volumul al II-lea din *Aus Carmen Sylvas Konigreich, Durch die Jahrhunderte*; iată câteva titluri și din acesta: *Fiica lui Decebal, Insula Șerpilor, Dragomira, Bucur, Mama lui Ștefan cel Mare, Movila lui Burcel, În Vrancea, Meșterul Manole, Miorița, Șalga, Doncilă, Opișan, Pietrele Doamnei, Petru Cercel, Mihai Copilul, Bogdan, Constantin Brâncoveanu, Jianu, Călugărița, Moșul și Baba, Robii, Neaga, Căderea Vidinului și Cum a găsit Alecsandri baladele*. Dacă traducerile din opera sa s-ar fi făcut la timp și masiv de niște tălmăcitori talentați ca: G. Coșbuc, Șt. O. Iosif, mai târziu, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Eliza S. Mândrescu, Mărgărita Miller-Verghy, Adrian Maniu (acesta, traducând un volum din poeziile Carmen Sylvei), alta ar fi fost soarta creației sale. Mă gândesc la volumul despre teatru antic *Les desux masques* al lui Paul de Saint Victor, tradus de Carmen Sylva în germană; de aceea a și scris în poemul *Regina*:

„De ce v’ăți pierde vremea voi
Citind ce scriu? Degeaba toate
Abia când voi fi moartă, poate,
Mă veți vedea ce-am fost, spre-a zice:
A fost aproape om ca noi.
Păcat. A fost Regină”.
(trad. George Coșbuc)

Dar ea n-a tipărit numai traduceri, ci și lucrări originale. Înainte de căsătorie, în jurnalul său din 1869, nota că divinitatea a înzestrat-o cu darul poeziei, însă, „Providența îmi va păstra oare, în bunătatea ei, darul poeziei? se întreba retoric. Veghez asupra acestui dar ca asupra unor moaște și mă silesc să nu alunec într-o mândrie deșartă. Ceea ce mă rog este să nu scadă cu vârsta și să păstrez frăgezimea sentimentelor necesare pentru a-mi pune tot sufletul în versurile mele”.

Specific Carmen Sylvei este faptul că a redat complexitatea sentimentelor materne, raporturile dintre copii și părinți, proclamând primatul maternității, mama fiind izvorul vieții. Ideea aceasta este ilustrată într-una din cugetările sale: „Este dat uneori femeii să trăiască sub formă de sentiment conceptul de Dumnezeu, în ceasul miraculos, înfiorător pentru că e vecin cu moartea, al creației, în explozia de încântare, când viața nouă îi prinde sânul și când îi este scris a fi izvor de viață. Este o încântare fără margini, cununa vieții.// Numai bărbații cred că dragostea este cel mai înalt dintre sentimente, dar ce-i iubirea aceasta fără de maternitate!// De aceea bietele femeii sunt total înșelate, când egoismul și lăcomia bărbaților le răpește maternitatea și le osândește la câștigul aspru, sec și uscat al pâinii.// Mama știe

de ce și pentru ce se roagă și rămâne împietrită ca Niobe când ruga nu e ascultată, căci are credința că rugăciunea trebuie să-i deschidă cu forța cerul, să cucerească lumile și să găsească pe Dumnezeu, oriunde și oricine ar fi.// La urmă, biata femeie nu-l află, se mai roagă, mai nădăjduște, mai luptă și gândește că ea și neîndemânarea ei poartă vina că glasul ei nu este ascultat.// Da, și fericirea mamei este pământească fericire, cu dureri nemaiauzite, de nespus, de nedescris, căci nicio mamă nu-și descrie durerea și numai o mamă poate s'o înțeleagă". (citată după D. Caracostea, *Dinastie și creativitate. Omagiu Carmen Sylvei*, în *Revista Fundațiilor Regale*, an. X, nr. 12, din 1 decembrie 1943, pp. 492-493). Deosebirea de esență dintre bărbat și femeie continuă astfel: „De la aceasta bărbații sunt excluși. În templul acesta, ei nu intră, chiar dacă se descaltă.// Da, mamele știu de apropierea lui Dumnezeu în strâmtorarea lor, în chiotul lor de bucurie, în împreunarea mâinilor pentru rugăciune, în desnădejdea lor.// Nici un bărbat nu poate purta în pieptu-i șapte săbii, dar fiecare femeie.// Niciodată o femeie nu va crede în fericirea pământească decât în clipa unică în care primul copil sugă viață la pieptul ei. Aceasta-i singura fericire curată pe pământ, răscumpărata cu apropierea morții care parcă dispare în încântarea acestui ceas.// Ea a învins doar moartea în acea clipă și a dăruit viață. Ea e biruitoare peste grozăvia de care tremură toată făptura.// Da, atunci ea simte c'o atingere degetul lui Dumnezeu, atunci ea știe că pacea se coboară peste ea și că pământul se găsește departe sub ea, căci ea însăși este pământul, ea însăși o forță a naturii, căci n-a fost înfrântă, ci a biruit.// ... Dragostea dintre bărbat și femeie este cu totul trecătoare, ea durează în tăria și plinătatea ei, o clipă. Dragostea de mamă crește de la ceas la ceas și nu scade într'un secol, supraviețuind bătrâneții, rătăcirilor, păcatului, morții, pe când iubirea trupească poate să se stingă în chip miser, într'un căscat. Cum de i se înalță astfel de imnuri! Lucrul pare de neînțeles, dacă se compară cu adâncimea fericirii de mamă, cu durerea mamei și puterea de creație maternă.// ... Dumnezeu se întrevade întotdeauna puțin prin mijlocirea mamei, în apropierea, în dulceața ca și în seriozitatea ei severă" (*Geflusterter Worte*, III, *Insomnia*, 1922, pp. 29-33, citat după D. Caracostea, articol din R. F. R., amintit mai sus). Sub aceste opinii este construit romanul *Deficit*, publicat în 1890; este vorba de tragedia unei mame care încearcă în zadar să salveze pe fiul său mânat de instinctele destrămării. Romanul *Astra* a fost scris în colaborare cu Mite Kremnitz. Drama *Meșterul Manole* a fost reprezentată cu mare succes la Viena, dar și la Londra, *Mărioara* la Praga și Nurenberg, *Neaga* la Stockholm, toate cu subiecte românești. Poemul *Iehovach* a fost tradus în franceză de către Elena Văcărescu.

Fire aleasă și sensibilă, Carmen Sylva a

știut să îmbine balada cu romanța, atmosfera de cântec liric cu narațiunea epică. Temele ei preferate sunt: iubirea de mamă, prietenia, atmosfera bucolică de la casa părintească etc. Câteva poezii poartă titlul *Mama* (tradusă de A. Toma), *La sânul mamei*, (tradusă de G. Coșbuc), *Rugămintea* (care începe cu versul „Mai ia-mă'n poală, mamă dragă”, tradusă de G. Coșbuc), *Mama Patriei* (tradusă de Șt. O. Iosif) etc. Tristețea nedefinită se asociază cu esteticul, regăsindu-se adesea în versurile sale:

„Trecui încet prin toată casa
Când zorile se arătară, -
Privii în jur, privii afară:
Acolo-i un pat, acolo e masa.

În totul respiră o taină –
Un suvenir duios mă prinse,
Iar inima încet cuprinse
De doliu'ntunecata haină”.

(trad. Ilie Ighel Deleanu)

Esența poetică a autoarei este dată de acest mister care învăluie lumea exterioară. În multe poezii predomină descrierea specifică pastelului cu peisajul său exterior, care se interiorizează și se umanizează. Din volumul *Cântece de mare* cităm poemul *Genua*:

„În liniște țărmul se pare adormit,
Iar marea voioasă albastră se pare,
În valuri e aur, de soare topit –
Cât ochiul străbate e mare, tot mare.

Orașul cu turnuri stă, mândru, să-

tul,

Nimic nu-i sunt anii cei mulți, ce sburără,
Și pare că mișcă, - nu-i e îndestul
Sub el ce cuprinde, să crească-ar vrea iar.

Sdrobită de jale venit-am la țărm,
Aici tot e mândru și liniște este –
Voiam c'a mea jale și doruri să sfârm
Să simt cum spre vieață mă'ntorc ca'n poveste.

Dar, tristă, trecut-am pe lângă frumuseți:
Eu vin de pe margini de triste morminte,
Acolo'n lumină, de farmec te'mbeți,
Acolo e țărmul plăcerilor sfinte”.

Unele poezii din volumul *Balade și romanțe* evocă scene din Războiul de Independență, unde turcii sunt zăgăviți cu milă, compasiune și mărinimie nobile, creștine:

„Un lung convoi de umbre
Din Plevna a trecut,
Sunt Turcii cari în lupte
Răniți, prinși au căzut;
Desculți și numa'n sdrențe,
De foame ofiliți,

Le tremură tot corpul –
Viteji nenorociți!

Spre Dunărea măreață
Cu toții au pornit,
Sunt mii ce pier în zarea
Pustiului cumplit.
Deasupra-le trec norii,
Goniți de-al nopții vânt;
Se pare că le-ar spune
De milă un cuvânt.

În jalnica tăcere
Se pierde-al lor pas.
Pe câmpul plin de nea
Cadavre au rămas;
Deasupra corbii zboară
Prin tristul cimitir,
În care defilează
Al prinșilor lung șir”.

(trad. Ilie Ighel Deleanu)

În volumul *De prin veacuri* a cântat vitejia bărbaților și virtuțile femeilor române. De altfel, în operele sale literare întotdeauna a căutat să înalțe femeia pe un pedestal binemeritat. De pildă, în drama *Ullranda*, eroina își răzbună logodnicul ucis mișelește.

Peisajul românesc, cu sălbăcia munților a atras-o în mod deosebit în scrierile sale; Bucegi, Ceahlăul, Vrancea, Rarăul, văltoarele Bistriței, Dunărea, Marea Neagră predomină în paginile sale descriptive. În textul „București” a descris portul și jocurile țărănești, în special „Călușorul”, „un joc vechiu românesc ce derivă din jocul antic al lui Saturn, căruia păstorii caută să-i ascundă, că i-au furat pe Jupiter, spre a nu-l mânca și pe el ca pe ceilalți copii”, după care scrie: „Poporul român își exprimă totul prin joc: bărbații joacă între ei și femeile între ele. Soldații, în cazărmi, găsesc totdeauna câte o vioară, un fluier ori un cimpoi, spre a cânta de joc. În războiu, după marșurile cele mai obositoare, sub gloanțe și obuze, jucau într’una, bătându-și joc de ele, până ce vreunul din jucători cădea trăsnet. Veselia lor nu conținește nici în spitale. Răniții petrec născocind fel de fel de comicării, spre a-i face să râdă pe tovarășii lor de suferințe”. De altfel, despre sosirea pentru prima dată în țară nota: „În toate orașele și satele mi se făceau primiri și ochiul nu mi se mai sătura de bogăția culorilor sub cerul orientului care era în ziua aceea albastru ca peruzeaua și care cădea seara într’o culoare galbenă și strălucitoare plină de pulbere de aur, la apusul soarelui, de două ori mai mare decât aiurea. În lumina curată dela sfârșitul lui Noemvrie, pe câmpii aceia frumoși, onduțați, pe pământul acela negru care fără osteneală dăduse bogății, așteptând să i se ceară și mai multe, pe groasa pulbere albă a drumurilor largi, croite de nepăsarea căruțelor, peste tot se vedeau, cu nuanțe vii, veșmintele țăranilor, grămădiți ca să mă primească: cămăși uimitor de albe, cusute scump cu roșu, negru și cu fir; vâluri ușoare de pânză albă, de mătăasă, ca fildeşul ori ca șofranul; fuste roșii ca macul, ori ca drojdiile de vin. Se vedeau oameni cari alergau în goana micilor lor cai, slabi și iuți, cu veștimente de păr de capră ce flutura ca o

altă coamă pe spatele animalelor lor. Un cojoc brodat le acoperea pieptul, ca un tatuaj multicolor deasupra brâului, larg de trei palme care conținea un arsenal de pistoale și de cuțite. Cămașa, brodată și ea, cădea peste pantalonii de pâslă albă. Și pe capete aveau căciuli mari, de sub care cădeau pe umeri bucle de păr ca aripile corbului”. Capetele românilor aveau „o frumusețe stranie care rar zâmbea, descoperind însă, atunci, șiraguri de mărgăritare.” Și toate fețele acelea așa de noi, toate nasurile acelea aquiline, cu nări subțiri și cari se mișcau ușor, ochii aceia uimitori de mari, negri ori verzu, scânteind ca un foc închis, înfundați sub orbite și deasupra cărora se aflau sprâncene dese și drepte, cu culoarea fețelor oacheșă auriu, limbajul răsunător, uneori aspru și gutural, - vorbit cu ușurință, cu o elocvență neobișnuită, de oameni serioși, de matroane române, de copii a căror privire era limpede ca o lucire de stea – îmi făceau impresia de ceva pasionat, necunoscut în climele miezeinopți apusene”. Femeia română este prezentată într-o lumină favorabilă. În „Analele politice și literare”, din 1902, sub titlul „Femeia Română”, Carmen Sylva scrie: „Frumusețea femeii române a fost mult timp renumită. Dar nu se știe nimic despre energia, bărbăția, devotamentul ei, căci istoria acestei țări e aproape necunoscută în Europa”. Odată cu trecerea timpului, copilele de zece ani au ajuns să împărtășească grijile părinților, „știind foarte bine, că în această lume nu-i totul trandafiriu”. Regina-poetă are încredere în femeile române, cărora li se adresează cu aceste cuvinte: „Voi, care niciodată n’ați lăsat, ca țara voastră să fie copleșită de atâtea năvăliri, îi veți mai da și de aici înainte eroi ai gândului și ai săbiei, precum și mame nobile și mândre, având în ele toată vloga acestui pământ bogat și roditor care le-a născut și hrănit”. (citată după G. Bengescu, *Din viața M. S. Elisabeta*, București, 1906). Mai târziu avea să scrie: „Nu e mamă mai plină de grijă, ca mama română: e sclava copiilor săi. În vremea războiului devotamentul femeilor din țara noastră uimea mai cu seamă pe medicii străini. Unele nu plecau dela spital nici noaptea, îngrijau de bieții băieți ca de copiii lor, zicându-și că poate mâine fiii lor se vor afla în chinurile morții în mâini străine”. În legătură cu același Război de Independență, vorbind despre ambulanțele pe care le formau femeile române, zicea: „De-ași scrie volume întregi cu privire la aceasta, tot n’ași putea aminti cu destulă dreptate ceea ce au făcut femeile române în acel timp de grele încercări. Le găsim într’una la postul lor, zi și noapte, dând tot ce aveau, fără să se mai gândească, dacă ceea ce dădeau le va lipsi mâine, sau nu”. Despre firea românului s-a exprimat astfel: „Niciodată Românul nu se miră de ceva. *Nil admirari* îi e în sânge; din naștere pare că e sătul de toate; uimirea îi e un lucru necunoscut. Țăranii moldoveni, mușcați de lupi turbați, cari au fost trimiși la Pasteur, nu s’au mirat de Paris, erau ca și cum ar fi fost tot în satul lor. Moartea nu-i sperie; țăranul român moare cu lumânarea în mână, cu o nepăsare desăvârșită, cu o demnitate orientală”.

Dintre povestirile sale, cea mai citată este *Vârful cu Dor*, care are ca temă proba iubirii aplicată vieții păstorești. Ileana îi cere păstorului Ionel să se despartă toamna de oile sale și să ierneze singur pe Vârful cu Dor. Dar ea știe că dacă își va părăsi oile va trebui să moară de dorul lor. Zănele îi promet bogății și viață li-

niștită, dacă va rămâne cu una dintre ele, dar el le respinge. Ciobanul este blestemat și acoperit de ruinele unui castel. Este salvat de niște pitici. Fiindcă nu și-a îndeplinit datoria, din pricina unei femei, este pedepsit să rămână pe vârful muntelui. El nu uită că Irina „l-a trimis la moarte cu zâmbetul pe buze”. Una dintre ieie îl sărută, zicându-i: „Eu sunt dorul! Al meu ești! Buzele mele le-ai sărutat și alte buze nu vei mai săruta niciodată!”, după care se preface în stâncă. De dorul Irinei, el va muri și va fi îngropat pe acel vârf de munte, botezat „Vârful cu Dor” (citările sunt după traducerea lui Liviu Rebreanu). În *Fiica lui Decebal*, *Mama lui Ștefan cel Mare* sau *În Vrancea*, din volumul *Durch die Jahrhunderte*, autoarea descrie cu patos dramatica luptă de apărare a pământului strămoșesc, vitejia și curajul românilor, precum și virtuțile femeilor române. În *Fiica lui Decebal*, personajul central preferă să-și curme viața decât să cadă în mâinile învingătorilor. Demnă de amintit este și *Domnița Bălașa*, una din fiicele lui Constantin Brâncoveanu, cea care și-a dat seama că bogăția aduce nenorociri și ca atare a construit spitalul și biserica ce-i poartă numele. Să nu uităm curajul Veniaminei din nuvela *Călugărița*, ori pe fiica de țăran, Păuna, care și-a pus mai presus de toate dragostea pentru patrie decât pe cea de logodnică; ea se mândrește cu soțul ei orb, întors învingător din luptă. Cine va citi *Leidens Erdengang* va constata că femeia este cea care suferă și poartă durerea; trebuie să se știe că principala sa temă de inspirație i-a fost suferința. (a se vedea și eroina din *Puiu*, un alter ego al Carmen Sylvei). Soacra din *Die Schwiegermutter* este un personaj de rară noblete sufletească, aidoma Leoniei din *Es Klopft*, cea care își închină viața operelor de binefacere pentru săraci și copii orfani. Margot din romanul *Astra* duce o viață fără de prihană, curată, se jertfește, la rândul ei, pentru familie. În *Feldpost*, Gerta este devotată îngrijirilor răniților, iar minciuna pur și simplu o revoltă. În *Deficit*, o mamă se sacrifică pentru fiul ei adorat, iar în *Les pensees d'une Reine* autoarea poetizează iubirea maternă. Curajul femeii este slăvit și în *Sola* și așa cum aminteam mai sus în *Femeia Română*. Sufletul ei este descris ca un amestec de puritate și orgoliu, de un strop de vanitate și de multă demnitate.

În 1888, Academia Franceză i-a acordat Premiul Botta pentru volumul „Cugetările unei regine” (tradus și în alte limbi), iar în 1890, în Regatul Unit, a primit titlul de „Bard al Scoției”.

Transcriem, mai jos, cărțile mai importante ale Carmen Sylvei, o parte scrise împreună cu Mite Kremnitz, Elena Văcărescu etc., sau articole, traduse în românește (câteva în alte limbi) așa cum le-a prezentat D. R. Mazilu în *Revista Fundației Regale* (an. X, nr. 12/1943), cu titlul *Ce-a scris Carmen Sylva?*; pentru cei interesați de opera sa în alte limbi, pot consulta această revistă.

Vârful cu Dor, Rumanische Balade, In drei Theilen,

Text de F. de Laroc, Muzik von Zdislaw Lubicz, București, Tip. Curții, F. Gobl, 1879 [cu texte în limba germană pe paginile din dreapta, iar în paginile din stânga, în fața textului german, traducerea românească] *Vârful cu Dor*, Baladă română, În trei părți, Text de F. de Laroc, Muzica de Zdislaw Lubick, Traducere română de M. Eminescu (După aceste două versiuni, urmează traducerea în limba italiană de L. F. Paganini/ *Vârful cu Dor*, păstrată la BAR ms. 2254, f. 125a, a fost publicată de Ilarie Chendi în M. Eminescu, *Poezii postume*, ed. II, București/ Minerva, 1905, p. 238 și de A. C. Cuza în M. Eminescu, *Opere complete*, Iași, Lib. I. V. Ionescu și N. Georgescu, 1914.

Rumanische Dichtungen, ed. I cu adause de Mite Kremnitz, Leipzig, W. Friederich, 1881; ed. A II-a în

1883, *Rumanische Dichtungen*, Dritte Auflage, cuprinde traduceri din: V. Alecsandri, M. Eminescu, Iacob Negruzzi, D. Bolintineanu, Teodor Șerbănescu, Al. Candiano-Popescu, G. Crețeanu, C. Conachi, R. Torceanu, Bonn, Emil Straus, 1889. F. C. I. 2722 B și 2734 B. – *Rumanische Dichtungen*, în „Kleine Bibliothek”, Bukarest, Institut der graphischen Kunst, Carol Gobl;

Der Ring und der Schleier (Inelul și năframa) de V. Alecsandri. *Ștefan's des Grossen Mutter (Mama lui Ștefan cel Mare)* de Bolintineanu etc).

Les pensees d'une Reine, Preface par Louis Ulbach, Paris, Calmann Levy, de l'imprimerie P. Mouillot a Paris, 1882. – Id. Ed. Din 1888. Calman Levy, Paris [lucrare premiata, în 1888, de Academia Franceză cu Le prix Botte], B. A. R. I 61403 II. 117024 și I. 116579, F. C. I. 2727 B. – Id. manuscrisul 4790 al B. A. R. iscalit de autoare, provenit de la Pierre Loti. – *Cugetările unei regine*, traducere de I. C. Crăciun, Iași, 1882, B. A. R. I 43720. – Id. traducere de Al. Pencovici, Imprimeria Statului, București, 1889. Id. traducere de Leopold Stern, Bibl. Lumen, nr. 52, București, 1910. – B. A. R. I 20152, *La foyer de lumiere*, (Pensees d'une Reine), F. C. I. 21585. – *Vom Amboss*, (Cugetările unei regine), Bonn, Emil Strauss, 1890. B. A. R. 105762, F. C. I. 27573. – *I pensieri di una Regina*, traduzione della Basa Viollette Montel Neuschatz, Roma, 1910. B. A. R. I. 20245.

Pelesch – Marchen, mit 3 Illustrationem und Facsimile, Bonn, Emil Strauss, 1882. [Cuprinsul: *Peleşul*, *Vârful cu Dor*, *Furnica*, *Piatra Arsă*, *Jepii*, *Caraimanul*, *Peștera Ialomitei*, *Omul*, *Valea Cerbului*, *Cetatea Babei*, *Ceahlăul*, *Valea Rea*]. B. A. R. I. 116553; F. C. I. 2736 B. – Id. ed. Din 1883, 1886, 1888, 1899. – *Poveștile Peleşului*, trad. rom. edit. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, București 1882. – *Contes de Pelesch*, trad. de L. și F. Salles, Paris, Ernest Leroux, 1884. F. C. I. 2421 B. – *Poveștile Peleşului*, Bibl. Șaraga, nr. 26, Iași, 1908. B. A. R. I. 116662; F. C. I. 17889. – Id. ed. Alcalay, Bibl. Pentru toți, nr. 343, București 1898-1908. B. A. R. III. 122745. – *Jepii*, repro-

după ediția din 1933, de Lucreția Carandino – Plata-mona, *Carmen Sylva*, București, 1936, pp. 260-267. – *Le pic au regrets*, Conte roumain, Montpelier, 1884. B. A. R. III. 104960. – *Vârful cu Dor*, Craiova, 1884, Biblioteca Națională, nr. 1. B. A. R. I. 51770 – *Piatra arsă sau Arsa Piatră*, traducere [în limba armeană] de Rașid, Tiflis, 1888. B. A. R. I. 116539. – *Piatra Arsă*, trad. de Simon [= V. Simionescu], în „Luceafărul”, 1904, pp. 58-59.

Puiu, Extras din Analele Academiei Române, Seria II, Tomul V, (Secția II, „Memorii și notițe”, București, Socec et Teclu, 1882, B. A. R. 15 996, I. 116440 și II. 117434. – (*Puiu, Vârful cu Dor*), trad. în revista *Illustratum Ardzgang*, [în limba armeană], Tiflis, 1890. B. A. R. III. 117500.

Die Hexe, Zu der Statue von Carl Cauer. Mit einem Titelbild, Berlin, Alexander Duncker, 1882. B. A. R. I. 116 538; F. C. I. 2738 B și 2428 B. – *Vrăjitoarea*, traducere prelucrată de V. Alecsandri, B. A. R. ms. 809, f. 9-11 și 13. – *Vrăjitoarea*, trad. de A. Steuermaier, Craiova, Institutul de editură Ralian și Ignat Samitca, 1897, Biblioteca de popularizare nr. 41.

Ein Gebet, Berlin, 1882, Alexander Duncker. – Id. ed. 1887, 1897, 1904, B. A. R. I. 116 526; F. C. I. 2430. – *O rugăciune*, trad. de Fluor. Carp [= Constantin Moraru], Cernăuți, 1887. – Id. trad. de B. Marian, în Biblioteca pentru toți, nr. 223 (f. a.).

Jehovah, Leipzig, Wilhelm Friederich 1882. – Id. ed. Bonn, 1883, Emil Strauss. B. A. R. I. 116506, I. 116524; F. C. I. 26387 m. – *Jehovah*, versiune metrică di Angelo Calvino, Roma, 1883. B. A. R. I. 116517. – Id. di Forditotta Goldis Ianos, Arador 1884. B. A. R. I. 116621. – *Jehovah*, Poeme Traduit par Helene Vacarescu, Paris, Alfonse Lernerre, 1887. F. C. I. – *Valuri alinate* Traducere de George Coșbuc, București, Editura Minerva, 1906. B. A. R. I. 2040; F. C. I. 6398. [Cuprinde: 43 de poezii, între care poemul *Iehova* și grupele: I. Cântece și sonete: *Trei tovarăși*, *Rătăcire*, *Cântărețul*, *Cântec*, *Luptă*, *Furtuna*, *Statuia de marmură*, *Vis*, *De-atâtea ori*, *Dâmbovița*, *Sonet*, *Regina*, *Astra*. II. Balade și romane: *Monumentul*, *Corbii*, *Înainte furtunii*, *Copacul*, *Furtuna*, *Maimuță'n colivie*, *Copilul ei* etc.]. Reproduce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 247: *De-atâtea ori*, pp. 247-248: *Pământul*, p. 248: *Cântărețul*, *Dâmbovița*, pp. 248-249: *Sonet*. – *Iehova*, primul cânt, traducere de A. Toma, în „Adevărul literar”, 1921 (Martie), nr. 16.

Mântuitorul vieții, O istorie adevărată povestită după spusa căpitanului Dearburn, București, 1882. B. A. R. I. 116524.

Handzeichnungen, [Cuprinde: *Ein Brief* (O scrisoare), *Ein Blatt im Winde* (În voia vântului), *Gauz einfach* (Simplu de tot), *Fohn Holzschmitt* (Sirocco), *Mondnacht* (Noapte pe lună), *Deutsches Glück* (Noroc nemțesc), *Meerweibchen* (Sirena), *Schlimme Geschichte* (Rea întâmplare), *Die Glücklichen* (Fericiții), *Die Blutbuche* (Sângerul), *Spuk* (Năluca)]. Berlin, Alexander Duncker, 1884. B. A. R. I. 133177; F. C. I. 2481 B și 2730 B. – *Nouvelles*, traduites de l'allemand par Felix Salles, Paris Hachette et C-ie 1886. F. C. I. 26386 m. – *Nuvele*, traducțiune de [G. Ionescu -] Gion, București, Socec, 1888. [Cuprinde: *O scrisoare*, *În voia vântului*, *Simplu de tot*, *Sirocco*, *Noaptea pe lună*, *Noroc nemțesc*, *Sire-*

na, *Rea întâmplare*, *Fericiții*, *Sângerul*, *Năluca*]. B. A. R. I. 116576. F. C. I. 2772 B.

Meine Ruh [377 poezii]. Mit einem Titelbild, Imprim. W. Drugulin, Leipzig, 1883, Verlag von Alexander Duncker, Königlichen Hofbuchhandler, Berlin, 1884. B. A. R. II. 117322. – Id. ed. din 1885, cuprinzând patru părți: *Balladen und Romanzen*, *Hohen und Tiefen*, *Mutter und Kind*, *Weltweishcit*. – Id. ed. din Berlin 1901, cuprinzând a cincea parte: *Blutstrophien*. – [Poezii] *Fericirea mamei*, *Dorul copilei*, *O rugare*, *Să nu murmurăm*, *Mama poporului*, *Gânduri triste*, *Gethsemane*, *Pentru cea din urmă oară*, trad. de P. Dulfu, în revista „Familia” 1884, nr. 31, pp. 365-366 și 1898, p. 591. *Dorul copilei*, reproducă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 230. – *Rămas bun și Sărutări de fluturi* [poezii], trad. De V. D. Păun, în revista „Vatra”, 1894, an. I, p. 622, împreună cu textul german, și în revista „Familia”, 1901. Rămas bun, reproducă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 231. – *Versuri*, traducere de poezii din volumele: *Meine Ruh* (*Hohen und Tiefen*), *Heimath*, *Balladen und Romanzen*, *Mutter und Kind*, *Meerlieder*, de T. Toma, București, Editura Socec, 1897. B. A. R. I. 116669; F. C. I. 16224. Reproduce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 238: *O, de-aș avea putere*, p. 238: *Spre cer*. – *Poezii* Traducere de Elena Poenaru, [Cuprinde: *Prietenii mei*, *Mama poporului*, *Limpezit*, *Nicodem*, *Pe cea câmpie albă*, *Cuvântul este*, *Dedicație patriei*, *Sus*, *Vechea și noua Patrie*, *Nu vă temeți*, *Prometheu*, *Teamă* etc.], București, Tipografia M. I. Niculescu et Co., 1904, [cu o biografie la sfârșit scrisă de d-na de Stockelberg]. B. A. R. I. 116613; F. C. I. 2780 B. Reproduce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 240: *Limpezit*, p. 241: *Prietenii mei*, 241: *Pe cea câmpie albă*, pp. 241-242: *Cum soarele*. – *Cinq poemes*, Traduits de l'allemand par Helene Poenaru, București, f. a. [1916]. [Cuprinde: *Mes trios amis*, *La mere du peuple*, *Un mot*, *Dommage*, *Les drapeaux*]. B. A. R. II. 47925. – *Rămas bun*, *Trei tovarăși* etc., poezii traduse de G. Coșbuc, în volumul *Valuri alinate*, București, 1906, p. 7. Reproduce de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 135. – *Moara*, trad. De Oct. Goga, în „Luceafărul”, 1904, nr. 2, p. 57; reproducă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 239.

Aus zwei Welten, von Dito und Idem [Carmen Sylva și Mite Kremnitz], Leipzig, Wilhelm Friedrich, 1884. Id. Ed. Bonn, Emil Strauss, 1886, 1888, 1898, 1899, 1901. B. A. R. I. 116548. *Le roman d'une Princesse*, Paris, Perrin et Co., 1891. B. A. R. I. 116596.

Durch die Jahrhunderte, [Volumul este o continuare a operei *Pelesch – Marchen* și este dedicat lui Vasile Alecsandri], Bonn, Edit. Emil Strauss, Leipzig, 1885. [Cuprinde: *Pietrele Doamnei*, *Mama lui Ștefan cel Mare*, *În Vrancea*, *Bucur*, *Neaga*, *Insula Șerpilor*, *Fiica lui Decebal*, *Robii*, *Dragomira*, *Constantin Brâncoveanu*, *Domnița Bălașa*, *Călugărița*, *Iancu Jianu*, *Căderea Vidinului*, *Moșul și baba*, *Miorița*, *Șalga*, *Doncila*, *Mihu Copilul*, *Oprișanul*, *Legenda meșterului Manole*, *Movila lui Burcel* etc.].

Id. ed. 1887. B. A. R. I. 116558; F. C. I. 2442 B, 2732 B și 16526. – *De prin veacuri*, trad. de L. T., Bibl.

pentru toți, 2 vol. București, edit. „Universală Alcalay”, 1894-1902. Din vol. I, Bibl. pentru toți nr. 7, reproduce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București 1936, pp. 268-278: *Pietrele Doamnei*, pp. 278-280: *Mama lui Ștefan cel Mare*, pp. 280-281: *În Vrancea*, pp. 281-288: *Insula Șerpilor*, pp. 288-290: *Moșul și baba*. – *Pietrele Doamnei*, trad. în revista „Familia”, 1885. – *Mihu le vaillant, Mosch et baba*, trad. de Pierre Loti, în „Figaro”. [Reproduse apoi în volumul *Qui frappe?* Paris, 1889]. B. A. R. I. 116562. – *Dragomira*, trad. de I. S. Spartali, în revista „Familia”, 1892. – *Insula Șerpilor* [și *Bucur*] București, „Bibl. scriitorilor celebri”, an. I, nr. 3. Ed. Steinberg, f. a. [1919], B. A. R. I 51934.

Balladen und Romanzen, II-te Auflage, Berlin, Alexander Duncker, 1885, B. A. R. I. 116556; F. C. I. 2765 B. – *Calafat*, trad. de Ilie Ighel Deleanu (n. n., o traducere a acestui poem are și Mihail Sadoveanu, publicată în *Pe Dunăre*, pp. 28-29; vezi, *Revista Germaniștilor Români*, an. V, nr. 1/1936), în *Poeziile unei regine*, București, 1897, reprod. de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, pp. 236-237. – *Versuri*, trad. de T. Toma, București, ed. Socec, 1897. – (Balade și romane) trad. de George Coșbuc, în vol. *Valuri alinate*, București, 1906. – *Corbii*, baladă trad. de Oreste, în „Floarea darurilor”, vol. II, nr. 36, 1907, p. 562, și reprodusă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, pp. 250-251.

Mutter und Kind. Zweite Auflage, Berlin, 1885, din vol. *Meine Ruh*. [Cuprinde: *Furchtet nacht, von ihr zu sprechen* (Nu vă temeți), *Mutter, Wie oft schau ich nach Deiner Thur* (Adesea mă uit la ușa), *Die Landesmutter* (Mama Patriei)]. B. A. R. I. 104232. Ib. ed. Din 1901. B. A. R. I. 105694. – *Mater Dolorosa*, trad. de Nathalia Iosif, în „Semănătorul”, 1906, p. 303, republicată în „Flacăra”, 1915-1916, p. 230, cu titlul *Fiiței mele*, reprodusă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, 1936, pp. 243-446. – (Poezii: *Mama, Dâmbovița*, trad. de Ilie Ighel Deleanu, în volumul *Poeziile unei regine*, București, 1897. – *Versuri*, trad. de T. Toma, București, ed. Socec, 1897. – *Nu vă temeți*, trad. de Elena Poenaru, în volumul *Poezii de Carmen Sylva*, București, 1904, reprodusă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 242. – (Poezii) *Adesea mă uit la ușa, Mama Patriei, Uitarea, Fechea și noua patrie, Cruce și coroană, Împărtășanie, Feți-Frumoși*, trad. de Șt. O. Iosif, în volumul *Tălmăcirii*, București, Minerva, 1909. Reproduce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, p. 252. *Uitarea*, p. 253: *Cruce și coroană*. – *Eu*, trad. de M. Cunțan, în revista „Flacăra”, 1915-1916 și reprodusă în vol. I *Din caietul vremii*, București, Editura Minerva, 1916, împreună cu: *O, ideale, Când a sosit bucuria, Aș vrea să fiu tăria, Mama țării, Parada din urmă*. Repro-

duce Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, pp. 255-256: *Când a sosit bucuria*, pp. 256-257: *Eu*, pp. 237-238: *Parada din urmă*. – În *grădina publică*, trad. de Șt. O. Iosif în „Semănătorul”, 1906, p. 303, reprod. În „Flacăra”, V, 1915-1916, p. 228, și reprodusă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, p. 254.

Anna Boleyn. Historisches Trauerspiel von Dito und Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz). Bonn, Emil Strauss, 1886. B. A. R. I. 116296.

Astra, Roman von Dito und Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz), Bonn, Emil Strauss, impr. Leipzig, 1886. Ib. Ed. din 1888, 1899. F. C. I. 2433 B. –

Astra, trad. în rom. de G. I. Ionescu-Gion, București, 1887, - *Astra*, Deuxime edition, Paris, Dedier Perrin et Co., 1891. B. A. R. I. 116 595. – *Astra*, dramă în versuri, prelucrare de N. Rădulescu-Niger, București, ed. Socec, 1905.

In der Irre, în „Nord und Sud”, 1886. – *In der Irre*, Novellen von Dito und Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz), [Cuprinde: *Ein Begrobnis in den Karpathen* (O înmormântare în Carpați), *Sei ruh Mutti* (Fii liniștită, mămițo!), *In fessen* (Însurat), *Die Schwiegermutter* (Soacra) sunt scrise numai de Carmen Sylva. În colaborare sunt scrise: *Es war ein Irrthum* (Era o greșeală), *Eine Kinder Geschichte* (O istorie de copii). Două nuvele sunt scrise numai de Mite Kremnitz: *Margarethe* (Margareta), *Neun Tage* (Nouă zile)].

Bonn, Emil Strauss, 1888. Ib. ed. Din 1890, 1900 și 1901. B. A. R. I. 116544; F.C. I. 2435 B. – *Marie* [= *Enchaîne*], trad. par A. Chevalier, Paris, Libr. Perrin ed. III, 1892. B. A. R. I. 116591. – *Trois Nouvelles – Vengeance*, de A. *Enchaîne, une enterrement aux Carpathes*. – traduite par Leo Bachelin et Jules Brun. Erreux, Charles Herisse, 1902. F. C. I. 26982. – *Une enterrement aux Carpathes*, 1890. B. A. R. II. 120591. – *Însurat* (In Fesseln), Traducere Alexandrescu Dorna, București, 1903. B. A. R. I. 111210; F. C. I. 1056 E.

Feldpost, Roman von Dito und Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz), Bonn, Emil Strauss, 1887 (I și II ed.). Ib. ed. din 1888 și 1903. B. A. R. I. 116547; F. C. I., 2445.

Das Lied, [trad. în latinește, 1887]. B. A. R. III 53959.

Pelesh im Dienst, Ein sehr langes Marchen für den Prinzen Heinrich XXXII von Reuss. Bonn, Emil Strauss, 1888. B. A. R. I. 116520; F. C. I. 2755 B. – *Robia Peleşului*, trad. de Elena Radu Rosetti, București, L. Alcalay, 1897, Bibl. Pentru toți, nr. 119. F. C. I. 18662. Reprodusă de Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva*, București, 1936, pp. 291-300. – *La Servitu del Pelesh*, Traduzione del Todesco con note, di Roberto Favo, București, 1897. B. A. R. I. 116469.

Rache und andere Novellen, von Dito und Idem (Carmen Sylva și Mite Kremnitz), Bonn, Emil Strauss,

1888. [Nuvelele *Rache*, Pablo Dominco și Horia au drept autor numai pe Carmen Sylva]. Id. ed. din 1889 și 1890. B. A. R. I. 116 565; F. C. I. 2749 B. *Vengeance*, în vol. *Trois nouvelles*, Evreux 1902. – *Vengeance*, în „*Revue des deux mondes*”, din 15 Aprilie 1892. – *Pablo Domenich*. Istorie militară. (După povestea unui martor ocular). Traducere de Th. M. Stoenescu, București 1889. B. A. R. I. 116559. – *Horia*, traducere de Lucreția Russu Șirianu, în „*Tribuna*”, Arad, 16/29 Decembrie 1907.

Cuvinte sufletești, București, Tip. Cărților bisericești, 1888. – Id. ed. București, Carol Gobl, Institut de arte grafice, 1898. – Id. în „*Luceafărul*” în 1904, p. 621. – Id. ed. în 1914, București, Bibl. Pentru toți, nr. 827. Id. de V. Mangra, Brașov, 1915. – *Seclen-Gesparche*, Bonn, Emil Strauss, 1900. B. A. R. I. 105791; F. C. I. 39427.

Lieder aus dem Dimbovitzthal, aus dem Volkesmunde gesammelt von Helene Văcărescu, Ins deutsche ubertragen von Carmen Sylva, Bonn, Emil Strauss, 1889. F. C. I. 2759 B. – *The Band of the Dimbovitza*, [Carmen Sylva et Helen Văcărescu], London, Haper 1911, F. C. I. 2450 B.

Deficit, Roman, Bonn, Emil Straus, 1890. – Id. ed. II din 1891. B. A. R. I. 116542 F. C. I. 54418. – În ziua scadenței, dramă într-un act de Haralamb C. Lecca după romanul Deficit [A fost reprezentată în Octomvrie 1904, la Teatrul Național din Iași, cu ocazia vizitei Regelui, Reginei și a principilor moștenitori]. F. C. I. 2796.

Frauenmuth, Bonn, Emil Strauss, 1890. [Cuprinsul: *Ullranda*, *Mărioara*, *Am Verfalltag*, *Dammerung*, *Loise*, *Herrn Daniels Wittwen*. Dramă în două acte: *Dammerung* = Amurg, a fost tradusă în limba franceză de Elena Văcărescu și jucată în 1889 la teatrul Comedia franceză din Paris]. B. A. R. I. 133179. – *Mărioara*, Traducere în românește de Haralamb G. Lecca, în „*Familia*” 1897, apoi în volum, Iași, 1904. [Această dramă în trei acte a fost jucată în 1897 la Teatrul Național din București și în 1904 la Teatrul Național din Iași, în 1905 la Praga și în 1906 la Nurnberg]. B. A. R. III. 813. – Id. traducere de A. Steuermann, Iași, Institutul de arte grafice, 1911. B. A. R. II. 23067, F. C. I. 2451 B. *Ullranda*, Dramă în versuri, în 2 acte tradusă de Dr. A. Steuermann, Iași, 1904, Muzica de Max von Weinziel [Reprezentată în 1904, la Teatrul Național din Iași și București]. B. A. R. I. 122014 și II. 116855. – Id. ed. din Biblioteca pentru toți, nr. 275, București, 1907. – *Văduvele Domnului Daniel*, comedie într-un act, traducere de Leopold Stern, București, 1907. B. A. R. I. 6485; F. C. I. 7814.

Visul poetului, (operă citită de Carmen Sylva în ședința publică dela 25 Martie 1890), apărută în *Analele Academiei Române*, XII, 115, I și în „*Varia literară*”, București, Carol Gobl, 1890. B. A. R. III. 62071; F. C. I. 23132. – Tradusă și publicată în *Marchen einer Konigin*, Bonn, 1901.

Handwerkerlieder, Bonn, Verlag von Emil Strauss, 1891, B. A. R. I. 105782; F. C. I. 2724 B. (Poezii): *Lucrătoare de dantelă*, tradusă de Ilie Ighel Deleanu, în volumul *Poeziile unei Regine*, București, 1897. – *Versuri*, trad. de T. Toma, București, ed. Socec, 1897. – *Cântecul țesătorului și Conversații*, trad. de Valentin Bude în „*Din lirica germană modernă*”, Iași, Tipografia Progresul, 1910.

Sola, [redactată în românește, citită la Academia Română, în ședința publică dela 1 Aprilie 1891, cu prilejul comemorării (n. n., probabil „omagierii”) a 25 de ani dela înființare, și publicat în] *Analele Academiei Române*, XIII, I. 107, 111-113 și *Anexe* 247-254, și în „*Baria* (n. n., probabil „*Varia*”) literară”, 1891, București, Carol Gobl, 1891, B. A. R. II. 104964; F. C. I. 23132.

Bucarest, în „*LeFigaro*”, Paris, 1892 în *Les Capitales du Monde* (Capitalele lumii), Paris, Hachette et C-ie, 1892. [Cuprinde și *Bucarest*]. – București, trad. de D. Stănescu, București, tipografia „*Universul*”, 1892. B. A. R. II. 76614.

Meister Manole, Trauerspiel in vier Aufzugen, Bonn, Emil Straus, 1892. [S’a reprezentat în 1892, la Viena]. B. A. R. I. 116561, II. 117833; F. C. I. 2778 B. – *Meșterul Manole*, traducere de P. Duțu, în revista „*Familia*”, 1897.

Monsieur Hampelmann, von Carmen Sylva und Lecomte du Nouy. București, Carpl Gobl, 1898 [în limbile: germană, română, franceză și engleză. Textul german reproduce în facsimile scrisul autoarei, cu caractere gotice, negru și roșu]. B. A. R. II 117025. – [A apărut în *Revista ilustrată*, Reteag, Ardeal, în 1899].

Povestea unei regine, traducere în versuri de Haralamb G. Lecca, București, 1899. B. A. R. I. 116456. – *Povestea unei Regine*, traducere după manuscrisul german de George A. Mandy, București, 1899. B. A. R. I. 116487.

Marchen einer Konigin. Mit Bildschuck von Elias-Fidus-Kado, [Cuprinde: *Visul poetului*, *Râul Doamnei*, *Umbra și sentinela*, *Povestea unei împărătese milostive* etc.]. Bonn, Emil Strauss, 1901, [Imprimat cu caractere gotice cu portretul autoarei]. F. C. I. 2783 B. – *Poveștile unei Regine*, vol. I București, Socec, 1906, [Cuprinde: *Regina milostivă*, *Stai! Cine-i acolo?*, *Râul Doamnei*, *Măriuca*, *Caleidoscopul meu*]. – *Poveștile unei Regine*, traducere de Lia Hârsu, în Bibl. Pentru toți, nr. 856. București, Alcalay. [1914].

[Cuprinde: *Visul poetului*, *Cum văd orbii*, *Carmen Sylva*, *Micul mântuitor*]. – *Povestea unei împărătese milostive*, trad. de Ana Floarea, în revista „*Familia*”, 1902, - *Carmen Sylva povestind copiilor*, Colecția clasicilor români și străini, București, Socec et Co. B. A. R. I. 110 963; F. C. I. 58061.

La femme roumaine, [făcând parte din *La beute feminine dans universe*, în „*Les Annales politiques et litteraires*”, 21 decembre 1902.

In der Lunca, Rumanisches Idylle, [cu două ilustrații colorate de N. Grigorescu] Ratisbona (Regensburg), W. Wunderling, Leipzig, 1904. [Dedicat copilului meu sufletesc G. Enescu]. B. A. R. II. 83047; F. C. I. 2791 B, 2792 B. – *În luncă*, o idilă, traducere de Horia Petra Petrescu, în „*Luceafărul*”, 1904, pp. 60, 142. – trad. de Tzigara Samurcaș, București, Socec, 1905.

Reintochters Donaufahrt, Regensburg, 1905, B. A. R. II. 91014. – Id. în rom. *Pe Dunăre*, București, ed. Socec [1905].

Cetatea orbilor, trad. în „*Tribuna*”, Arad, 19 Sempetvrie 1906.

De ce ne trebuiesc Regii? Umbra lui Ștefan cel Mare. Traducere de Leopold Stern, București, 1910. – Id. în Bibl. „Lumen”, nr. 66, București, 1912. B. A. R. I. 21673.

Ultimul ram (scrisă după moartea Regelui Carol I), trad. de Ion Al. George, în „Convorbiri literare”, 1916.

Închei această sumară prezentare a vieții și operei celei ce a fost Regina-poetă, Elisabeta, alias Carmen Sylva, cu versurile dedicate de Octavian Goga, în 1913 (suverana împlinind 70 de ani), dar pe care le-a citit de-abia în 1936, la comemorarea de la Academia Română, cu ocazia împlinirii a douăzeci de ani de la moartea sa:

„E sărbătoarea bătrâneții în care-un zâmbet de Regină.
Ne spune azi cea mai curată poveste-a firelor cărunte,
E-a tinereții sărbătoare la care-o lume azi se'nchină,
Căci niciodat' zăpada vremii
n'a nins o mai senină frunte...

O ploaie de lumină albă în larguri de pământ se'mparte,
Magia versului coboară din preajma unui tron de aur,
Și ne'ntrebăm în clipa asta ce-ți strălucește mai departe:
E oare stema Ta regală, ori cununa Ta de laur?

De lângă Rinul care-dată urzea visarea Ta bălaie
Și pân'la mare ace răsfrânge acum argintul Tău din plete,
În case cu tavanuri scunde te simte-a inimii bătaie,
Pe Tine care-ai fost crăiasa durerilor nemângâiate...

De-aceea vin din munții vineți cu creștetul înfipt în stele,
Din câmpuri cu sclipiri de seceri, de grâu și de oftături pline,
De-aceea vin să ție praznic atâți bătuți de zodii rele...
-Nu te mira că'n ziua asta ne îndreptăm și noi spre Tine...

Din țara unde numai basmul ne spune că mai sunt crăie-se,
De unde buzele-ar fi mute, de n'ar fi cântece de jale,
Din țara unde-un tort de moarte încet de-atâția ani se țese,
Azi sboar'un vis muiat în lacrimi la pragul bătrâneții Tale.

Tu care-ai plâns amarul lumii 'l auzi cum bate la fereastră,
Simți câte doruri nerostite din glasul năbușit te chiamă,
Tu știi că pravili nu ne lasă să-ți zicem azi regina noastră,
Poetă ce-ocrotești, primește-ne să-ți zicem mamă”.

Bibliografie:

În afară de articolele citate în text, am consultat:

Lucreția Carandino-Platamona, *Carmen Sylva. Prima Regină a României*, Ed. Ziarului Universul, Buc., 1936.

Carmen Sylva, *Valuri alinate*, traduceri de George Coșbuc, Ed. România Press, Buc., 2003. (n. n., ediția princeps a apărut în 1906).

Elena Perticari Davila, *Închinare*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936).

Irina Procopiu, *Amintiri*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936).

Otilia Oteteleşanu, *Tamenque sum (La fel și eu)*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936) și *Regele Carol I, întemeietorul Dinastiei și Regatului Român*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 2, 1936).

Margărita Miller-Verghy, *Carmen Sylva în intimitate*, în *Revista Germaniștilor Români*, (an. V, nr. 1 1936).

Aida Vrioni, *Regina Elisabeta*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936).

Simion C. Mândrescu, *Românii și România în oglinda scrisului Carmen Sylvei*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936).

Alexandru Lapedatu, *Dinastia noastră și Academia Română*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 2, 1936).

Alfred Klug, *Carmen Sylva și Felix Dahn*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 1, 1936).

Octavian Goga, *Carmen Sylva*, în *Revista Germaniștilor Români* (an. V, nr. 2, 1936).

Ion Șugariu, *Poezia unei Regine*, în *Revista Fundațiilor Regale* (an. X, nr. 12, 1943).

Folclor

Dănilă Filipoi

Capăul de sub Dâmbul Popii

Era, pe vremuri, chiar în centrul satului, un făgădău al unui evreu, pe nume Avrum. Acolo se strângeau bărbații, dar și feciorii, duminica și în sărbători, la o poveste și un pahar de jinars, povești, petreceri, așa după cum aveau posibilitatea și știau a se petrece oamenii pe atunci.

Casa lui Avrum nu era prea diferită de cele ale românilor, atâta doar că avea două intrări, una din curte, iar alta din stradă. Avea un târnaț înspre curte, dar și unul chiar în fața casei în care intrați direct din drum. Vara, și de era cald, și de era de ploaie, în duminici și în sărbători, se strângea lumea în târnaț și petrecea, de asemenea, și în zilele de lucru mai vedeai oameni odihnindu-se acolo sau adăpostindu-se de ploaie. Din târnaț se intra în cele două încăperi alăturate din față ale casei, destinate una pentru făgădău și alta pentru boldă (prăvălie).

Într-o seară de iarnă, cam pe vremea când începea să se țeasă cânepa, au ieșit doi feciori din făgădăul lui Avrum. Încă din târnaț li s-a părut că aud urlete de lupi, un pic mai în sus. Nu știau ce să facă. Să intre înapoi sau să se ducă la casele lor? Stau puțin pe loc și ascultă mai bine, apoi își dau seama că este un singur urlet, nu mai multe, semn că era urletul unui singur lup sau al unui câine. „No, dacă e numai unul singur, nu avem de ce să ne temem, noi, doi feciori...” Își fac curaj și pornesc în susul satului. Când au ajuns în Dâmbul Popii, numai ce văd că iese dintr-un ocol un capău mare, negru, se uită la ei, rânjește din dinți, mârâie, apoi o ia la fugă pe drum, în sus.

Fuge capăul, dar nici ei nu se lasă, îi iau urma și, în scurtă vreme, îl văd cum sare gardul într-un ocol. Sar și feciorii după el, animalul se îndreaptă spre fundul curții, sare și gardul de la grădină, pe care o străbate de-a lungul și o ia la deal, pe coastă. Același lucru fac și cei doi flăcăi, curioși să vadă încotro se îndreaptă. După ce-a ajuns în vârful coastei, capăul sare prisaca din cale și se îndreaptă spre cimitir. Când ajung feciorii la prisacă, văd capăul așezat jos, lângă gardul cimitirului. „Oare s-o culcat acolo sau ce face lângă gard?” întreabă unul. „D-apoi să merem să vedem”, zice celălalt. Rup fiecare câte o botă dintr-un soc și se îndreaptă spre el. Când colo ce să vezi? Capăul, mort. A crăpat. „No, numai bine că l-am duce și i-am vinde pielea la șustărul

cela ce vine din Dorna, dacă tot am fugit până aici.” Era un șustăr cu origini la Șanț, ce avea atelier de cizmărie la Vatra Dornei. A luat unul dintre ei capăul de un picior și l-a târât pe zăpadă după el, împreună au coborât coasta, au trecut prin grădină, trăgându-l pe rând, până când au ajuns în drum. Unul dintre ei l-a luat în brațe, apoi au pornit pe drum în sus. Încă nu erau stinse lămpile pe la toate casele, pentru că, așa cum am spus la începutul povestirii, era vremea când se țesea pânza, iar unele femei stăteau până noaptea târziu și țesau la lumina lămpii. De afară încă se putea auzi sunetul vătalelelor și al călcătoarelor de la stative. Numai că pe unde treceau ei cu câinele-capău vedeau că se tot stinge câte-o lămpă. Nu se poate ca toți oamenii să stingă lămpa taman când ei ajungeau în dreptul casei lor. Ceva le-a dat de bănuț, și a început să le fie frică. „Ce-i de făcut?”, întreabă feciorul care purta capăul în brațe. „Merem la Podul Moldovei, răspunde celălalt, și-l țâpăm pe apă, ne lipsim de piele și de bani, că aiestă nu-i lucru curat.” Ajung pe Ulicioara Crucii, și, după ce trec de casa lui Pantelimon Domide, apare o buhă din senin și se aruncă asupra lor, îi zgârie pe față, îi ciocănește în cap, apoi dispare în noapte. Când se apropie de Podul Moldovei, deasupra stâncii de peste Someș, dau cu ochii de niște lumini mici, ca niște cărbuni aprinși, însă erau ridicate de la pământ și toate în rând. Nu și-au putut da seama ce poate fi acolo sus. Cum au călcat pe pod, au și început a juca podelele și a sări în sus, iar de unde se vedeau luminile acelea se aude urlând o haită de lupi sau capăi, n-aveau cum să vadă ce fel de haită era, că era întuneric beznă. În atare situație, te apucă groaza și frica, oricât de curajos ai fi. L-au aruncat iute în apă, dar ce să vezi și să auzi? Apa a sărit în sus cu pietre cu tot, ca la bombardament, și s-au auzit niște pocnituri puternice de parcă ar fi tras cineva cu tunul, pe urmă s-a făcut liniște. Feciorii, îngroziți, au luat-o la fugă, iar a doua zi au povestit cele întâmplate. Ei erau tineri și nu știau, dar au aflat de la părinți și de la bătrânii din familie că în ocolul de unde a ieșit capăul trăiește o femeie care știe să facă tot felul de bozgoane, meșteșuguri și alte lucruri necurate.

Obiceiul „berii” la Șanț

A consemnat: **Valer POP**

În Revista *Sociologie Românească*, Anul V (1943), Nr.1-6, pag. 76, cercetătorul Stanciu Storian publică într-un studiu privind PROCESUL EDUCATIV ÎN SATUL ȘANȚ DIN JUDEȚUL NASAUD, obiceiul „berii”. Am extras, pentru dumneavoastră, acest obicei din studiul făcut, cu ortografia de atunci.

***

Cea mai de seamă ceată de feciori din Șanț este ceata „berei”. Ce este „berea”? La noi este un obicei. Se strâng doi-trei, până-n patru feciori, care-s mai deștepți - anul trecut eu, Onisim Grapini și Iosif Sângeorzan, toți cam de 25 de ani. Noi am băgat patru muzicanți. Le-am dat o arvună de 300 lei și a rămas să le mai dăm o mie pe opt seri. În ziua de Crăciun ne-am adunat la casa „berei”, la Maței Sângeorzan. Am cumpărat 3 kg de ginars, le-am fiert și le-am pus la masă. Erau adunați 22 de feciori și la toți le-am dat. Și i-am întrebat: învoiți îs să le fim noi bji-răi? S-a aprobat. Tot în seara ceea am luat „aroane” (a plătit fiecare jumătate din cât s-a înscris să dea). Unul din noi, Onisim Grapini, a numit feciori care să umble câte doi să cheme fetele la bere, să le ceară de la părinți. E așa: intră în casă și zic bună seara. Se așază pe scaune, iau pălăriile din cap, apoi amândoi deodată: Bade Ioane și lele Ioană (cum îi numele), se roagă acei bereni și ne rugăm și noi, faceți bine și ne lăsați fata la bere. De nu va fi cu greu să veniți și Dumneavoastră. Părintele fetei, dacă vrea să facă o glumă, spune: cu plăcere, da nu vrea să vie. Noi spunem: ia și d-ta o joardă și dă după ea, c-atunci o vini. Dau bună seara și pleacă. Asta e funcția unui bji-rău. Acum vine al doilea. Acela am fost eu. Eu am trimes muzicanții la părinții fetelor să le dea să mănânce. Alegi cele mai văzute fete din sat și în toată seara altele. Al treilea bji-rău are funcție: aranjează lămpile, pune naft, curăță sălile și stă în așteptare. Îl mai ajută și gazda casei. Seara se joacă întâiu dansul „De-a mâna”, apoi „De-a învărtitul”, „Alunelul”, apoi vine sârba. Se mai și mestecă jocurile. Între jocuri se mai strâng câte 5-6 feciori și cumpără ginars și

dau și la fete. Cu fetele mai vin și părinții și frații însurați și privesc. La dans se și strigă. La bere sunt alte strigături, la nuntă altele. La jumătatea berei se plătește la muzicanți jumătate și la urmă restul. Pe la Anul Nou, berenii se strâng toți la casa berii. Bji-răii iau plugul, și berenii, sbici de fuior. Întâi descântă la casa berei și descântecul e așa: pune plugul pe fereastră - că e mic, de lemn, și boii și calul și om și teleguța. Tăte-s făcute de mine. Eu am purtat plugul, și Onisim Grapini o descântat. El o strigat la feciorii care-s afară cu sgârbacele:

Vă tocmiți și bine stați,
Boii bine să mânați ?
Și ei zic:
Ne tocmim și bine stăm,
Boii bine să mănăm.
Și iar bji-răul:
Măine anul se-nnoiește,
Plugușorul se pornește...

Și tot așa mai departe. Onisim Grapini o știe toată. Apoi pornim. Merem întâi la părinte, apoi la notar, apoi la dascăl, apoi la țărani, la cei frunțași. Către ziuă împărțim banii și facem petrecere. Am uitat să spun că, înainte de bere, toți bji-răii de la toate berile, că mai sunt și altele, merem la primărie să facem concesiune de joc între primar, gazda berii și bji-răi. Iscălește și pretorul, și jandarmeria. În acela an când o murit Duca, am mers la Bistrița pentru iscălit. Merem și la părinte. A doua zi de Crăciun, după biserică, bji-răii, câte unul de fiecare bere mare, mijlocie și mică dau părintelui lista pentru toți feciorii din bere: câți îs de fiecare. Preotul ne binecuvântă și ne dă drumul. Că mai este și bere mijlocie, și bere mică. Berea mijlocie o fac feciorii ca de la 20 la 23 de ani; cea mică, feciorii sub 20 de ani. Că nu încap toți într-un loc. Eu, dacă vreau să mă duc la berea mijlocie sau mică, am voie. Cei mici n-au voie nici la mijlocie, nici la mare.

Cu fetele e așa: sub 15 ani, la mică, de la 15 la 18 ani, în mijlocie, peste 18, la mare. Mai înainte nu știu bine cum o fost. Bere mică nu era. Nu-i lăsa ai mari și popa. Dar amu o mai îmbătrânit popa ăsta al nost. Altă dată berea se făcea altcumva, da' eu n-am apucat. Fără cunosc berea de la Măgura. Acolo nu e ca la noi și ține trei seri. (Savir Scripeț, 25 de ani, patru clase primare).

Lămuriri asupra berii am luat și de la preotul Pamfil Grapini, în special asupra denumirii de „bere”.

Mai înainte vreme, feciorii de la 18 ani se adunau la un econom. Și fiindcă mai mult nu le plăcea vinarsul ca să petreacă în câșlegi,

ei aduceau boabe de orz, le puneau într-un butoiu mare, turnau apă și tinerii pe rând mergeau toată ziua, învârteau și mestecau orzul în apa aceea. Apa căpăta un gust amar. Aceea apă o strecurau în vase curate, o păstrau și, începând de a doua zi de Nașterea Domnului, petreceau. Și fiindcă băutura avea gust și miros de bere, o dat numele de „bere” și la petrecerea întreagă. Merem la bere, măi! Facem bere, măi! Pentru conducerea petrecerii, tineretul își alegea un conducător, căruia-i ziceau primar sau birău. El avea doi aghiotanți. Ei erau răspunzători pentru pacea și ordinea față de primărie, de preot și de părinți. Întâiu se judecau între ei, apoi ajungeau la noi. Care se simțea nedreptățit, fata care era disprețuită sau ofensată venea la preot sau la primărie și se jeluia. Cu ocazia aistor conveniri, de regulă, era invitată toată „diligința” satului și părinții. Copiii nu erau admiși. Obiceiul se ține și acuma, dar numai iarna, și s-a mai schimbat. Vara, după vecernie, își fac între ei înțelegere și joacă până la apus de soare. Dar nu la cârciumă. Preotul mai controlează care o fost la sfânta Biserică și-i mai oprește. Acu nu se mai alege birău. E unul mai bătrân care conduce. (Pr. Pamfil Grapini)

Feciori din Șanț, 1935 Sursa foto: Satele din România (Facebook)

După cum vedem, „berea” e, de fapt, instituția cea mai de seamă din viața tineretului din partea locului, cu mare influență educativă. Și este în adevăr o instituție: funcția de berean și funcțiile de conducere sunt în adevăr funcțiuni, nu-s legate de anumite persoane. Funcția sa educativă este și

ea evidentă. Petrecând, tineretul se inițiază de fapt la viața spirituală a satului, mai ales la cea cetățenească. Organizația berei seamănă, în orice caz, cu organizația cetățenească a satului, cu a satului din trecutul imediat însă. În adevăr, conducătorii ei se numesc birăi, deși astăzi (1936), acestea sunt denumiri care n-au corespondent în sat. Pe unele

din aspectele ei instituția are încă un aer de primitivitate și mai pronunțat. Așa e de pildă în alegerea birăilor. Ei nu sunt aleși, ei se propun ei înșiși și cer doar consimțământul alegătorilor feciori.

În ceea ce privește activitatea desfășurată, ceea ce am putea numi programul berei, nimic prea precizat. Obiceiurile cu caracter mistic practicate cu prilejul ei sunt fixate cu precizie destul de mare; dansurile sunt și ele tradiționalele, dansuri locale, în cea mai mare parte; dar o ordine a desfășurării lor nu este strictă. În plus, multe lucruri noi se introduc cu destulă ușurință. Chiar în organizare, de la o generație la alta, se introduc reforme.

Conducerea spirituală supremă a berei, în sat, pare s-o aibă încă preotul. Administrația comunei veghează numai să nu se contravină în vreo măsură luată de autoritățile superioare. Încolo, spiritual, ea ajută mai mult pe preot. Cât despre școală și învățător, după cum se vede din descrierea „bjișului” Savir Scripeț, ei sunt, pare-se, cu totul absenți din treaba asta.

Istorie locală

Comuna Șanț - Repere în timp (2011-2022)

Leon-Iosif GRAPINI

Comuna Șanț va sărbători anul viitor împlinirea a 250 de ani de la atestarea sa documentară (1773) ca o comună de sine stătătoare. Premergător acestui important eveniment din viața șanțenilor, am consemnat, în patru numere ale revistei „Izvorul Someșului”, principalele repere temporale care țin de istoria locală a comunei. Am reținut, cu precădere, inaugurarea unor obiective social-culturale și religioase, instituirea și desfășurarea unor manifestări culturale, precum și alte evenimente semnificative. Desigur, materialul este perfectibil, supus completărilor.

La începutul lunii **iunie 2011**, a avut loc, la Șanț, Festivalul de folclor „Someș, pe marginea ta”, în cadrul căruia au fost lansate cărțile *Memorialul Cetății* și *Capătul lumii* (primele două din trilogia despre Șanț) ale scriitorului Leon-Iosif Grapini. Despre autor și cărțile sale au vorbit directorul Centrului Cultural Bistrița - prof. dr. Dorel Cosma, primarul Cornel Moisil și învătătoarea Silvea Moisil.

Clădirea școlii din Șanț a fost renovată integral prin fonduri de la Banca Europeană de Investiții, renovare care a durat un an, activitatea școlii, în haină nouă, a început la **28 noiembrie 2011**.

Casa Muzeu „Pamfilu Grapini” s-a realizat, în anii **2011** și **2012**, prin reabilitarea celei mai vechi clădiri din Șanț (1860), casă a preotului Pamfilu Grapini.

În **2012**, prin plecarea unor membri din trupa tradițională de teatru nescris, a luat ființă Teatrul Nescris „Dor someșan”. Astfel, Șanțul are două trupe de teatru, cel amintit anterior și Teatrul Nescris „Constantin Iugan” (marcă înregistrată). Ambele formații au participat de-a lungul anilor la festivaluri, concursuri și emisiuni de radio și televiziune, câștigând numeroase premii.

Începând cu anul școlar **2012/2013**, Școala Ge-

nerală „Enea Grapini” și-a schimbat titulatura în Școala Gimnazială „Enea Grapini”.

După ce, în **2012**, s-a binecuvântat piatra de temelie pentru biserica greco-catolică cu hramul „Intrarea în Templu a Maicii Domnului”, în toamna anului **2013** au început lucrările de construcție. După 7 ani, în duminica de **20 octombrie 2019**, a fost sfințită, de către PS Florentin Crihălmeanu, noua biserică din parohia Șanț, păstoriță de preotul Augustin Flămând. În masa altarului au fost depuse moaștele Fericitului Iuliu Hossu, episcop martir pentru credință.

Ocolul Silvic „Izvorul Someșului Mare”, înființat la 2 septembrie 2002, în anul **2013** a devenit regie autonomă, Ocolul Silvic „Izvorul Someșului Mare” R.A., care administrează pădurile comunelor Șanț, Poiana Ilvei și Parva.

La bifurcația străzii Principale cu strada Crucii, în anul **2013**, a fost ridicată și sfințită Troița. Pe soclul acesteia stă scris: „Săgeată spre cerul sfintei treimi, în nădejdea dobândirii harului divin”. Semnat: Florea Grapini.

În **august 2013**, a avut loc slujba de inaugurare a Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea din localitate, a cărei construcție a început în 2012. La inaugurare a participat președintele Conferinței Transilvania de Nord a Bisericii Adventiste de Ziua a Șaptea.

În zilele de **13 și 14 septembrie 2014**, administrația locală a organizat prima ediție a sărbătorii „Zilele Comunei Șanț”. În fața unui public numeros și a unor înalte oficialități județene, au evoluat pe scena în aer liber nume sonore ale muzicii ușoare și populare românești. Au fost lansate două volume despre Șanț ale scriitorului Dumitru Munteanu, *Comuna Șanț – repere monografice interbelice* și *Teatru Nescris „Constantin Iugan”*. Manifestările s-au încheiat cu focuri de artificii în aplauzele publicului spectator. Sărbătoarea „Zilele Comunei Șanț” s-a desfășurat, an de an, mai puțin în anii pandemici 2020 și 2021.

Președintele Emmanuel Macron și prima doamnă a Franței, însoțiți de președintele Klaus Iohannis și prima doamnă a României, în **24 august 2017**, au vizitat o casă din Șanț. Casa se află în Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” din Capitală.

Reîntâlnirea absolvenților primei promoții de 8 clase a școlii generale din Șanț a avut loc în **26 august 2017**, la sediul primăriei.

Prin hotărârea Consiliului local, din **13 februarie 2018**, clădirea Căminului cultural, înscrisă în domeniul public comunal, a fost trecută în domeniul privat al comunei, în vederea demolării.

În ședința Consiliului local din **14 mai 2018**, s-a aprobat „Acordul de cooperare” între comuna Șanț și comuna Limbenii Noi, raionul Glodeni din Republica Moldova. Două luni mai târziu, în **6 iulie 2018**, acordul de cooperare s-a semnat în comuna Șanț, între cei doi primari, primarul comunei Șanț, Ioan Szabo, și primarul comunei Limbenii Noi, Anatolie Buzut.

În cadrul sărbătorii „Fii satului”, în **9 aprilie 2018**, a avut loc inaugurarea cu mare fast a Centrului Cultural „Dimitrie Gusti” (proiect demarat în 2014), în prezența președintelui Consiliului Județean, Emil Radu Moldovan, a ministrului Apelor și Pădurilor, Ioan Deneș, subprefectului Ciprian Oprea Ceclan, vicepreședintelui Consiliului Județean, Vasile Puica, deputatului Ionuț Simionca, primarului orașului Beclean, Nicu Moldovan, a administratorului județului, Florin Moldovan. În cadrul simpozionului „Poveste despre Șanț”, au vorbit despre localitate și oamenii săi primarul Ioan Szabo, Emil Iugan, scriitorii Menuț Maximilian, Leon-Iosif Grapini, Dumitru Munteanu, Vasile George Dâncu și Floarea Pleș. Invitat de onoare: prof. univ. dr. Vasile Pușcaș, care și-a lansat volumul *Philip E. Mosely despre Transilvania și Basarabia*. În acest cadru, a fost conferit titlul de „Cetățean de onoare” omului de afaceri Emil Iugan și prof. Vasile Pușcaș. Au primit Diplomă de Excelență: Petrică Farcaș, Cristina Olteanu, Alin Ușeriu, Leon-Iosif Grapini, George Ostace, Vasile Negrean, Nazarica Munteanu, Silvia Sasu, Sabina Fili-

poi, Viorica Hojda și Dănilă Filipoi.

Absolvenții școlii din comuna Șanț, promoția 1978, s-au întâlnit în sediul instituției de învățământ, după 40 de ani, în **9 aprilie 2018**. Au onorat cu prezența foștii lor profesori: George Ostace, Viorica Ostace, Octavian Timiș și Augustin Hădărău. Organizator: Constantin Iugan.

În ziua de **17 mai 2018**, s-a sărbătorit Ziua Eroilor, dar și 245 de ani de atestare documentară a localității. Inițiatorul manifestărilor a fost învățătoarea Silvea Moisil care, împreună cu elevii clasei a III-a B de la Școala Gimnazială „Enea Grapini”, a pregătit un program de poezie și cântece patriotice. Textul programului aparține în totalitate Silvei Moisil.

În cadrul festivității de sfârșit de an școlar, des-

fășurată în **16 iunie 2018**, în Sala Centrului Cultural „Dimitrie Gusti”, au fost lansate romanul autobiografic *Viața, de la capăt*, al scriitorului Leon-Iosif Grapini, roman care încheie trilogia autorului despre comuna natală, și volumul *Enea Grapini și Ziua cea Mare*, al juristului Florea Grapini. Despre autori și despre cărțile lor au vorbit subprefectul județului Bistrița-Năsăud Ciprian Ceclan Oprea, primarul Ioan Szabo, Emil Iugan, scriitorii Icu Crăciun și Iacob Naroș, preoții Ioan Grapini și Vasile Ureche și profesoara Ana Timiș.

La Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, în cadrul festivității de începere a noului an școlar (**10 septembrie 2018**), conferențiarului dr. Vasile Negrean, de la Spitalul CFR Cluj, și colonelului (r) Leon-Iosif Grapini li s-a conferit titlul de „Cetățean de onoare” al comunei Șanț. Celor doi le-au făcut laudatio omul de afaceri Emil Iugan și scriitorul Menuț Maximilian.

Mănăstirea Izbuc din județul Bihor a marcat sărbătorirea Centenarului Marii Uniri într-un mod unic, a cumpărat, în **2018**, casa veche de o sută de ani (din 1918) a șanțeanului Titu Ilieșiu și a strămutat-o în incinta mănăstirii, transformând-o în „Casă-muzeu”. Înzestrarea și împodobirea interioarelor s-a făcut cu mobilier, țesături, cusături și diferite obiecte de uz casnic vechi donate de cei trei interpreți de muzică populară din localitate: Viorica Hojda, Lucreția Pomohaci și Dănilă Filipoi, fiecare amenajând câte o încăpere.

În **19 decembrie 2018**, în cinstea Centenarului Marii Uniri, la Școala Gimnazială „Enea Grapini” a avut loc vernisajul expoziției „100 de tablouri pentru 100 de ani ai României” cu picturi ale elevilor școlilor din localitățile Șanț, Rodna și Parva, în cadrul Proiectului educațional „Arta dăruiește”, coordonat de profesoarele Reghina-Leontina Horga și Oana Cepoi.

Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, în perioada **17-19 mai 2019**, a organizat sărbătoarea „Zilele Muzeului Satului”, prilejuită de împlinirea a 83 de ani de existență. Printre invitații de marcă s-a aflat și Teatrul Nescris „Constantin Iugan”, cea mai veche trupă de teatru comunitar din țară.

În cadrul sărbătorii „Zilele Comunei Șanț”, desfășurată la începutul lunii **septembrie 2019**, primarul Ioan Szabo și președintele Consiliului Județean Radu Moldovan au acordat Diplome de Excelență seniorilor trupei de teatru Ieronim Constantin și Sabina Constantin, care, după 47 de ani de activitate, s-au retras.

În toamna anului **2019**, Primăria și Consiliul local Șanț au trimis o echipă de meseriași, sub conducerea medicului Leon Anca, și materiale pentru renovarea casei din Șanț, aflată în Muzeul Național al Satului. Din echipă au făcut parte: Zaharia Gălan, Constatin Dumitru, Octavian Mihai (tatăl), Octavian Mihai (fiul), Florea Olari, Sevestian Marte și Ion Boancăș. Materialele au fost asigurate de Silvania International Prod, din cadrul grupului de firme M.I.S. GRUP SRL.

În **19-21 septembrie 2019**, în organizarea Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România și a Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud, la Cluj, Chiuza, Maieru și Șanț, s-a desfășurat manifestarea „Zilele prozei”. Lectura publică a prozatorilor a avut loc la Complexul turistic „Alpina Blazna, în 20.09.2019. Invitat a fost și scriitorul Leon-Iosif Grapini.

În luna **decembrie 2019**, Muzeul Grăniceresc din Năsăud a găzduit expoziția de pictură „101 de tablouri pentru 101 de ani ai României”, dedicată Zilei Naționale a României, cu lucrări (picturi) ale elevilor de la Școala Gimnazială „Enea Grapini”, Șanț, Liceul Tehnologic „Florian Porcius”, Rodna, Școala Gimnazială „Vasile Scurtu”, Parva, și Școala Gimnazială „I.I. Mureșanu”, Rebrîșoara, activitate desfășurată în cadrul Proiectului educațional „Arta dăruiește”. Reușita manifestării s-a datorat implicării școlilor, primăriilor și consiliilor locale.

Prin pensionarea preotului Ioan Grapini, la **1 iulie 2020**, parohia Șanț a fost preluată de părintele Vasile Ureche (preot la Valea Mare), iar în parohia Valea Mare a fost numit tânărul Aurel Bîrta, hirotonisit în iunie același an.

La **13 august 2020**, a fost finalizată pictura interioară a bisericii ortodoxe, începută în 2014. Pictura bizantină în tehnica frescă a fost realizată de maestrul preot Damian Tuluc și fiii săi, din Mociu, județul Cluj.

În **29 noiembrie 2020**, primarul Ioan Szabo a fost condus, la doar 58 de ani, pe ultimul drum de președinte CJ, parlamentari, primari din județ, preoți de toate confesiunile și o mulțime de șanțeni.

În **ianuarie 2021**, au fost montate dispozitivele pentru internet Wi-Fi, printr-un proiect de finanțare extrabugetar, în valoare de 15.000 de euro. Acces gratuit la internet au instituțiile din comună: primăria, centrul cultural, școala, dispensarul uman și ocolul silvic.

În luna **august 2021**, are loc prima ediție a Festivalului Național de Epigramă „La Izvorul Someșului” (ediție online), festival organizat de prof. Grigore Cotul, cu susținerea financiară a Primăriei, primar Marian Forogău, și a unor generoși sponsori din zonă.

La Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, în ziua de **24 august 2021**, în cadrul unui spectacol intitulat „Șezătoare umoristică”, organizat de profesorii Adela Cotul și Grigore Cotul, a fost lansat primul număr al revistei „Izvorul Someșului” – publicație socio-culturală trimestrială, editată cu sprijinul primarului Marian Forogău și al Consiliului local al comunei Șanț. În fața unui numeros public, au evoluat caricaturistul Costel Pătrășcan și renumiți epigramiști din țară: Petru Ioan Gârda, Ștefan Ciocianu, Florin Rotaru, Constantin Moldovan. Deschiderea spectacolului i-a revenit primarului Marian-Viorel Forogău.

În preajma Sărbătorilor de iarnă ale anului **2021**, Primăria comunei Șanț, condusă de Marian-Viorel Forogău, a acordat, pentru prima dată, cadouri, constând în produse alimentare, fiecărei familii dintre cele peste 1200 existente în localitate.

În baza hotărârii civile nr. 209 din **3.05.2022**, a luat ființă **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**, o organizație profesională nonguvernamentală, apolitică, fără scop lucrativ, constituită pe liberul consimțământ al membrilor fondatori: Grigore Cotul – președinte, Leon-Iosif Grapini – vicepreședinte, Victor Filipoi – secretar, Doru-Călin Bodriheic – cenzor, Adela Cotul și Valer Pop – membri.

La sfârșitul lunii **mai 2022**, echipa de fotbal a comunei Șanț a cucerit locul 3 la turneul Cupa Satelor, ediția 2021/2022.

Duminică, **31 iulie 2022**, Biserica ortodoxă din comuna Șanț, cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” a fost resfințită. ÎPS Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, alături de un sobor de preoți, a oficiat slujba arhierască. Pentru întreaga activitate pastorală și administrativă, Părintele Arhiepiscop și Mitropolit Andrei i-a ridicat la rangul de iconom stavrofor, cu dreptul de a purta cruce pectorală, pe preotul paroh Vasile Ureche și pe fostul paroh, preotul Ioan Grapini. Primarul comunei Șanț, Marian Forogău, și fostul edil, Cornel Moisil, au fost distinși cu Ordinul „Mihai Vodă” pentru mirenii. Ceilalți ctitori, membrii Consiliului și Comitetului parohial, precum și alți do-

natori și binefăcători ai Sfintei Biserici au primit distincții și diplome cu aleasă cinstire, astfel: Doru Ciocan – Ordinul „Episcop Nicolae Ivan”, Jelu Nechita - Ordinul „Sf. Martiri Năsăudeni”, George Căilean - Ordinul „Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin”, Grigore Olariu - Ordinul „Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin”; Diplomă de aleasă cinstire au primit următorii: Anton Moisil (viceprimar), Victor Filipoi (epitrop), Daniela Mihaela Pop, Florin Dragotă, Silviu Grapini, Lazăr Ilieșiu, Florea Filipoi, Lazăr Moisil, Dănilă Filipoi, Viorica Hojda, Lucreția Pomohaci, Maria Dosan, Victoria Grapini (reprezentanta comitetului de femei), Consiliul Parohial și Corul Bisericii, reprezentat de Viorica Rogozan.

În **17 august 2022**, la Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, din comuna Șanț, a avut loc cea de-a doua ediție a spectacolului de umor „**RADIO-ȘANȚ**”. În fața unui public numeros și entuziast, au evoluat caricaturistul Costel Pătrășcan, renumiți epigramiști și parodiști din țară: Petru-Ioan Gârda, Ștefan Ciocianu, Florin Rotaru, Constantin Moldovan, Lucian Perța, Radu Păcurar, precum și solistele de muzică populară Viorica Hojda și Lucreția Pomohaci. Au onorat cu prezența poetul Ioan Pinteș și primarul Marian-Viorel Forogău. La finalul spectacolului, au avut loc două lansări de carte: *Dureri de... Cot* – Grigore Cotul și *Ce pace ieri...* – Petru-Ioan Gârda.

Cea de-a doua ediție a Festivalului Național de Epigramă „La Izvorul Someșului” a avut loc, online, la Șanț, în **29 august 2022**.

În **10-11 septembrie 2022**, la Chiuza, Năsăud și Maieru, s-au desfășurat *Zilele prozei*, la care au participat Leon-Iosif Grapini, Grigore Cotul și Adela Cotul.

La începutul lunii **octombrie 2022**, au demarat lucrările de amenajare și pavare a trotuarelor străzii Principale și ale străzii Cobășel din comună.

Vineri, **7 octombrie 2022**, s-a făcut recepția Capelei mortuare multiconfesionale din localitate. Aceasta a fost ridicată în numai șase luni. În **22 octombrie 2022**, Preasfințitul Părinte Benedict Bistrițeanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și

Clujului, înconjurat de un sobor de clerici, a oficiat slujba de sfințire a capelei mortuare.

La sfârșitul lunii noiembrie 2022, s-a finalizat asfaltarea drumurilor forestiere Valea Mărilor și Imășel.

Notă: Pentru această incursiune în timp (1773 – 2022), am folosit informații cuprinse în *Cartea vieții părintelui Pamfilu*, Florea Grapini, Editura „Mușatinii”, Suceava, 2003 și în manuscrisul *Însemnări din viața comunei Șanț. 1900 – 1989*, Viorica și Septimiu Grapini, în cele patru monografii, informații luate de pe site-ul Primăriei comunei Șanț (www.comunasant.ro), precum și din arhiva online a cotidianului *Răsunetul*. Multe date mi-au fost furnizate prin viu grai de oameni generoși cărora le mulțumesc și pe această cale: prof. Dănilă Filipoi, Cornelia Flămând, pr. Vasile Ureche, pr. Ioan Grapini, Silvea Moisil, Cornel Moisil, Jelu Nechita, lelea Florica Grapini, Emil Grapini, Octavian Olariu și Dorel Boanchiș. Firește, întregul material *Repere în timp* suportă completări.

Lumea psihologică a unui „american” din Șanț

Valer POP

Revista SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, revistă a Secției Sociologice a Institutului Social Român, Director: D. GUSTI, Anul I. Nr. 7-9. pag.75-78, iulie-septembrie 1936, publică un document, studiu al lui PHILIP E. MOSELY „Stipendiat al Social Science Research Council”.

În acest document, cu titlul de mai sus, se prezintă experiența de viață a lui Vasile Marti (probabil Martte), șanțean care a trăit 16 ani în America. Din document desprindem modul cum a trăit el acolo și dificultățile lui de a se readapta la viața satului Șanț. El dorește cu ardoare să ajungă din nou pe pământ american, că acolo „oamenii trăiesc mai bine”. Regretă că nu mai poate pleca în America. Se amintește și de Filipoi Timoftei, care s-a reîntors în sat după 13 ani petrecuți în America. Acesta are o atitudine în opoziție cu Vasile Marti și nu are niciun regret că s-a întors și nici nu vrea să ajungă din nou acolo.

Redăm în integralitate acest document foarte interesant pentru toți și sper că urmașii celor doi șanțeni vor avea un motiv de mândrie și de bucurie.

Până ce legea americană din 1924 asupra imigrației să fi mărginit și oprit mai apoi curentul puternic al „Völkerwanderung”-ului modern, milioane de expatriați permanenți sau temporari, compuși mai ales din țărani europeni, veniseră să ocupe regiuni agricole întregi, dar mai cu seamă să umple noile metropole industriale, cum sunt Gary, Indiana, care, aproape goală în 1906, număra 100.000 locuitori în 1930. Influența mediului nou asupra imigraților face obiectul unei bogate literaturi sociologice. Dar o parte foarte numeroasă a emigraților, după o ședere mai mult sau mai puțin prelungită, se întoarce acasă. Influența permanentă exercitată asupra lor, și prin ei asupra satului european, a rămas aproape neobservată, în afară de schița lui Thomas și Znaniecki pentru țăranul polonez (The Polish peasant in Europe and America, New-York, 1918) și de articolul interesant al D-lui Negrea asupra „Americanilor” din Drăguș (Arhiva pentru Știința și Ref. socială). Mica schiță ce urmează nu pretinde să îmbrățișeze această problemă în complexitatea ei întreagă; ea ambiționează doar să schițeze lumea psihologică a unui singur „american” (Vasile Marti, casa 32), reîntors în Șanț în 1929, după o ședere neîntreruptă de 16 ani în America, departe de satul său natal și de familie. La început această ruptură din mediul său obișnuit nu era decât relativă și graduală. Vasile Marti n-a plecat singur și nu trebuia să se găsească singur acolo. „Aveam un prieten, Gavril Opre, născut la Feldru. Fratele acestuia, Vasile, îmi povestise tocmai că Gavril câștiga foarte bine în Canada. Am plecat cu Vasile la Cernăuți, de aci la Breme și Halifax”.

Pentru a convinge pe inspectorul imigrației că el nu va îngreuna casa publică, Vasile Marti a putut să arate o scrisoare a aceluia Gavril Opre, deja stabilit acolo, și la care el a locuit tot timpul primului an. În anul următor, când el se simți atras spre Statele Unite, putu să treacă frontiera fără dificultăți, tot arătând adresa unui compatriot de la Erie, Pennsylvania. După trecerea unui alt an, el locuia apoi la Detroit, într-o familie de Români bănățeni. De abia după opt ani de aclimatizare, el părăsește șirul protector al compatrioților pentru a merge să locuiască într-o familie de veche obârșie americană; el rămâne la aceștia timp de opt ani, și, după reîntoarcerea lui la Șanț, păstrează corespondența cu ei încă un timp oarecare.

„Charlie” cum se numește acum, a debutat în viața industrială ca simplu lucrător, fără alte calificări decât mușchii lui de om de la munte și inteligența lui înăscută. După ce a muncit la canaluri, câștigă calificarea de turnător, devenind apoi inspector la turnătorie, post de o mare responsabilitate. De la 2 dl. pe zi în 1913 el a avansat până la 1,25 dl. pe oră în 1927-1929.

Monotonie sistemului de producție Ford, la care el a lucrat de la 1916 până la 1929, nu satisfăcea instinctul său de bun mecanician și îi plăcea să schimbe adesea îndatorirea înlocuind pe lucrătorii bolnavi. Această dexteritate mecanică, câștigată în întregime în America, nu găsește nicio aplicare în satul Șanț.

Vasile Marti a rămas indiferent chestiunilor profesionale ale lucrătorilor. La Erie după un an agentul sindical lucrător mi-a cerut un dolar (pentru a deveni membru al organizației); eu n-am voit să am „carte sindicală”. În loc să se înscrie, el pleacă să caute de lucru în uzinele Ford la Detroit, (aci chestiunea nu s-a mai pus, pentru că la Ford nu sunt sindicate libere). Față de organizațiile românești de la Detroit, Vasile Marti a arătat un individualism aproape tot așa de mare. Asociația „e bună; dacă te îmbolnăvești, ea plătește. Dar eu câștigam bine la uzină, n-aveam nevoie să mă înscriu. La balurile lunare membrii plăteau o jumătate de dolar, eu un dolar”. „Noi nu jucam decât jocurile americane; noi nu cunoșteam jocurile românești”.

 Biserica nu ocupa nici ea un loc prea mare în interesele sale. „Mă duceam la Biserică de sărbătorile mari, la Crăciun și la Paști”. „Locuiam departe de biserică”. Vizita făcută de Majestatea Sa Regina Maria și de A. R. Prințul Nicolae după războiul mondial în Statele Unite i-a lăsat o impresie adâncă. „Prințul Nicolae a vizitat asociația română și primăria. L-am auzit vorbind. N-am lucrat în ziua ceea”. Timp de două luni Vasile Marti a fost prins de tentația contagioasă de a-și avea automobilul său. Apoi l-a vândut, pentru că lui nu-i trebuia, și, împrumutându-l amicilor săi, risca să plătească cheltuielile năzdrăvăniilor lor. Plăcerea lui de seamă erau meciurile de box; pentru ca să vadă al doilea meci între Dempsey și Tunney s-a dus cu avionul de la Detroit la Chicago și înapoi, plătind 40 dl. El asista de asemenea la hockey pe gheață, la baseball și football, la cursele de biciclete și motociclete. La un record de dans el a văzut cum „băiatul voia să înceteze jocul, dar tovarășa lui i-a dat un pumn ca să-l facă să ție până la final”. „Citeam gazeta românească tipărită acolo; citeam de asemenea jurnalele englezești, mai întâi pagina sporturilor”.

„În fiecare săptămână îmi aduceam cărți românești și englezești de la bibliotecă (publică)”. El a mers la școala de seară timp de două luni și jumătate. Scopul lui era practic; „multă lume învață cum să-ți faci cele de al doilea hârtii” (certIFICATELE definitive de naturalizare americană).

La Detroit, Vasile Marti a întâlnit o mulțime de naționalități. „M-am dus o dată la balul polonez, altă dată la clubul unguresc, de asemenea, la cluburile german și sârb”. „Nu-mi plăceau ungurii la Detroit. Ungurului nu-i pasă, el cumpără mai întâi haine frumoase fără să-și păstreze un ban în pungă”. „În Statele-Unite nu poți să-ți pierzi timpul; nu muncești, nu ai cu ce să cumperi”.

Vasile Marti a văzut multe în Statele-Unite. „O dată m-am dus în California, o altă dată la Hot Springs, Arkansas”. El a observat foarte bine diferențele de seamă dintre Nord și Sud. „La sud sunt mulți negri, la nord se găsesc oameni de toate naționalitățile”. „La sud se găsește mult porumb, cartofi din belșug; la nord trebuie să cumperi totul, din prăvălie, cu bani”. A rămas liber de orice prejudecată de rasă. „Am văzut mulți negri; sunt foarte simpatici, puternici și nepăsători de praf; am fost la ei de cinci, șase ori”.

Procesul de asimilare în mediul american nu era totdeauna prea plăcut, totuși Vasile n-a rămas prea supărat. Într-o seară, gazda lui americană l-a pofțit să stea de vorbă cu musafirii. „După o jumătate de ceas eu vream să explic ceva cu mâinile cum se face aici. Bill mi-a spus : „Nu se vorbește cu mâinile în Statele-Unite, cum se face acolo la tine”. Atunci mi-am pus mâinile în buzunar; Bill m-a întrebat de ce. Eu spun: „ca să nu uit și să încep iar să vorbesc cu mâinile”.

Altă dată „mi-am lăsat să crească mustățile mari. O americană mă întreabă, „te întorci în patrie?”. Eu am spus, „Nu, de ce?” – Pentru că lași să-ți crească mustăți mari, aici nu stă bine faptul acesta”. Numai decât mi le-am ras.

Soția lui Vasile Marti, rămasă la Șanț, cu copiii, a murit la 1918, dar el continua să trimită bani copiilor săi; a păstrat o grămadă de chitanțe. „În 1926, mi-am făcut hârtiile dintâi” (declaraarea intenției de a deveni cetățean american). „În 1927 vream să mă întorc, să-mi revăd copiii”. Reîntors în 1929 la Șanț, el se însoară. „Vream să vând pământul soției mele, să mă naturalizez în America, și să-mi duc soția acolo. N-am putut să vând pământul: nimeni nu avea bani; băncile erau închise în toată România. La București mi-am prelungit permisul de întoarcere plătind 35 dl. Atunci (în 1930), Emil Cucu, notarul public, funcționar într-o bancă (la Detroit) mi-a scris că timpurile sunt rele, uzinele se închid, multă lume caută de lucru fără să găsească; că ar fi mai bine să nu mă întorc deocamdată, că mi-aș pierde acolo toate economiile”. Așa Vasile Marti, revenit în vizită, a rămas la Șanț.

„Întorcându-mă în 1929, aveam 1000 de dolari, i-am schimbat în bani românești, am ridicat o casă frumoasă pentru copiii mei, cheltuind jumătate din bani. Aveam cam 300 dl. la bancă, atunci când s-a făcut o nouă lege românească, „Conversiunea”, și am pierdut jumătate din banii mei”. „Mi-ar plăcea să plec oriunde altundeva; aici e prea greu. Muncești toată vremea și pierzi întruna. Dacă m-ați ajuta să capăt o viză americană, v-aș face un cadou frumos”.

În afară de economii, Vasile a adus obiecte materiale, două pălării, două costume, dintre care unul e deja uzat, un geamantan și o valiză. „Am vândut valiza unui institutor”. „Am adus un brici cu lame, un binoclu și ochelari pentru mine și nevasta mea”. Toate obiectele acestea nu sunt de vreun folos pentru viața din sat; cel mult pot să-i fleteze o vagă dorință de a se deosebi de ceilalți.

„Întorcându-mă din America, am încercat opincile o dată. Nu mai puteam să merg. Mergeam un pas înainte și doi înapoi”, Dar, „nevastă-mea când pune pantofii, o doare totdeauna capul; fără pantofi, n-are nimic”.

În America, Vasile a cumpărat papuci. „Dacă vorbesc cu o femeie la ușa camerei mele de culcare, ea s-ar rușina să-mi vadă picioarele.” Vasile a adoptat, de asemenea, moda americană a cămășilor cu mâneci scurte. „Nu-mi plac mânecile lungi; la turnătorie la tăiam scurte”. Vasile nu poartă niciodată frumosul costum din Șanț; nici nu-l mai are.

„Întorcându-mă în 1929, nu vedeam nimic (noaptea); în Statele Unite e atâta lumină (pe stradă)”.

„La întoarcere, răspundeam adeseori pe englezește. Mă întrebau, Ce-ți este?” Răspundeam, iartă-mă, vorbeam englezește.

Când încercam să descriu Statele Unite oamenilor din Șanț, ei râdeau zicând:

➡ „Nu se poate!”

Întorcându-se acasă, Vasile Marti credea să găsească alte obiceiuri comerciale. „Aci nu poți să te încrezi în negustori. Te înșală și la greutate. În America, dacă nu-mi plăceau pantofii, îi schimbam la magazin a doua zi. Aci nu poți să schimbi ce-ai cumpărat”. „Aci impozitele ne iau mulți bani, pentru fiecare jugar 34 de lei, pentru un bou 100 lei, pentru drum 100 lei. - În America, câștigai până la 2500 dolari pe an și, dacă n-aveai casă și pământ, nu plăteai impozite”.

Vasile a fost, de asemenea, impresionat de noile mijloace de transport. „Nu mai călătorești cu trenul, ci în mașină sau avion. Pe drumurile lungi în afară de oraș, nimeni nu merge pe jos; ridici mâna și automobilul te poartă să te urci. Aici mergi 10, 20, 100 de mile pe jos; aici trenul costă prea mult”. De fapt, în cifre absolute, trenul e mult mai ieftin în România.

„Compania Chevrolet a organizat o expoziție asupra vieții americane de acum 200 ani. În timpul acela trăiai în America cum trăim acum în România. Făceai totul cu carul și cu boul; acum faci totul cu mașinile”.

Vasile observă diferența între ziua de muncă a lucrătorului și țărânului. În România, joci numai Duminica. În America, lucrezi opt ore pe zi și ai opt ore libere. În Statele Unite, poți să joci în toate zilele.

El a fost impresionat de diferența obiceiurilor familiale. „Într-o seară, citeam. Trei perechi tinere au venit la Bill (gazda sa). Una dintre femei spuse că ea ar vrea să vadă un film, dar soțul ei nu voia să meargă. El m-a rugat s-o întovărășesc pe soția lui la cinema. Când ne-am întors, soțul ne-a dat bere. În România nu poți să te plimbi cu nevasta altuia, că se supără soțul”.

Totuși, Vasile Marti e mulțumit cu felul de a se aranja căsătoriile la țară. Aci, tatăl întreabă cât pământ, vaci, oi, porci dă celălalt feciorului sau fetei; feciorul și fata nu pot astfel să facă vreo greșală lucrând de capul lor”.

Cu toată lipsa lui timp de 16 ani, timp în care copiii lui au devenit oameni mari, Vasile nu înțelege lipsa de respect datorat, din bătrâni, tatălui familiei. El se plânge cu amărăciune de copiii săi. „S-au stricat acum copiii în țară la noi; chemi să le dai ceva, vin; dacă-i chemi să vie să-ți ajute, nu vin”.

Vasile a avut experiență în munca agricolă. „Timp de două luni am lucrat pe o moșie din Canada, conducând un tractor. Acolo, o mașină taie grâul, îl bate, îl pune-n saci pe un car legat de tractor. Aici o sută de oameni nu pot să facă ce fac doi acolo”.

Dar el a reintrat complet în tehnica rutinară a satului. „Îmi muncesc pământul ca și vecinii mei. Cum-păr îngrășămintă chimice de la agronom”. Dar această mică inovație e comună satului întreg; ea nu e datorită experienței sale din America.

Dar dacă Vasile Marti a reintrat complet în viața economică a satului, regretând frumoasa simbrerie americană dinaintea crizei mondiale, el se ține la o parte de lumea spirituală a satului. „Când pleacă mama și-ți lasă copilul în leagăn, pune clește peste leagăn, ca să nu vie dracul să-i ia copilul”. „Când te sperii de unul care se apropie de tine pe la spate, îți scuipi în sân de frică”. Vasile Marti disprețuiește aceste superstiții. Dar tot așa trăiește departe de frumoasele ceremonii ale satului.

„Ieri, nevastă-mea m-a întrebat: De ce nu vii să vezi nunta? I-am răspuns că în Statele Unite acestea sunt jocuri de copii și eu nu vreau să le văd”.

Astfel, viața americană a lăsat urme adânci în mentalitatea lui Vasile Marti, desprinzându-l din legăturile spirituale cu satul său natal pe care le-a înlocuit cu admirația pentru mașină și pentru spectacolul sportiv - cele două forme de excitație nervoasă în viața lucrătorului.

Reîntors în satul său, el nu încearcă nicio influență asupra mediului său, rămânând un simplu spectator al eforturilor depuse de „Căminul cultural” și de o tinerime entuziastă întru ridicarea satelor. Și pentru că n-a luat parte la niciuna din organizațiile românești din America, el n-a putut aduce satului său natal nicio experiență de organizator, (v. Traian Herseni, „Clubul Husarilor”, Arhiva pentru știința și reforma socială, 1935, No. 3-4 pag. 437-61).

Dorința lui cea mai mare e aceea de a se întoarce în America, de care el începe să-și facă un tablou idealizat. Dar de data aceasta el nu mai vrea să servească de canal egalizator între plata ridicată a industriei americane și nivelul inferior al remunerației țărănești; acum nu-și mai simte nicio datorie față de copiii săi, ei înșiși proprietari și șefi de familie la rândul lor, și, cu tot reumatismul supărător, căpătat în turnătoriile de la Detroit, e grăbit să se stabilească definitiv în America, împreună cu soția sa, care, de asemenea, și-a îndeplinit toate îndatoririle față de proprii ei copii.

Că atitudinea psihologică a lui Vasile Marti, a unui lucrător calificat și legat în mod superficial mediului industrial american, este din anumite puncte de vedere pur personală, ne-o arată atitudinea contrarie a lui Timoftei Filipoi (Casa 517), reîntors în Șanț în 1919, după o ședere de 13 ani în Statele-Unite. Acesta, cu toate că a câștigat și a economisit destul, nu se simțea deloc la largul lui, acolo. Epitetul de „Lunkey” dat lui ca și celor mai mulți dintre imigrații veniți din Europa est-centrală, îi jignea demnitatea lui de om.

Simțind repulsie față de mediul american, Timoftei Filipoi a fost foarte fericit să se întoarcă acasă și să -și reia aici locul bazal din bătrâni.

PROFESORUL ANTON DOMIDE (1880-1944)

Alexandru DĂRĂBAN

Profesorul Anton Domide s-a născut în comuna Șanț (azi în județul Bistrița-Năsăud) la data de 18 decembrie 1880 (în 19 decembrie a fost botezat), fiind fiul lui Trofim de 27 ani (fiu, la rândul-i, de soldat-grănicer) și Agafta de 26 ani, născută Nistor¹. Ca toți copiii descendenți de grăniceri, a urmat, mai întâi, la școala primară din sat și, apoi, la Norma din Năsăud, după care a trecut la gimnaziul superior fundațional, parcurgând clasele I-IV, fiind un elev bun la învățătură. Probabil, mijloacele materiale modeste au decis etapa următoare pentru fiul de țărani ca să ajungă la Preparandia de stat maghiară din Deva care acorda burse numeroase pentru atragerea românilor și sașilor în capcana maghiarizării². Părăsește Ardealul pentru a se duce la Pesta, la Pedagogia Superioară, cea mai mare școală la care putea aspira un absolvent de preparandie, beneficiind de bursă din Fondul de stipendii năsăudean ca descendent din grăniceri. Studiile superioare au durat trei ani³.

După absolvirea studiilor superioare a ajuns la Preparandia română greco-catolică din Gherla, unde a predat matematica, fizica, chimia, științele naturale, geografia și astronomia⁴. A fost adeptul modernizării învățământului din acele vremuri.

A fost inițiatorul primei „Reuniunii române de cântări din Gherla” cu care a susținut primul concert la data de 27 mai 1906. Bravul „spiritus rector” al acestei petreceri a fost Anton Domide, care a mai delectat pe cei prezenți cu frumoasa-i voce de bariton, cântându-le două doine frumoase, acompaniat de tariful lăutarilor⁵.

Neobositul pedagog Anton Domide a editat la Gherla, începând cu data de 1 martie 1907, periodicul de specialitate „Pedagogia Română” cu o apariție de două ori pe lună. Cu această ocazie a lansat un nou program învățătoresc care cuprindea în esență următoarele puncte:

- o primă prioritate avea să fie articolul de fond care trata tot ce era dăunător și împiedecător școlilor românești, propunând proiecte pentru asanarea acestor nereguli;
- a fost stabilită ca rubrică obligatorie adunarea

materialului pentru crearea pedagogiei române, lucru ce lipsea cu desăvârșire. Scopul era tratarea și prezentarea de date și studii de specialitate din psihologia poporului român din punct de vedere metodicopedagogic;

- impunerea în programa școlară de tratare practice ținând cont de critica de specialitate, urmate de discuții și rapoarte despre aplicarea acestor metode din partea învățătorilor, cu rezultate sau fără rezultate;
- adunarea materialului pentru literatură la copii (cântări, istorioare, jocuri), dar și încercări de creare de literatură pentru copii;
- directive la metodele de material și de predare a prelegerilor economico-sociale pentru adulți;
- publicarea de rapoarte, corespondențe speciale și răspunsuri la chestiuni aduse la ordinea zilei de către abonați;
- editarea de cărți de școală după metodele cele mai noi⁶.

Chiar s-a lansat un concurs la abonamente cu scopul de a fi accesată de către cât mai mulți învățători, aducându-se pe această cale și propuneri din partea lor⁷. Sever Dan a scris un articol în care a adus elogii acestei inițiative a lui Anton Domide considerând-o „vrednică pildă pentru năzuințele dascălimii din România” și să nu se uite „dorința ce i-a dat naștere: unirea tuturor învățătorilor români”⁸.

La data de 11 august 1907 a avut loc Reuniunea învățătorilor români greco-catolici din jurul Gherlei al cărui raportor a fost Anton Domide, în calitate de secretar al Reuniunii. Tot cu această ocazie profesorul Domide a ținut o prelegere practică despre „Afinitatea chimică”⁹.

În anul 1908, după numai trei ani de catedră, profesorul Anton Domide a fost destituit de către Consistoriul Episcopiei greco-catolice din Gherla din motive care vor reieși din cele ce le vom prezenta în continuare. Putem spune că s-au format două tabere, una în sprijinul

profesorului, alta împotriva lui.

Măsura luată împotriva profesorului Anton Domide a stârnit proteste în sânul învățătorimii, dar și polemici în „Gazeta Transilvaniei” și în oficiosul greco-catolic „Unirea” de la Blaj.

Anton Domide

Anton Domide cu Aurelia Domide și copilul Leon Domide

La data 14 aprilie 1908 a fost publicat în „Gazeta Transilvaniei” protestul dascăliilor: Alexandru David, Alexandru Sighișorean, Alexandru Mihailă, Alexandru Kosuth, Andrei Pora, Candid Gliga, Demetriu Mihali, Eliseu Dărăban, Elie Vlad, Gavrilă Bochiș, Iuliu Murășan, Ioan Caian, Ioan Goța, Ioachim Pop, Ioan Lucaci, Ioan Pașcu, Ioan Gogdia, Iacob Morariu, Ioan Gocan, Ioan Manciu, Iuliu Vuia, Ioan Cristian, Ioan Opriș, Ioan Ciora, Lucreția Gotleasu, Nicolae Vancea, Nechifor Osian, Paul Pușcașiu, Petru Cristea, Simeon Someșan, Șerban Șerban, Sigismund Nandra, Simeon Todoran, Teodor Stoia, Traian Șuteu, Teodor Varna, Virginia Grivase, Vasile Chintoan, Vasile Bucur, V. Contrașiu, Vasile Moldovan¹⁰. (...)

În prealabil, profesorul Domide a întocmit la data de 6 aprilie 1908 un raport despre cele întâmplate, document publicat în „Gazeta Transilvaniei” după apariția protestului de susținere al învățătorimii din zonă. (...)

La data de 23 aprilie 1908 profesorul de teologie Dr. Vasile Moldovan a venit cu un drept la replică la cele publicate în numerele 76 și 78 ale „Gazetei” afirmând că semnatarii protestului de sprijin față de profesorul Domide încearcă să-l prezinte publicului român „ca pe un martir național care a căzut jertfă stărilor anormale din Gherla”.¹¹ (...)

Profesorul Anton Domide a luat cunoștință de acuzele ce i s-au adus de teologul greco-catolic din Gherla, drept pentru care trimite gazetei o replică intitulată „Dragul meu prieten viclean!” (...)

Printre semnatarii protestului se enumera și învățătorul greco-catolic Eliseu Dărăban. Acesta a fost acuzat de teologul Vasile Moldovan că ar fi „zis la conferința învățătoarească din Mintiul Gherlei: <<jos cu reverenda>>”. Datorită acestui fapt, la data de 25 aprilie 1908, Eliseu Dărăban va da o declarație care a fost publicată în paginile gazetei. (...)

Pătimașii adversari de la Gherla ai prof. Domide, văzând că fără argumente nu îl pot trage prin noroi cu concursul ziaristicii serioase, au cerut ajutorul la două fițiuci: „Szamosvolgye” din Gherla și „Ujsag” din Cluj, care au început o campanie de calomnii, acuzându-l că ar fi „colaborator intern al Gazetei Transilvaniei fiind plătit cu 50 florini lunar”.¹²

Reacții ale celor petrecute la preparandia din Gherla au fost și în foaia bisericească-politică greco-

catolică de la Blaj. O primă reacție a venit din partea lui Iacob Marga din Ocna Dejului la data de 18 mai 1908. (...)

În urma celor întâmplate, în acel an 1908, a fost mutat obligatoriu la un liceu de pe teritoriul Ungariei, în Hajduszoboszlo¹³. Acolo l-au aflat evenimentele din anul 1918 din Transilvania. S-a întors grabnic la Cluj, unde a funcționat ca profesor și în funcții de conducere la mai multe școli din Cluj, având și alte activități profesionale și obștești.¹⁴

Din această poziție îl găsim implicat și în problemele ortodoxiei de pe Valea Rodnei, din perioada interbelică, cu centrul său de renaștere Sângeorgiul Român (Sângeorz-Băi). Lupta pentru renașterea ortodoxiei pe aceste meleaguri a dat-o ieromonahul Ioachim Băznog, fiu al Sângeorzului. Acesta a început construirea unei bisericii ortodoxe, i-a fost demolată, a fost maltratat de către confrății greco-catolici locali, aici incluzând și autoritățile civile locale¹⁵.

Lucrările de zidire a bisericii au stagnat până în august 1925, când conducerea lucrărilor i-a fost încredințată profesorului Anton Domide, avându-l alături pe ieromonahul Ioachim. Sub conducerea acestuia s-a ajuns ca la data de 30 octombrie 1925 lucrările să fie puse sub acoperiș.

La data de 9 noiembrie profesorul Anton Domide a întocmit un raport pe care l-a înaintat către Episcopie, în care preciza următoarele:

- a rămas pentru primăvară tencuiul și pictatul;
- la data de 14 noiembrie se dorește a se pune Sfintele Cruci pe turn, precum și parafulgerul;
- să descalece la fața locului inginerul Lungu, precum și un preot de la Episcopie;
- să se readucă de la Primărie cele trei clopote confiscate de autoritățile locale;
- la acea dată să se constituie comitetul parohial din care să facă parte și două familii din corpul didactic al Școlii de arte și meserii;
- să se întocmească un proces-verbal asupra stadiului lucrărilor;
- să se constate toate agresiunile la care a fost supus călugărul;

- să se constate că ieromonahul rămâne un agent de propovăduire al ortodoxiei;

- călugărul să fie trimis și autorizat pentru a face colecte până la primăvară¹⁶.

Rândul din mijloc: dreapta, cu bască, Anton Domide - stânga, Aurelia Domide, cu rude din Șanț

Anton Domide - 1943

În urma raportului întocmit de profesorul Domide, Episcopia l-a delegat pe preotul Simion Vasinca, care s-a deplasat la Sângeorz la data de 15 noiembrie 1925, întocmind, la rândul său, un raport care confirmă cele spuse de profesor¹⁷.

La fel ca și călugărul, nici profesorul Domide nu a fost scutit de neplăceri, fiindu-i puse piedici de către organele administrative și bisericești greco-catolice locale. Văzându-se în asemenea situație, la data de 2 ianuarie 1926 întocmește un nou raport către Episcopie în care arăta următoarele lucruri:

- s-a întocmit o adresă de către subprefect cum că nu s-a dat concesiunea prealabilă la cererea înaintată către primărie;

- nu s-a anexat planul și devizul;

- adresa subprefectului trădează o ironie prin tonul care-l folosește, folosind expresia biserica lui Bâznog;

- faptele ce s-au petrecut în jurul edificării acestei biserici prin: oprirea oricărui zilier și muncitor în a lucra la biserică, interzicerea vânzării de piatră de către cariera din comună, provocarea unui scandal cu oameni beți care au furat clopotele de la biserică ducându-le la Primărie;

- edificiul corespunde integral planului original¹⁸.

La data de 12 iulie 1926, profesorul Anton Domide anunța Episcopia că biserica era terminată și că în termen de trei săptămâni să aibă loc sfințirea ei. Pentru a fi mai convingător, trimite un raport mai detaliat, la data de 12 august 1926, în care specifică:

- toate lucrările sunt gata pentru actul sfințirii;

- a descălecat în comună preotul Buzdug din Josenii Bârgăului care a intervenit pentru recuperarea clopotelor, dar fără niciun rezultat;

- s-a constituit un comitet format din douăsprezece doamne, aflate la Băi, care au întreprins cu o sinceritate și vitejie ade-vărate actul de recuperare a clopotelor la data de 12 august;

- la sfințire va sluji și protoiereul basarabean Teodosie Wolovey, rugând totodată, ca sfințirea să fie înfăptuită de protopopul de Bistrița, Grigore Pletosu¹⁹.

Actul de sfințire al Bisericii Ortodoxe, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, a avut loc la data de 15 august 1926 în prezența a aproximativ trei mii de locuitori, aceasta fiind prima biserică ortodoxă ridicată pe

aceste meleaguri după 1918.

Acest fapt a fost evidențiat și de oficiosul Episcopiei, *Renașterea*, care menționa, printre altele, că „dacă s-a putut preda sfintei sale destinațiuni această biserică, în timp relativ scurt, este fără îndoială meritul și stăruința inimosului director al Școlilor Medii din Cluj, domnul profesor Anton Domide care, din încredințarea Consiliului Eparhial, a luat în mână frâiele conducerii lucrărilor de la biserică – pe lângă toate piedicile puse la cale din par-

tea fraților greco-catolici – biserică prevăzută cu trei clopote și cu toate cele de trebuință, s-a terminat cu bine și e un semn bun pentru răspândirea ortodoxiei în acele părți²⁰. Comuna Sângeorzul Român e o puternică comună cu populație în majoritate greco-catolică și numai cu eforturi aproape supraomenești s-a putut ridica aceasta, prin stăruința prea-modestului ieromonah Bâznog, prin

colectele făcute de acesta în toate ținuturile țării²¹.

Văzând presiunile continue ale preotului Ilarion Boțiu îndreptate împotriva călugărului Bâznog, profesorul Anton Domide ia atitudine, convocând consiliul parohial local la data de 31 ianuarie 1928, în urma căruia se întocmește un document pe care-l vor trimite Episcopiei în care se menționează că: „Subsemnații, cu respect, vă rog să binevoiți a dispune ca uzufructul bunurilor cumpărate

de ieromonahul Ioachim Bâznog să treacă și de drept și de fapt asupra bisericii noastre ortodoxe din Sângeorz-Băi, cu atât mai vârtos că biserica între împrejurările de astăzi, nu dispune de nici un izvor de venit din care ar putea face față cheltuielilor materiale pentru de buna întreținere a edificiului și de reprezentare a bisericii în mod demn. La cazul retrocedării dreptului de uzufruct, care rugăm să fie trecut și la cartea funciară, ne obligăm a suporta toate

cheltuielile reclamate de buna întreținere a imobilelor, deci și primele de asigurare în conformitate cu asigurarea efectuată de Episcopie.

Având în vedere că administrarea bisericii noastre ca filie a parohiei Năsăud, prin preotul Ilarion Boțiu, ne aduce pagube atât de ordin material, cât și de ordin moral, după cum se poate constata din următoarele rânduri:

Prof. Anton Domide (la baza copacului) cu elevii

Anton Domide cu Aurelia Domide

Dr. Leon Domide cu soția Margareta Domide

a) Domnia-sa, de câte ori descalecă la biserică, cere diurne pe care noi nu le putem plăti din lipsă de fonduri și venite;

b) De câte ori domnia-sa a fost în Sângeorz-Băi n-a rostit barem un cuvânt de consolidare a bisericii, privitor la constituirea consiliului parohial, încurajarea credincioșilor pe care îi avem și slăvirea bisericii pentru a câștiga credincioși noi, nu s-a ocupat și nici nu se ocupă de nevoile bisericești sub niciun raport.

Din aceste motive ne vedem siliți a vă cere, cu toată insistența, să binevoiți a ne scoate biserica de sub jurisdicția parohiei din Năsăud, căci nu înțelegem niciun amestec de organe care n-au cutezanța, nici credința de a propaga, ci numai de a se institui în beneficii. Înțelegem să fim încurajați, dar nu conturbați în propaganda noastră de românizare pentru biserica noastră de obârșie.

Atât protopopiatul districtual, cât și domnul profesor de religie din Năsăud au dovedit un simț prea adaptat la mediul ambiant catolic din întreaga regiune.

Dacă și Veneratul Consistoriu concepe lucrurile astfel, legându-se de forme de birocratism ierarhic, astfel, ne vedem condamnați și umiliți chiar din partea autorității noastre bisericești.

Sfințindu-se și instituindu-se o modestă bisericuță, noi avem perspectiva de cucerire, așteptăm, însă, în mod foarte firesc, ca să se facă demersurile la Comisia agrară pentru asigurarea unei clejii (clejă = teren) și pentru a elibera un carnet de reducere pe C.F.R. aceluia care depus zeci de mii de lei din colecte.

Pentru înlăturarea acestor stări, binevoiți a ne scoate de sub testamentul jurisdicțional de filie parohială și a ne aproba ca mănăstire, acordându-ne autonomia scrisă în regulamentele mănăstirești, împreună cu cel puțin doi călugări și un cantor ca transformarea în mănăstire să se facă în modul curent.

În numele consiliului semnez, profesor Anton Domide, epitrop interimar, împreună cu toți înfăptuitorii Bisericii Ortodoxe Românești²².

Datorită intervenției profesorului Anton Domide, dar și a ecourilor din presa vremii, lucrurile se vor așeza pentru puțină vreme²³.

Odată cu cedarea Ardealului în toamna anului 1940, a trebuit să se refugieze clandestin la Timișoara, la familia fiului său. Acolo a lucrat ca dascăl la Liceul „Constantin Diaconovici-Loga” până în anul 1942 când s-a pensionat.

În anul 1944, când Timișoara era ocupată de trupele Armatei Roșii²⁴, a avut loc o tragedie în familia dănsului. Mi-a fost mărturisită, recent, de un strănepot care mi-a trimis și niște fotografii de familie. Unul dintre nepoții lui, Ardor Domide, de aproape patru anișori, alături de bona care avea grijă de el, au fost omorâți într-un accident de circulație provocat de un camion condus de un șofer sovietic beat la volan. Aceste momente triste au avut loc la data de 7 ianuarie 1944. Aceste momente l-au marcat profund, fapt ce reiese din versurile scrise pe crucea de la mormântul nepotului său:

„Te-ai rupt din vecinicia mare
Tu care-ai fost numai o clipă
Ca după o clipă de consolare
Să-l reîntâlnești pe tata-mare
Moșu”.

N-a mai apucat să trăiască nici un an de zile, că la

data de 4 decembrie 1944 a trecut la cele veșnice, la reîntâlnirea cu nepotul său. Pe crucea de la mormânt stau înscrise cuvintele:

„Nimic nu se pierde, totul se transformă”.

Lui Anton Domide i-a fost hărăzit să trăiască și să cunoască momente istorice atât de diferite, plecând de la dualismul austro-ungar, apoi cu bucuria înfăptuirii României Mari, perioada interbelică, cedarea Ardealului, încheind cu cunoașterea comunismului prin drama trăită personal.

Studiul a fost publicat în Anuarul Muzeului Grăniceresc Năsăudean, *Arhiva Someșană*, Seria a III-a, Năsăud, 2021, pp. 151-175, cu foarte mici diferențe.

Note:

1. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, Fond *Registrul Parohia greco-catolică Șanț - Registrul cu matricola născuților și botezaților*.
2. Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva – vol. VII, Memoria culturii*, Cluj-Napoca, Editura Virtus Romana Rediviva, 1993, p. 334.
3. Lazăr Ureche, *Fondurile grănicerești năsăudene (1851-1918)*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 2001, p. 194.
4. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 334.
5. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul LXIX, 1906, nr. 112, p. 3.
6. *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 14, p. 5.
7. *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 25, pp. 4-5.
8. *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 33, p. 1.
9. *Idem*, Anul LXX, 1907, nr. 172, p. 4.
10. *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul LXXI, 1908, nr. 76, p. 3.
11. *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 80, p. 2.
12. *Idem*, Anul LXXI, 1908, nr. 112, p. 3.
13. Teodor Tanco, *op. cit.*, p. 335.
14. Teodor Tanco, *op. cit.*, pp. 334-338.
15. Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Băznog din Sângeorz-Băi*, Bistrița, Editura Charmides, 2010, pp. 53-55; A se vedea și Alexandru Dărăban, *Ieromonahii Antonie și Ioachim Băznog*, Brăila, Editura Sfântul Nicolae, 2013, pp. 174-191.
16. Alexandru Dărăban, *Ieromonahul Ioachim Băznog din Sângeorz-Băi*, Bistrița, Editura Charmides, 2010, pp. 56-57.
17. *Ibidem*, p. 58.
18. *Ibidem*, pp. 58-59.
19. *Ibidem*, pp. 59-60. În aceeași zi, 15 august 1926, P. S. Nicolae Ivan a săvârșit slujba de sfințire a Mănăstirii Rohia, ceea ce justifică sfințirea lăcașului de cult din Sângeorz de către protopopul Grigore Pletosu.
20. *Ibidem*, p. 61; a se vedea *Renașterea*, Cluj, 1926, nr. 35, pp. 5-6.
21. *Ibidem*.
22. Arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului, Adresa prof. Anton Domide către Episcopie din 31.01.1928.
23. Articolul de față face parte din Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângeorzană*, Cluj-Napoca, Editura Mega, pp. 168-175.
24. Aici este o inexactitate istorică, dar am reprodus informația așa cum ne-a provenit de la urmașul profesorului Anton Domide.

N.R. Constrânși de spațiul publicistic, am eliminat textele polemice, interesante, de altfel, apărute în *Arhiva Someșană*.

Stejarul unirii

Valer POP

În ziarul *Cultura Poporului* din 23 iunie 1929, Mihail Graur, a publicat un articol cu titlul „*Stejarul Unirii*” ce se referă la inițiativa ca, în curtea fiecărei școli din țară, să se planteze, în anul 1928, un stejar, numit „*Stejarul Unirii*”.

Când am citit acest articol mi-am amintit că în marginea curții școlii din Șanț, în apropiere de șosea, era un stejar cu tulpina groasă de vreo 40-50 cm. Probabil că acel stejar, fiind singurul din curtea școlii, era într-adevăr „*Stejarul Unirii*” de la Șanț. Țin minte că atunci când eram elev, ne mai jucam pe sub acel stejar, iar toamna, când îi cădeau frunzele, în ora de agricultură, măturam frunzele lui.

Elev de liceu fiind, într-o zi de vacanță, la o activitate culturală, m-am nimerit și eu lângă un bătrân, care, la un moment dat, mi-a zis: „Să știi că stejarul acesta a fost plantat când era primar moșul (bunicul) tău Florea Sângeorzan”. Mi-a fost ușor să-mi amintesc această informație pentru că se referea la cineva apropiat mie.

Acel stejar a fost tăiat destul de târziu, după ce s-a construit Căminul cultural din centrul comunei. Probabil că la Primărie se știa că este „*Stejarul Unirii*” și l-au mai păstrat. Dar, fiind înconjurat de betoane, a început să i se usuze din crengi. O dată chiar am auzit replica unui consătean care a spus că oare de ce nu se taie acel copac pentru că strică tot aspectul. A venit timpul când a fost tăiat, și acum locul ocupat de el este sub Centrul Cultural „*Dimitrie Gusti*”. La noi, în comună, „*Stejarul Unirii*” nu a reușit să împlinească măcar 100 de ani. Foarte puțin dacă ne gândim că un stejar poate trăi până la 2000 de ani.

În continuare redăm articolul cu titlul de mai sus, în care se justifică importanța plantării „*Stejarului Unirii*”.

***

Cu ocazia serbărilor a 10 ani de la întregirea neamului românesc, s-a luat frumoasa și laudabila inițiativă de a se planta, în curtea fiecărei școli, un stejar: „*Stejarul Unirii*”.

Serbările au fost frumoase, stejarii s-au sădit și, mai ales la sate, acești arbori își vor avea însemnătatea lor.

Ce frumos și minunat simbol al neamului nostru. Ce semn evocator de fapte vitejești ale eroilor, răscolitor de vrednice amintiri ale trecutului și de măreața istorie a țării!

Rădăcinile lui se vor împlânta adânc în pământul hrănitor și, astfel, stejarul va crește și se va întări, putând să reziste celor mai aprige furtuni, după cum cu sufletul și inima noastră de Români se va înrădăcina adânc, tot mai adânc, dragostea de Țară și Neam. Și această dragoste va rezista furtunilor, va ști să înfrunte pericolul ce pare că ne amenință, căci „*Stejarul Unirii*” o ține veșnic trează în

conștiința noastră, o va stimula și întări.

El va reaminti veteranilor de faptele lor de la Mărăști, Mărășești și Oituz, el va spune trecătorilor de tot neamul că România întregită cu atâtea jertfe în hotarele ei naturale, trăiește încă și nu a mai rămas de înfăptuit decât unirea sufletească a locuitorilor ei, unire ce nu trebuie să întârzie. El va povesti, ca nimeni altul de frumos, generațiilor viitoare de copii ce se vor umbri la rădăcina lui, povestea mândră a neamului nostru.

În șopot și freamăt duios, va deschide inima micuților, le va răscoli sufletele agere, în care va picura neîncetat, frânturi din viața eroilor, ale părinților și bunicii lor, ce s-au jertfit pentru țară și că ei, micuții, au o mare datorie de îndeplinit în viitor. În sufletele lor se va sădi imboldul de a apăra cu ultima picătură de sânge, atunci când nevoia o va cere, hotarele țării ce s-au realizat cu atâtea sacrificii.

Iar când toamnele vor sosi și-l vor dezbrăca de haina verde, el, „*Stejarul Unirii*”, cu frunzele lui galbene ce se vor așterne tăcut pe pământul umed, va decora cele

800.000 de vieți ce s-au stins pentru idealul nostru național.

Și când crivățul iernii de la răsărit se va năpusti asupra crengilor lui, în urlat vijelios, „*Stejarul Unirii*” va spune nepăsător dușmanilor țării, că zadarnică le este truda și neputincioase, uneltirile.

În zilele calde de vară, hora satului se va învârti domol în jurul lui, căci el le va aminti de cântecul și hora de la Mărășești.

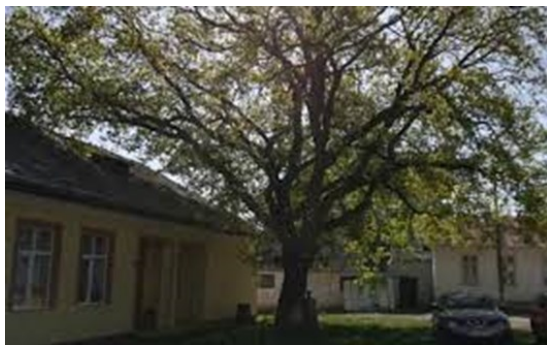
Descoperiți-vă și plecați-vă genunchii voi veterani bătrâni cu iarna vieții în spate, voi trecători și generații de copii ce veți crește la umbra lui, precum și voi dușmani ai țării, căci tulpina lui reprezintă tulpina neamului românesc, crengile lui, bărbații de stat ce au contribuit la realizarea României întregite, iar frunzele și florile vor închipui eroii țării.

Uitați-vă bine și veți găsi în el chintesența neamului românesc.

Descoperiți-vă, întoarceți-vă gândurile în trecut, citiți în coaja lui istoria țării, lăsați o lacrimă să curgă pentru cei căzuți și întăriți-vă pentru viitor, căci nu se știe când norii se vor ridica la orizont și el, „*Stejarul Unirii*” va fi amenințat.

Dar nu, nu trebuie să piară, căci el e flacăra veșnică ce ne luminează calea și ne îndreaptă pașii pe drumul ce avem de urmat, învățătorii, în seama cărora s-a lăsat acest neprețuit copăcel, îl vor păstra și îngriji cu sfințenie, va fi privit ca o comoară și podoabă a satului, căci numai El ne va duce la unirea ce a mai rămas de făcut: Unirea sufletească a poporului românesc.

Când oare vom sărbători și această unire?

Despre secretul din comuna Șanț

Valer POP

În revista SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, DIRECTOR: D. GUSTI, ANUL III, NR. 4-6, APRILIE - IUNIE 1938, pagina 224, este publicat articolul *Despre secretul din comuna Șanț*, în fapt, un memoriu înaintat Echipei Regale, care era însărcinată cu efectuarea unui amplu studiu sociologic în comuna Șanț. Memoriul a fost scris de un locuitor al comunei Șanț, numit **Cotul Nistor**. Memoriul prezintă lipsa suprafeței de pământ necesare locuitorilor comunei, care și-au sporit numărul foarte mult față de perioada în care a luat naștere așezarea. Memoriul s-a făcut datorită îngrijorării avute de autorul lui privind natalitatea scăzută în multe familii din comună și s-a scris și în urma discuțiilor avute cu membrii familiilor care aveau un singur copil. Dăm mai jos textul acestui memoriu, asupra căruia am intervenit, pentru a fi citit mai ușor (autorul a folosit ortografia și exprimarea din anul 1938, diferite mult față de prezent). Intervenția asupra textului nu a modificat cu nimic esența articolului.

Secretul din Comuna Șanț, ce se pornește și se lățește zilnic din cauza lipsiților de pământ, s-a născut căci mai multe familii au încetat de a-și mări familia decât cu un copil. Așa avem peste 20-30 de familii numai cu un copil, sunt familii care au câte doi și sunt și care nu au deloc. Am urmărit cauza și am întreat: cum de aveți numai un copil? Mi-au răspuns: nouă ne este de ajuns, căci să avem mai mulți și să-i vedem necăjiți mai bine să nu-i avem, să murim de mila lor, căci cum au fost moșii noștri? și cum sunt părinții noștri? și ce trebuie să suferim noi căci nu ne mai ajunge nimic și să ne mai vedem noi suferințele de astăzi ale noastre și ce va fi de copii noștri peste 20-30 de ani, mai bine unul, cel mult doi, și pe averea ce o am va trăi și copilul meu. Aceasta este în mintea mea, m-am hotărât, căci aș avea un mare păcat ca să nu descopăr acest secret care ar duce satul Șanț la risipă și la o pustiire de atâtea familii, și cu timpul să rămânem cu gospodăria pustii, ar fi un mare păcat, căci Măiestății Sale Regelui Nostru Carol al II-lea noi credem că-i trebuie turmă cât! cât! de mare, căci noi îl cunoaștem, Păstorul Nostru al tuturor Românilor. Aceste scurtări le avem din lipsa defalcării și a sărăciei ce se zbate astăzi între noi.

Acest păcat mă îngreunează foarte mult și de aceea m-am hotărât să-l înaintez Onoratei Echipe, ca să putem stărpi aceste idei, și lumea să se înmulțească, căci avem lipsă și în viitor de Ostași Români care simțesc românește. Iar noi credem că ce folos să avem sta-

tul așa mare și să ni se miecească turma, adică Poporul.

Despre alte comune la care le cere trebuința ca și nouă să li se deie, dar sunt comune care au de ajuns și de întrecut, căci dau munți în arendă cum este comuna Maieru. Comuna Măgura face sute de care de fân cu care se ajută cu oile la iernat, iar alte comune au cât le trebuie, și multe sunt foarte lipsite și cât teritoriu or avea sub Administrația Direcțiunii, după atâta ar primi și tangenta, așa că noi nu am cunoaște nicio scurtare din partea nimănui.

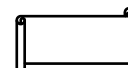
Cer părerea poporului. Acestea toate ne pot scăpa de la ruină, ce-i pornită astăzi în popor și spun căci la acest înțeles să-i facem un Memoriu chiar Măiestății Sale Regelui, căci lumea îi intrată în disperare.

Ce păreri sunt în popor pentru defalcarea: Avem sub administrația Direcțiunii Silvice 9.000 de jugare și ceva. Să ni se deie jumătate. În modul următor: o cantitate să ni se mărească pășunile comunale atât la munți, cât și Imașul Comunal ce-l vom avea în par-

tea Cârțibav, aproape de sat, zis Valea Pustie, iar pădurea ce se află pe acest teritoriu să se vândă în licitație publică și să ne cumpărăm un munte, iar restul să-l împartă proprietarilor pe lângă pământuri, iar la cei ce sunt săraci și necăjiți, care n-au pământ deloc, să li se deie o cantitate de la 2-4 jugare, să se bucure toată lumea de acest ajutor, să-și poată alunga sărăcia de la căsuța lui, așa că toată lumea s-ar bucura de defalcarea ce i-ar scăpa de atâta sărăcie. Iar 4.500 de jugare să rămâie mai departe sub direcțiune și vom câpăta o tagentă mai mică. Și așa nu ne atingem nici de Legea Silvică, și noi v-om fi ajutați.

Acestea sunt părerile mele și ale tuturor șanțenilor, de am greșit ceva, vă rog să mă scuzați!

Motivul de unde vine lipsa: Când în comuna Șanț erau numai 50 de familii, aveau toți aceștia avere, iar populația s-a înmulțit și sunt astăzi peste 700 de familii, zis peste 3.000 de suflete, și pământul este tot acela și nu le mai ajunge și nu mai au cu ce să trăiască, mulți s-au hotărât să nu aibă copii să-i vadă năcăjiți, iar la un caz, căci după un timp s-ar întâmpla căci copilul acela ar muri, familia aceea e prăpădită. Și numai prin defalcare ar putea să vină lumea la un bun mers ca înainte, să nu ne pustiim.

ASTRA și Armata

Aurel DOMIDE - ȘĂNȚANU

Este cunoscută contribuția ASTREI (Asociația Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român) la dezvoltarea culturii românești, așa cum arăta Andreiu Bârseanu, fostul președinte al acesteia: „Dacă prima jumătate de veac din existența *Asociațiunii* a fost timpul înființării și al încercărilor, a doua jumătate să fie timpul muncii sistematice și conștiente”, fapt împlinit prin efortul celor ce o patronau, al celor ce activau în cadrul ei, dovadă fiind analele acestei societăți publicate în revista *Transilvania* din anii 1912, 1913 și 1914, până la izbucnirea Primului Război Mondial.

Mai mult ca oricând, în acești ani, începe o muncă sistematică și conștientă, bine organizată, în toate direcțiile. Toată lumea românească din cuprinsul Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului se adună în jurul ASTREI.

Au urmat însă anii grei ai Primului Război Mondial, când activitatea Asociațiunii se restrânge, și orice propagandă în rândul maselor era cu neputință, funcționarii ei, aproape în întregime, fiind încorporați în cadrul unităților combatante. Acești combatanți, în majoritatea lor, aveau o pregătire superioară, fiind învățători, profesori, economiști etc, erau cadre militare în rezervă, care vor contribui la educarea soldaților și la formarea spiritului patriotic în această perioadă de grea încercare pentru poporul român.

Astfel că în timpul războiului și mai cu seamă după încheierea acestuia se face simțită implicarea corpului ofițeresc în activitățile specifice de culturalizare a masei de soldați, care erau, în marea lor majoritate, de la sat, foarte mulți dintre ei dându-și viața pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul habsburgic.

Viața dusă împreună în timp îndelungat în perioada războiului, când pericolele ce amenințau viața trupei erau aceleași și pentru corpul ofițeresc, când jertfele erau și de o parte, și de alta, s-a creat un liant specific, o relație de suflet între soldat și ofițer.

În anul 1927, Ștefan Zeletin scria că *psihoza războiului* sau *psihoza tranșeelor* a avut un efect mobilizator, în sensul că „reprezentanții elitelor românești, între care ofițeri activi și în rezervă, au avut prilejul să aibă o relație specială cu soldații țărani, înțelegând și judecând ce anume trebuia să fie clasa țărănească sub aspect economic, dar și sub aspect cultural”.

În revista *România militară*, editată de Marele Stat Major General al Armatei Române, din perioada de după Primul Război Mondial, nr.11-12, din 1921, se arată că: „Trupa de soldați, aflându-se într-un mediu de raportări umane eliberat de crispări și apăsări sociale, a avut prilejul de a împărtăși ofițerilor, comandanților lor, aspirațiile, vederile și preocupările lor. Acest fenomen s-a petrecut pe toate fronturile, la nivelul eşaloane-

lor mici, cu deosebire pluton, companie, în perioada războiului, 1914 – 1918”.

Evoluții favorabile privind relațiile menționate între corpul ofițeresc și trupă s-au făcut simțite acolo unde se avea în vedere cunoașterea psiho-individuală a soldatului și abordarea unei „zone culturale” de trezire a sentimentului național, patriotic, într-un stat care-și propunea să devină viabil, România întregită. Era nevoie să se judece drept și să se cântărească argumentele cu măsura cuvenită.

Aveau loc, pentru întâia oară, relații sociale necunoscute până atunci, stimulate de cadre militare ale ASTREI mobilizate pe front, care au influențat deciziile ofițerilor de a se implica în actul cultural sub diferite forme. Amprenta acestor relații nu se va șterge niciodată și va influența pozitiv viața culturală, determinând înființarea unor instituții, a unor organisme, imediat după război, cu concursul unor cadre militare cu funcții de răspundere în Armata Română, care au înțeles pe deplin scopurile și acțiunile ASTREI.

Astfel că efectele acestei stări de spirit n-au întârziat să apară pe frontul din Moldova, unde colonelul Gheorghe Bacaloglu, colaborând cu un grup de intelectuali, ofițeri rezerviști, a inițiat, după ce s-a stabilit la Oradea, o activitate care a dobândit forme precise în 1919, sub numele Reuniunea culturală „Cele Trei Crișuri”, după cum arată Ion Bradu, în „Contribuții culturale bihorene”, Oradea, 1974. Un alt eveniment de acest gen este inițiat de colonelul Ion Manolescu, în iarna anului 1918, care, cu sprijinul generalului Arthur Văitoianu - comandantul Corpului 4 Armată, a întemeiat Societatea „Caselor Naționale” în Onești, unde au fost organizate manifestări culturale și artistice pentru soldații combatanți.

De menționat că, după război, „Casele Naționale”, cu sediul la București, și-au înființat în Vechiul Regat și în Basarabia numeroase filiale, prin care ofițerii și soldații care au avut legături cu aceste filiale, întorși acasă, adică lăsați la vatră, au transmis spiritul acestora animându-le activitatea și stimulând și altora interesul de a participa la activitățile inițiate de aceste filiale.

În lucrarea „Casele Naționale. Doctrină și realizare, 1016 – 1941”, București, 1941, se menționează că „și în mediul refugului de la Iași, care se afla sub presiunea militară a trupelor germane, apoi, sub cea politică a revoluției bolșevice, a fost un cadru favorabil unor astfel de preocupări”. Un fapt demn de luat în seamă este acela că, tot la Iași, capitala Moldovei, în anul 1918, Dimitrie Gusti a pus bazele „Asociației pentru Studiu și Reforma Socială”, care va deveni, în 1921, la București, „Institutul Social Român”.

De aceleași țeluri și aceeași stare de spirit va fi animat și influențat marele istoric Nicolae Iorga în definirea programului „Ligii culturale”, al cărei președinte va deveni în anul 1919. De reținut că mobilizarea învățătorilor a avut un efect pozitiv în mișcarea culturală inițiată de ASTRA în armată, deși a dus la închiderea a sute de școli.

Se înțelege că tot mai mult se cristalizează agenda de lucru și proiectele tuturor factorilor chemați să lucreze în folosul ASTREI după război.

Un specific aparte l-a constituit faptul că, deși în armata Imperiului Austro-Ungar militarilor români transilvăneni, care erau înrolați în spatele frontului, nu li s-a permis să-și înființeze asociații naționale și nici să aibă inițiative culturale, totuși au existat ofițeri, medici și preoți militari care și-au asumat acest lucru și care, alături de alte naționalități și instituții civile, au acționat în perioada războiului, pe front și în spitalele militare din Transilvania, Ungaria, Austria, Cehia etc, răspândind în rândul militarilor circa 100 000 de exemplare din publicația ASTREI, precum și broșuri și calendare din colecția *Biblioteca Poporală*, cărți de rugăciuni și abecedare pentru cei ce, eventual, făceau cursuri de alfabetizare, conduse de ofițeri și preoți militari.

De precizat că în ultimele două luni ale anului 1917, din cele 50 de expedieri ale ASTREI spre diferiți destinatari, 35 erau către preoți militari, care, după cum am arătat mai sus, organizau cursuri de alfabetizare și diferite lecturi cu militarii, iar ASTRA a trimis din greu cărți, care s-au alăturat bibliotecilor școlare și parohiale, asociațiilor studențești, spitalelor, dar și unor regimente și companii ale armatei din Ardeal și Basarabia („ASTRA în anii de după război, 1918 – 1928”, pag. 26).

În condițiile colapsului autorităților statului austro-ungar în Transilvania la sfârșitul Primului Război Mondial, ale dezorganizării instituțiilor Vechiului Regat, armata română a continuat să reprezinte o autoritate stabilă, reprezentanții corpului ofițeresc având un rol important în cadrul normalizării vieții publice românești și al administrației nou-institute.

Se cuvine a se menționa că în aria acestor preocupări este clar precizat interesul corpului ofițerilor pentru sprijinirea acțiunilor complexe ale ASTREI, precum și pentru relansarea unor activități specifice privind ridicarea nivelului cultural al masei de ostași, făcându-se simțită o conlucrare tot mai intensă și mai evidentă în orașele reședință de garnizoană, unde se aflau corpuri de armată, ori în garnizoane mai deosebite ca importanță, cum au fost cele din Sibiu, Brașov, Cluj, Alba Iulia și altele.

Și astăzi, armata română se poate mândri cu faptul că, în ianuarie 1920, în Comitetul Central al ASTREI, au fost aleși generalul Ioan Boeriu – șeful Comandamentului Teritorial Sibiu, generalul Dionisie Florian, care s-a remarcat prin sprijinul acordat Asociațiunii, precum și medicul militar Gheorghe Moga, iar la Alba Iulia, în același an, generalul Glodeanu – comandantul Diviziei 21 Infanterie, a fost ales membru în comitetul despărțământului, având sprijinul tuturor ofițerilor din Regimentele 91 și 107 ale Brigăzii 54 Infanterie, care, spre cinstea lor, au acționat pentru îndeplinirea sarcinilor și proiectelor pe plan local ale ASTREI.

Palatul ASTRA din Sibiu

Spre exemplificare, menționez un document deosebit al vremii în care se arată: „Comitetul central – îi scria Andrei Bârseanu, președintele Astrei, protopopului Ion Teculescu, directorul despărțământului – se simte în plăcuta poziție de a aduce calde mulțumiri îndeosebi Dlui General Glodeanu, Dlui Colonel Tuhaș, precum și întregului corp ofițeresc din Alba Iulia, pentru sprijinul oferit cu atâta căldură față de chestiunile culturale îmbrățișate de Asociațiune”.

Tot astfel, Despărțământul Brașov s-a bucurat de sprijinul și fructuoasa colaborare a ofițerilor Regimentului 1 Vânători de Munte, care avea, în 1920, 32 de ofițeri ca membri activi, despărțământul Alba Iulia având 21 de membri militari, în frunte cu generalul Glodeanu.

În garnizoana militară Dej, sublocotenentul Crișan a înscris 34 de ofițeri ca membri ai ASTREI, toți aparținând Regimentului 81 Infanterie dislocat aici. Dar recordul în această privință s-a înregistrat în Despărțământul Sibiu, care, în anul 1920, avea înscrși 46 de ofițeri, dintre care 8 erau membri fondatori, între ei numărându-se generalii Ioan Boeriu, Alexandru Bunaciu, Dionisie Florian, Traian Moșoiu și Dănilă Papp.

Despărțământul Sibiu, spre cinstea lui, avea ca membri ai ASTREI, în 1930, 143 de militari, majoritatea fiind ofițeri. Din ASTRA mai făceau parte 65 de ofițeri aparținând unor unități militare din alte garnizoane ale Transilvaniei, Vechiului regat și din București.

Pentru desfășurarea unor activități comune de amploare, generalul Ion Vlădescu – comandantul Corpului 7 Armată, a încheiat, în anul 1921, cu conducerea Despărțământului Sibiu o convenție în care se prevedea deplasări în fiecare duminică și în celelalte sărbători a câte 15-20 de persoane, ofițeri și reprezentanți ai ASTREI, cu un mijloc de transport al garnizoanei, pentru turnee în orașele și satele din regiune, susținând conferințe și prelegeri cu conținut cultural, economic, sanitar, moral-religios ori de altă natură. Problemele

expuse făceau referire la nevoia de a avea oștire, capabilă să apere interesele poporului român, urmărindu-se formarea unei percepții corecte privind armata și menirea sa, aceasta deoarece până în anul 1918 românii ardeleni au avut o atitudine de respingere față de armata cezaro-crăiască, ce servea interesele habsburgilor, unde tinerii erau supuși unui serviciu militar îndelungat, departe de casă, având instructori străini, într-o limbă străină, făcându-se diferențe între militarii români și cei aparținând nației germane sau maghiare.

După realizarea Statului Național Român, după ce Transilvania a intrat de drept în trupul României, soldatul ardelean trebuia să devină soldatul român, al armatei României, iar față de el trebuiau dovedite respectul și considerația, așa cum, de-a lungul istoriei, a existat în tradiția poporului român.

În acest sens, menționez și efortul ofițerilor Corpului 7 Armată din Sibiu, care depuneau tot interesul pentru ca, în colaborare cu ASTRA, să determine o altă viziune, o altă concepție cu privire la armata statului român, campanie structurată într-o nouă atitudine, pentru o unire sufletească a tuturor românilor, consolidând, astfel, unirea politică realizată în 1918 cu cea morală, firească, pentru noul destin al neamului românesc.

Acest mod de abordare s-a petrecut în toate orașele Transilvaniei, ofițerii unităților militare colaborând cu personalitățile Despărțămintelor ASTREI. Așa s-a întâmplat la Cluj, cu Corpul 6 Armată, la Zalău, unde era Batalionul 7 Vânători de Munte, precum și la Târgu Mureș, Tușnad, Tinca, Beiuș, garnizoane ai căror ofițeri au desfășurat activități specifice privind percepția populației referitoare la noul statut și la noile misiuni ale Armatei Române.

Ofițerii unităților militare dislocate în Transilvania s-au făcut remarcați în cadrul despărțămintelor ca susținători ai ASTREI, contribuind la realizarea proiectelor de ridicare materială, morală și intelectuală a neamului nostru și, mai presus de toate, la înfrățirea sufletelor celor de o limbă și de un sânge.

Se poate afirma cu certitudine că, în anii de după Primul Război Mondial, ASTRA și armata română din Transilvania au acționat într-un program organizat și unitar, pentru ridicarea nivelului de cultură a ostașilor, pentru formarea unei conștiințe și concepții românești cu privire la noua viață în România întregită, fiind, astfel, vrednici de eforturile unora precum Andrei Șaguna, George Barițiu, Timotei Cipariu și alții, care au făurit și au împlinit cu onoare ceea ce au gândit pentru Transilvania, pentru România.

Sertarul cu amintiri

Suvenir din serviciul armatei: Rogojan Floria servind la Regimentul 84 Infanterie, Compania 30, 1927

Suvenir din serviciul armatei: Rogojan Floria servind la Regimentul 84 Infanterie, Compania 30, 1927 - Detaliu

Șanț (1935/1936) – În trei ipostaze

Leon-Iosif GRAPINI

Așa-zisa „Echipă regală”, alcătuită din zeci de persoane (sociologi, etnografi, folcloriști, muzicieni, oameni de litere, artiști și studenți), patronată de Fundația Culturală Regală „Principele Carol” și coordonată de directorul Fundației, renumitul sociolog Dimitrie Gusti, a desfășurat, în două campanii succesive, în 1935 și 1936, la Șanț, acțiuni de culturalizare a sătenilor, de cercetare sociologică și de investigare monografică.

Cu acest prilej s-a turnat filmul documentar sociologic, alb-negru, fără sonor, *Satul Șanț*, al treilea de acest fel din țară, realizat de Henri H. Stahl – regie și scenariu, și Tudor Posmantir – imagine și montaj. Un spațiu amplu a fost rezervat filmării ceremonialului nunții de la sat, cu toate obiceiurile specifice, nunta filmată a fost una reală, mirii fiind tinerii Sângeorzan Iosif și Olari Reghina, iar nași, prof. Dimitrie Gusti și țărancă Grapini Octavia. Tot atunci, la îndemnul lui Dimitrie Gusti, țăranul Constantin Iugan a pus bazele primei trupe de teatru nescris din țară, numită *Trupa veselă*, în care au fost cooptați Dănilă Alexa, Tănasă Cotul, Maria Cotul, Luca și Lucreția Dănilă, Larion și Ana Popârțac. Renumitul fotograf Iosif Berman, primul fotoreporter autentic din România și fotograf al campaniilor sociologice coordonate de Dimitrie Gusti, a imortalizat pe hârtie oamenii comunei Șanț, surprinși în diferite ipostaze ale vieții de zi cu zi, cu obiceiurile, tradițiile, preocupările și meseriile lor.

Fotografiile alăturate (în format mare, 40 cm x 30 cm, lipite pe carton), realizate atunci, ne-au fost puse la dispoziție de Anghelina Rogojan (Ilelea Angilina), de 79 de ani, căreia îi mulțumim și pe această cale. Ea le-a „moștenit” de la socrul ei, Floria Rogojan (vezi pagina anterioară). Una singură, prima de pe pagină, cea care înfățișează membrii *Trupeii vesele*, alături de unul dintre cercetătorii echipei regale, are înscris pe verso, cu creionul, *Teatrul țăranesc din Șanț. Autorii și actorii sunt țărani*.

Experimente pedagogice la Șanț

Valer POP

În fiecare școală au fost, sunt și vor fi probleme de disciplină. Peste tot se încearcă diverse metode care să ducă la îmbunătățirea disciplinei. În trecut erau permise chiar și pedepsele fizice. Așa se povestește de datul în palmă cu rigla sau cu varga, bătaia la fund (vezi scrierile lui Ion Creangă), obligarea elevului să stea în genunchi, trasul de păr, trasul de urechi, punerea în genunchi pe boabe de porumb sau pe coji de nucă, punerea elevului să stea într-un picior sau să facă genuflexiuni, lovirea cu jordia ori altele.

Cu ocazia cercetărilor sociologice din 1935-1936, cercetătorul Stanciu Stoian publică articolul **PROCESUL EDUCATIV ÎN SATUL ȘANȚ DIN JUDEȚUL NASAUD** în revista **SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ**, ANUL V (1943) NR. 1-6, pag 93, din care aflăm preocupările învățătorilor de a găsi metode de îmbunătățire a disciplinei în școală.

Învățătoarea **Lucreția Filipoiu** (după căsătorie **Lucreția Deatcu**) spune în interviul luat de Stanciu Stoian următoarele: *Disciplina în școala noastră se menține și cu metode vechi: la palmă și în genunchi. Dar nu pe boabe ca altă dată și nu bătaie rea. Mai încercăm apoi, uneori, și metode mai blânde. Odată, eu am vrut să aplic ceva nou. Cineva furase un creion. Atunci am luat o bucată de hârtie, am tăiat-o în mai multe părți egale și am împărțit-o la toată clasa spunând: „Să păstrați hârtia până mâine. Celui care e hoțul îi va crește hârtia și nu va mai fi cât celelalte.” A doua zi am găsit trei copii cu hârtiile micșorate de ei, de frică să nu le crească. Am găsit că hoțul e dintre ei și anume o fată. Cred că ceilalți doi mai furaseră câte ceva, altă dată. Hoțului i-am aplicat o pedeapsă, dar a venit mama ei și mi-a cerut socoteală; iar d-l Director mi-a spus că n-am făcut bine că am pedepsit-o, că poate nu era vinovată.*

În articol se menționează că **experiența făcută de Lucreția Filipoiu este adeseori citată în literatura pedagogică**. Faptul că ea a aplicat-o arată, din partea sa, interes pentru astfel de lucruri; după cum semnificativă este și atitudinea directorului.

Învățătorii **Aurelian Băltărețu** și **Alexe Văsieșu** au procedat, în adevăr, deosebit. Fiecare însă altfel.

Eu, zice Băltărețu, am aplicat conducerea autonomă la clasele mele, a III-a și a IV-a. Comitetul de conducere era făcut din cinci copii: trei din clasa a patra și doi din clasa a treia. Între cei din clasa a patra era și o fată. Comitetul era ales. Repartizarea atribuțiilor: un președinte, un secretar, doi membri și un judecător. Am stabilit cu ei lege de modul cum se vor pedepsi abaterile. Dacă cineva avea o plângere de făcut, înainta o petiție, și aceasta se judeca Sâmbăta. Într-un timp se

înmulțiseră procesele, și am început să judecăm și Joi. Conducerea astfel organizată a dat roade. Elevii aveau mai multă frică de șefii lor, decât de pedepsele date de noi. Erau băieți foarte turbulenți, care s-au făcut cuminiți. Le era ciudă rău când li se dădea pedeapsa privării de la joc, - că ceilalți nu se mai jucau atunci cu ei.

Alexe Văsieșu n-a aplicat propriu-zis sistemul democratic, pe care-l vedem pus în practică de Aurelian Băltărețu, ci unul combinat cu sistemul străjeresc. Noutatea lui și puțința de a-l arăta și satului, în ce avea el spectaculos, au impresionat mult. Pentru disciplina și frecvența școlară, el a dat de asemenea roade care au fost apreciate. *Cu un signal copiii sunt adunați la școală, cum nu puteam face cu toate îndemnulurile sau amenințările cu amendă.* Directorul școlii nu a avut mare încredere în niciunul dintre aceste siste-

me. Se pare chiar că nici nu a aplicat în mod serios vreunul dintre ele. Sătenii nu au putut remarca decât strejăria. Elevii însă au mai multe de spus, arătând prin aceasta că experimentele i-au interesat.

„Anul ăsta (spune Luchi Macidon din clasa a IV-a), d-l învățător Băltărețu a făcut la școală consiliu, ca să ne conducem singuri noi. În consiliu era un președinte și un secretar. Mai era și un judecător. E bine cu consiliu. Dacă te bate un copil îl dai în judecată. Pe judecătorul nostru îl chema Valentin Nicolae și judeca bine. Acum se face mare liniște în clasă. Când nu era consiliu, Valentin era șeful clasei. Atunci el ne scria și ne da pe mâna lu' Domnu”.

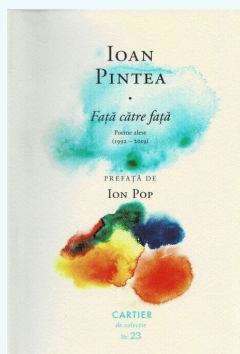
„Mai la sfârșitul anului (zice Liviu Sas din clasa a VII-a), s-a făcut și la noi comisie, cu președinte, judecător, consilieri și secretar. Sâmbăta era judecata. Secretarul îi scria și-i înainta. Eu am fost secretar. Când și careva din consiliu făcea ceva rău, ne țipa afară. Judecătorul da în palmă. Așa s-a hotărât cu d-l Director Cosma. La unii le plăcea cu comisie, la alții nu. Când nu era comisie, mai te uita Domnu. Dar cu comisie era și larmă. Băieții strigau: cine ești tu să-mi poruncești mie? Cu Domnu era altfel. El ne mai amăgea cu bătaia. Mai ascultam, mai nu, și el ne mai și uita. Când nu era D-l în clasă și nu era comisie, ne jucam în clasă, și unul pândea la ușă, să nu ne găsească așa, cu gălăgie. Dacă vreunul vrea să fie el mai mare și să ne bată, săream noi pe el și n-avea ce face”.

După cum se vede, experimentele de acum aproape 100 de ani erau eficiente, iar elevii erau conștienți că sunt bune pentru îmbunătățirea disciplinei din școală.

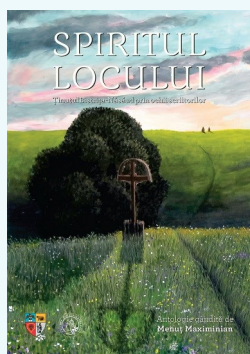

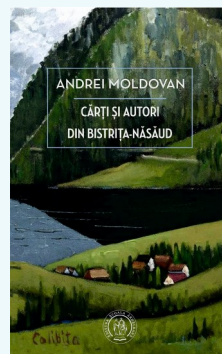
Cărți primite la redacție

Ioan Pinteă, *Față către față. Poeme alese (1992-2019)*, Ed. Cartier, Chișinău, 2019

Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor, Antologie gândită de Menuț Maximilian, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022

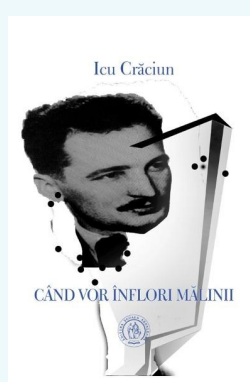
Andrei Moldovan. *Cărți și autori din Bistrița-Năsăud*, Ediție îngrijită și Cuvânt înainte de Menuț Maximilian, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021

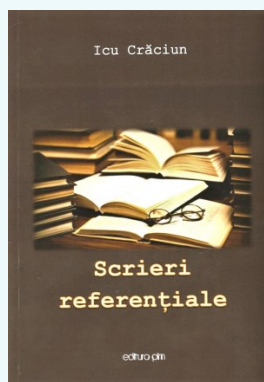
Alexandru Jurcan, *Cineva ascute un cuțit*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2022

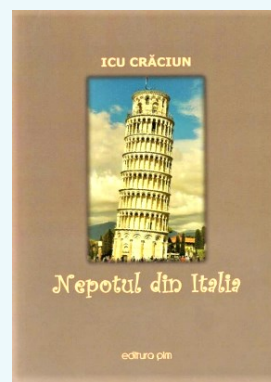
Ioan-Pavel Azap, *Zgomot de sticlă spartă*, Ed. Tribuna, Cluj-Napoca, 2020

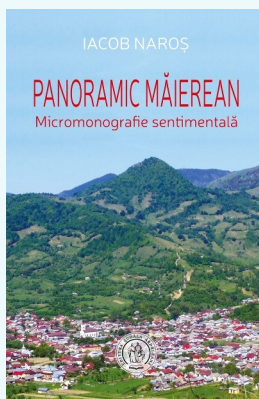
Icu Crăciun, *Când vor înflori mălinii*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018

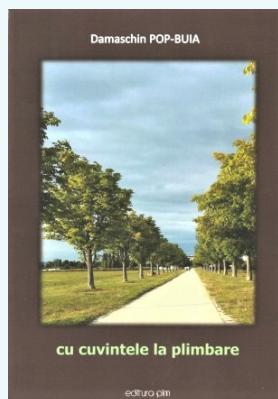
Icu Crăciun, *Scrieri referențiale*, Ed. PIM, Iași, 2020

Icu Crăciun, *Nepotul din Italia*, Ed. PIM, Iași, 2020

Iacob Naroș, *Panoramic măierean*, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2018

Damaschin Pop-Buia, *cu cuvintele la plimbare*, Ed. PIM, Iași, 2021

Vasile V. Filip, *Cronici, povestiri, mărturisiri*, Ed. Charmides, Bistrița, 2022

Any Drăgoianu, *Orașul unui singur poet*, Ed. Neuma, Cluj-Napoca, 2022

Dezlegarea careului din nr. 5 al revistei:

SUS CORTINA!

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	T	E	S	T	A	M	E	N	T	E
2	Z	G	A	R	C	I	T		A	S
3		I	T	A		R	E	G	I	E
4	A	D	A	G	I	O		E	T	C
5	G	E	N	E		N	E	N	E	
6	E		A	D	I	O		I	I	A
7	A	N		I	A	S	C	A		R
8	M		R	A	D	I	O	L	O	G
9	I	S	O	N		T	R	E	N	A
10	I	U	B	A	R	E	T		T	T

SUDOKU

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

	3					5	2	
	6	2		5			4	
			7	2	4			
		3		7				
		6			8			9
	1		9				3	4
8				4	7			3
3		4			6	2		
			5			4	1	

			8	9	5			
		3	5					1
	1							4
	6				4		5	
		1				8	2	
	5		6	1		7		
1						3		
6						7	4	
9			4	7				8

Selecție de: Valer POP

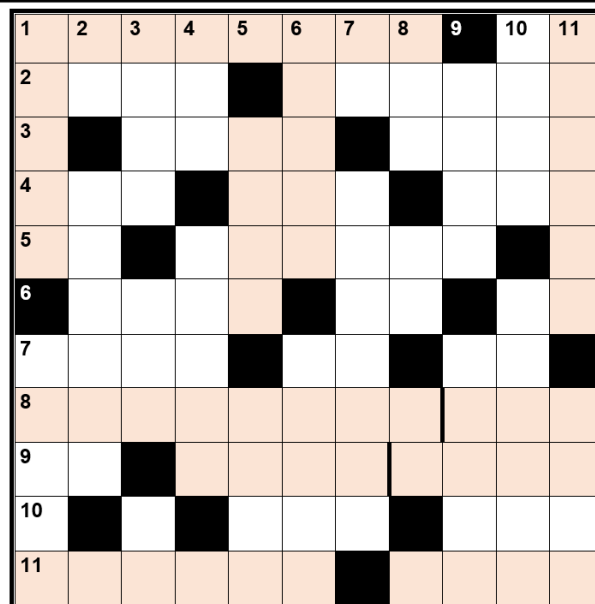
Caricaturi: Costel PĂTRĂȘCAN

Rebus

JOC LA IZVORUL SOMEȘULUI

ORIZONTAL: 1) Scriitor ardelean autor de romane sociale, născut la 27 noiembrie 1885, în satul năsăudean Târlisua. A urmat școala primară în satul Maieru, unde se mutase cu întreaga familie. Aici s-a înființat, pentru a-i cinsti memoria, Muzeul *Cuibul Visurilor*. A urmat Gimnaziul grăniceresc din Năsăud, apoi trei ani la Școala civilă de băieți din Bistrița. Debutează literar în 1908 la revista „Luceafărul” din Sibiu și participă la serbările ASTREI, ca trimis al ziarului „Revista Bistriței”. Apoi trece munții, la București, unde susține o activitate publicistică și literară, colaborând cu ziarurile și revistele „Ramuri”, „Scena”. Conduce „România Literară” și cotidienele „Mișcarea Literară” și „Viața”. În 1911, scriitorul se căsătorește cu actrița Fanny Rădulescu și debutează editorial cu volumul „Frământări”, urmat de „Golani” și „Mărturisire” (1916), „Răfuiala” (1919), „Ion” (1920), „Pădurea Spânzuraților”, „Ciuleandra” (1927), „Crăișorul” (1929), „Răscoala” (1932), „Jar” (1934), „Gorila” (1938), „Amândoi” (1940) și piesele de teatru „Cadrilul” (1916), „Plicul” (1923) și „Apostolii” (1926). În timpul Primului Război Mondial este arestat și anchetat de autoritățile militare germane de ocupație, apoi pleacă la Iași, de unde revine la București ca vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români în 1923, devenind președintele acesteia în 1925, iar în 1929 este numit director al Teatrului Național și apoi, la propunerea lui Mihail Sadoveanu, este ales membru al Academiei Române în 1938, cu discursul de recepție „Lauda Țăranului Român”. Se stinge din viață în comuna Valea Mare de lângă Pitești, la 1 septembrie 1944 (Liviu) – Sfârșitul unui basm! 2) Orătanie prin ogradă – Luate la cursuri. 3) Suprafețele corpurilor geometrice – Trena miresei. 4) Gol golul – Plapumă de iarnă – Fir... de mușcată creață (pl.). 5) Acum e acum! – Dulgher. 6) Prins la mijoc... aici în joc – Tunse! – Spațiu gol! 7) Vechi locuitor din N.V. Peninsulei balcanice, acum Albania – Înscris-n carnețel! – Nume de moț! 8) Oraș bistrițean de pe Someșul Mare, stațiune balneo-climaterică pentru bolile digestive, cu izvoare de apă minerală curative, cu cunoscutele hoteluri Hebe și Hotelul Sindicatelor, unde erau cazați anual mii de oameni veniți din toată țara în concedii la tratament și odihnă. 9) Locotenent (abr.) – Comună bistrițeană de pe Someșul Mare, nod de cale ferată, care face legătura cu Moldova, care a avut industrie de prelucrare a cherestelei. 10) Literă slavonă – Epitetul „strălucitor” dat zeițăților hinduse. 11) Poetul ardelean al țăranimii, născut în 20 septembrie 1866, în satul Hordou din Bistrița-Năsăud care azi îi poartă numele. După ce termină școala elementară la Salva, se înscrie la liceul românesc din Năsăud, unde în cadrul societății de lectură a elevilor „Virtus Romana Rediviva” va publica în revista „Musa Someșană” primele sale poezii. În 1883 își dă examenul de bacalaureat și se înscrie la Facultatea de filosofie și litere din Cluj și publică în revista „Tribuna” din Sibiu, condusă de Ioan Slavici, poezia de debut „Filozofii și Plugarii” semnată cu pseudonimul C. Boșcu. După întreruperea studiilor de la Cluj, în vara anului 1887, se duce la Sibiu, unde, din august, începe să lucreze ca redactor la „Tribuna”, publicându-și aici cele mai multe poezii. În toamna anului 1889, ca urmare a răsunătorului succes obținut după apariția baladei „Nunta Zamfirei”, poetul este chemat de Titu Maiorescu la București, unde se va stabili pentru totdeauna, colaborând la toate marile publicații bucureștene ale vremii și în care își va publica volumele de poezii „Balade și Idile” (1893), „Fire de

Tort” (1896), „Ziarul unui pierde vară” (1902) și „Cântece de vitejie” (1904). În 1916 este ales membru activ al Academiei Române. În acest an îi va apărea la editura „Alcaly” ultimul volum de versuri „Drumul Iubirii”. Mai publică ultima sa poezie „Vulturul” în 1918, pentru că la 9 mai poetul va înceta subit din viață. Aducând un ultim omagiu celui dispărut, criticul literar Bogdan Duică spunea: „Țara pierde un mare poet, în suflul cărui s-au reflectat toate aspirațiile neamului nostru...” – Comună bistrițeană de la izvorul Someșului Mare unde a luat ființă, în 1935, Teatrul Nescris „C-tin Iugan”, teatru țăranesc numit și „Trupa veselă”, formație multipremiată la festivalurile și concursurile de acest gen din țară. În preajma Sărbătorii de Sfânta Marie 2022, aici a avut loc un Spectacol de umor, epigramă și caricatură, ediția a II-a cu titlul „Radio-...”

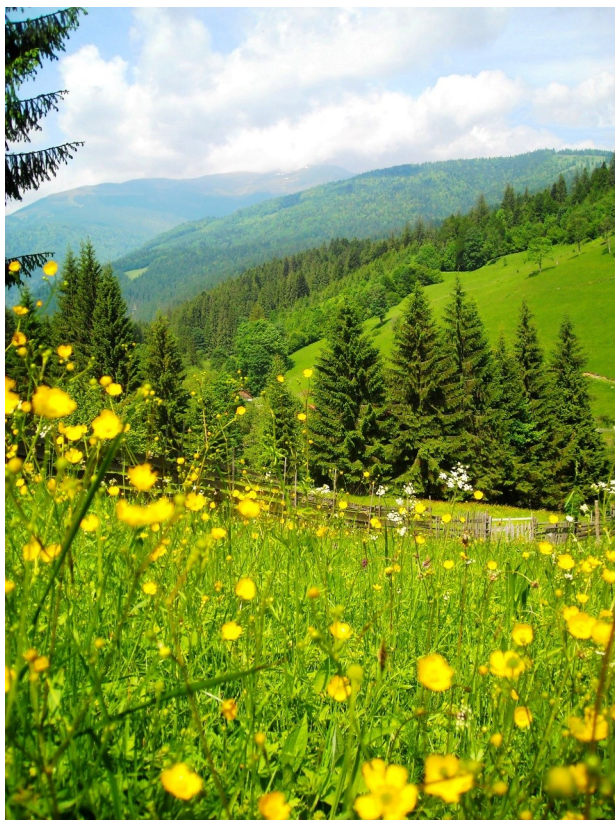
VERTICAL: 1) Comună de pe Someșul Mare din județul Bistrița-Năsăud veche exploatare minieră de plumb, zinc, aur, argint și cupru, având în componență și Valea Vinului cu Casa Scriitorului. În comună se mai află Muzeul de Etnografie și al Mineritului, aparținându-i și Parcul Național din Munții ... cu Rezervația Poiana cu Narcise, de 5 ha (neart.) – Căciulă boierească din blană. 2) O necunoscută – Mers. 3) Pomul de Crăciun – Fluviu din vestul Europei – Viță domnească. 4) Greu de găsit – Platformă portativă pentru transportul bolnavilor (pl.). 5) Vârf în Carpații Orientali, al doilea ca înălțime având 2279 m, care face parte din Rezervația mixtă ... - Lala, cu lacurile Lala Mică și Lala Mare – Ilie din Grecia. 6) Sat de pe Someșul Mare aparținător comunei Maieru, cu izvoare curative de apă minerală unde se tratau oficialități administrative din Transilvania secolului XIII – Căpitanul din oastea lui Mihai Viteazu, ars pe rug în 1601 lângă Bastionul Croitorilor din Cetatea Clujului, unde are acum o statuie (Baba). 7) Prinse-n snop! – Aliment stricat. 8) Cântec de leagăn – Serviciu ireproșabil – Pizmaș în sinea lui! 9) Ne face de râs! – Crucea purtată cu resemnare-n spate. 10) România în UE – O halbă de bere (var.). 11) Comună năsăudeană de pe Someșul Mare cu cea mai mare natalitate din România, unde se păstrează nealterate obiceiurile, tradițiile și multe obiecte și unelte populare care pot fi văzute la Muzeul „Cuibul Visurilor” – Vedeta marinei.

Dicționar: IAT, DAH, ELIU.

Ioan FELECAN – Gherla

Comuna Șanț - Împrejurimi (Fotografii de Lucian Claudiu Grapini)

**Munții Suhard -
Vedere spre Munții Rodnei**

Vârful Ineu, Munții Rodnei

**Munții Rodnei
văzuți din Poiana Crucilor (Munții Suhard)**

Valea Măriilor

Lacul Lala Mare, Munții Rodnei

Publicație socio-culturală trimestrială,
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Director fondator: **Grigore COTUL**
Redactor-șef: **Leon-Iosif GRAPINI**
Redactori: **Adela COTUL, Maria FOROGĂU, Ana-Floarea TIMIȘ, Valer POP,**
Dănilă FILIPOI, Alexandru DĂRĂBAN
Machetare și tehnoredactare computerizată: **Grigore COTUL și Adela COTUL**

Adresa redacției: Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285

Email: revista.izvorul.somesului@gmail.com

Web: www.acris.ro

Tipar:
Tipografia PIM, Iași
Tel. 0730 086 676

Redacția respectă grafia autorilor
Responsabilitatea materialelor
publicate aparține în exclusivitate autorilor

Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”

www.acris.ro

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959

Persoanele care doresc să sprijine financiar
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”
pot face donații în contul:

ACRIS cont nr. **RO49CECEB00030RON2253387,**
deschis la **CEC Bank,**
CIF: 46144640

